

מצורפים העלונים:

- אור ליעד** עמ' י"א
- הנהגות** עמ' ט'
- בבית** עמ' י"ט
- בבית** עמ' ט"ו
- מכתלי בית ההוה** עמ' כ"ז
- ספיר והלום** עמ' כ"ג

מחברים

הגליון השבועי מבית עוז והדר - אור לישרים

גליון ש"ב
פרשת כי תצא
תשפ"ו

על המדף <<<

סליחות המבואר מתיבתא

מנהג פולין

סליחות המבואר מתיבתא בנוסח מנהג פולין, עם ביאור משולב, ובתוספת הערות וציורים, כאשר המתפלל יכול להבין את התפילה ופיוטי הסליחות באופן מעולה, ולכוין לבו לאביו שבשמים. בעיצוב נאה ומרהיב עין. תתקבל צלותהון ובעותהון!

הלכות תשובה להרמב"ם המבואר

'הלכות תשובה' להרמב"ם, מנוקד ומסודר עם דברי הראב"ד, באופן נאה ומאיר עיניים, ומבואר בביאור משולב בתוך לשונו הק', עם הקדמות לכל סעיף.

מסילת ישרים

הספר 'מסילת ישרים' מסודר ומוגה מחדש עפ"י דפוסים ישנים, בתוספת כותרות וסיכומי עניינים להבנת רצף הדברים. וכל אלו נסדרו בעימוד מחודש במהדורה מפוארת ומאירת עיניים.

בשני סוגי כריכות לבחירה.

להזמנות ספרים עד הבית: 1800-22-55-66

חשיפה:

החלום המטלטל שהחזיר בתשובה

עמ' ג'

→ השבוע בגליון: ←

אקטואלי:

האור החיים הק': שמירת הדיבור במשנת האור החיים הק'

עמ' ב'

לכוין בזכור שבפרשת כי תצא

עמ' ח'

פניני אביר יעקב

עמ' ה'

פנינים ואמרות

פנינים חכמים ואמרות נפלאות על פרשת השבוע

כי תצא למלחמה - מלחמת היצר

כִּי תֵצֵא לְמִלְחָמָה עַל אֹיְבֶיךָ, וְנָתַנּוּ ה' אֱלֹהֶיךָ בִּידְךָ וּשְׁבִיתָ שָׁבִי (דברים כא')
ויש לפרש בס"ד, על פי מה שפירש רש"י במלחמת הרשות הכתוב מדבר, ופירשו המפרשים שפרשה זו רומזת על המלחמה הגדולה שיש לכל אדם, דהיינו ללחום עם היצר הרע, כמבואר בחובת הלבבות (שער יחוד המעשה פ"ה).

והנה כשם כשהאומות לוחמים זה עם זה, משתדל כל צד לערוך המלחמה בגבול חבירו ולא בגבולו, ומי שמלומד במלחמה יותר, ורזין לערוך המלחמה באופן כזה שלא יגיע למדינתו, הוא משובח ונשכר.

כאשר בעינינו ראינו, במלחמה הגדולה אשר היתה בין האומות כמעט חמש שנים, אשר לא נהיתה מאז, וברוך ה' אשר נתן לנו שארית בארץ, והחיה אותנו לפליטה גדולה. ובעינינו ראינו, כי על ידי זריזות ותחבולות והכנה גדולה שהיה למלך אשכנזי, שהוא התחיל במלחמה, לא היה נראה ונמצא מדרך כף רגל אויבו בארצו כל אותן השנים. וכל המלחמות נעשו בארץ שכנגדו, ועל ידי זה לא סבל הפסד רב מנפשות ורכוש. וזהו עיקר התחבולה, להתחיל חוץ למדינתו שקורין אפענוזיוע [בלע"ז], ומי שזרזי הוא נשכר.

ההקדמה להילחם ביצר היא על ידי התקדשות בעיניו היתר

וכמו כן במלחמת היצר, כבר אמרו חז"ל (ברכות נח.) הבא להורגך השכם להורגו, וכבר התפלל דוד המלך ע"ה 'קומה ה' קדמה פניו' (תהלים יז יא), כי אם ימתין עד שיקום יצרו עליו ויפתנו לעבירה אז קשה מאד לעמוד נגדו. ומהו הענין של הקדמת פניו, שלא ימתין עד שיתפתה לעבירה, אלא שיקדים עליו לפרוש מן ההיתר, ולקיים 'קדושים תהיו' (ויקרא יט ב) ולגדור עצמו מתענוגי היתר שלא יבא לידי איסור.

ביאור הכתוב על דרך הנ"ל

וזהו כי תצא למלחמה על אויבך, שלא תאחר עד שיבא אויבך לגבולך ולהכשילך באיסור חלילה, אלא אתה תצא למלחמה לגבולו, אז ונתנו ה' אלקיך בידך. והיינו 'במלחמת רשות' - באלו דברים שאינם בגדר איסור, כי אם תצטרך לערוך מלחמה נגדו באלו הענינים, כבר אבדת מחצית תקומתך, אלא בעניני רשות תתחיל ללחום.

אלא דכבר מבואר בחובת הלבבות (שם) דאין התוספת מתקיים עד שישתלם העיקר, וכל זמן שאינו מקיים העיקר אין קיום להתוספות. והיינו דכוונת ז"ל (ספרי דברים ר) 'אם עשית כל

האמור בענין, כלומר, מה שאמרה תורה, שקיימת מה שמבואר בתורה, אז אם תרצה לעשות פרישות וללחום מלחמת הרשות, ונתנו ה' אלקיך בידך. אבל כל זמן שלא עשית מה שאמור בתורה, אין מקום למלחמת הרשות, ואתי שפיר: (קרן לדוד, רבי אליעזר דוד גרינוואלד זיע"א)

ביאור דברי רש"י במלחמת רשות הכתוב מדבר באופן נפלא בדרך צחות

כי תצא למלחמה, ואומר רש"י ז"ל במלחמת הרשות הכתוב מדבר. יש לומר בדרך צחות: כידוע האויב העיקרי לאדם הוא יצר הרע, ונגדו יש להילחם בדברי מוסר, להוכיח לבני האדם על הליכות דרכם.

ומסביר הכתוב: כי תצא למלחמה נגד האויב הקשה הזה בדרשות ובדברי מוסר, ונתנו ה' אלקיך בידך - הפסוק נמסר בידך לפרשו איך שיצא לך, אף על פי שלעתים אינו מפורש לפי כל הדיוקים, אבל במלחמת הרשות - כאשר אתה רוצה לומר דברי תורה בדברי צחות, שהם כעין דברי רשות, אזי הכתוב מדבר, צריך שיהיה מפורש היטב שידבר לענין:

(דמשק אליעזר, רבי אליעזר מוויז'ניץ זיע"א)

השכינה שורה בתוך בני ישראל - גם בימינו צריך כל איש ישראל לבנות משכן ומקדש להשראת השכינה בקרבו

כִּי ה' אֱלֹהֶיךָ מֵתְהַלֵּךְ בְּקֶרֶב מִחֲנֶה לְהַצִּילְךָ וְלָתֵת אֹיְבֶיךָ לְפָנֶיךָ וְהָיָה מִחֲנֶיךָ קָדוֹשׁ וְלֹא יֵרָאֶה בְּךָ עֲרֹזֶת דָּבָר וְשֵׁב מֵאֲחֵרֶיךָ (דברים כג טו).
עיקר השראת השכינה כפי עבודת בני ישראל בתורה ובמצוות, ורמז לכך בלשון הכתוב 'כי ה' אלקיך מתהלך בקרב מחנך', ופירש בשפת אמת (פרשת כי תצא ד"ה בפסוק) שהילוכו של הקדוש ברוך הוא בעולם הוא 'בקרב מחנך', היינו כפי הנהגתם של בני ישראל, כי במעשיהם הטובים הם גורמים השראת השכינה בעולם.

ומצאנו לרבותינו ע"ה שלמדו מן הפסוק (שמות כה ח) 'ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם', מה גדלו ועצמו מעשי איש מישראל בקיום התורה והמצוות, שבאמצעותם זוכה להשרות שכינת כבודו יתברך בעולם הזה, וכאמרו 'ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם' שכאשר יהודי מכין את ההכנות הנדרשות ועושה מקדש לה', זוכה לנאמר אחריו 'ושכנתי בתוכם'.

הנה ידוע מהבעל שם טוב הקדוש ע"ה ותלמידיו, כי התורה הנה נצחית ולא נאמרה לדור מסוים אלא נוהגת לדורי דורות בכל

דבר האמונה

עולם מלשון העלם - שליחות הנשמה לעולם כדי לגלות ההעלם

ברוך אשר בחר בנו מכל העמים לעובדו ולהתקרב אליו באמצעות התורה והמצוות. עבור כך נטע בתוכנו נשמה קדושה החצובה מתחת כסא הכבוד, ועל ידה יש בנו הכח להשלים את שליחותנו בעולם, שכן כל יהודי נשלח לעולם הזה בשליחות קודש לעבוד את ה' בתוך הגוף והטבע.

כפי שהבאנו בדברינו לא אחת, טעם השליחות שנשלחת הנשמה לעולם עבור המלא תאוות שבו נסתר כבודו יתברך היא לעשות לנו טובה עצומה, כי כאשר ישבנו תחת כסא הכבוד וזכינו לתענוג נפלא ואור יקרות היה זה בחינם בלא שעשינו עבור כך מאומה, וכאשר אדם מקבל ואוכל ממתנתו של אדם אחר אין הטובה שלימה, ונקרא 'נהמא דכיסופא' שמתבייש להסתכל בפני הנותן, אשר על כן עלה ברצונו יתברך לברוא עולם שנקרא כך מלשון 'העלם', שנעלם בו הנהגתו יתברך וניתן לאדם בחירה אם לקיים רצון ה' או חלילה לא, וכאשר אדם מתגבר על ההסתר ומגלה כבודו יתברך בבריאה הרי שזה מכוחות עצמו, ועבור כך ראוי הוא לקבל שכר בדין ולא בחסד, וכך הטובה שלימה בתכלית. ואמנם הכל עושה ה' יתברך, וגם האפשרות לעובדו בעולם הזה היא רק מכוחו, עם כל זה תלה זאת בבני אדם בנקודת הרצון הפנימית שיש באדם, וכאשר אדם חפץ לעובדו מקבל כח וסיוע משמים לפעול במעשיו רצונו יתברך.

(האדמו"ר רבי דוד חי אביחצירא שליט"א - מילתא חדתא - אמונה וביטחון)

קשה".

דרשו חז"ל את תיבת 'זכרונכם' שבפסוק, מלשון שתי זכירות, היינו שתי פעמים שזכרה בתורה פרשת עמלק; כאן בפרשת כי תצא, וכן בפרשת בשלח (שמות י"ז ח), "וַיִּבֹא עִמְלָק וַיִּלָּחֶם עִם יִשְׂרָאֵל בְּרִפְיֵים" וגו'. והיא הפרשה אשר קוראים בתורה ביום הפורים. בשתי הפרשות הללו נזכר ענין מחיית עמלק; בשמות נאמר שהקדוש ברוך הוא ימחה את זכרו, ובדברים נצטוו ישראל על כך.

עד כאן דרך הדרש, אולם בדרך הרמז, נוכל לפרש כך: 'זכרונכם' רומז לפרשת זכור, ו'משלי' רומז לפורים, אשר בו נהגו ישראל להתחפש, בדרך משל ונמשל. 'אפר' הוא אפר פרה אדומה, ו'לגבי חומר גביכם' היינו שיש להתרומם מן ה'חומר' והלבנים של מצרים, כדי לזכות להגיע ל'לבנת הספיר' (ראה שמות כ"ז וברש"י שם) ולזכות להשגות מופלגות. ולפי זה רמז הפסוק על שלוש מתוך ארבע הפרשות.

(עינים מאירות - להגאון רבי מנחם מנדל פומרנץ שליט"א)

אחד מישראל, אם כך יש לנו להבין כיצד מקיימים מצווה זו של 'ועשו לי מקדש' בימינו אנו כאשר אין בית המקדש קיים.

(האדמו"ר רבי דוד חי אביחצירא שליט"א - מילתא חדתא - תורה)

שתי זכירות

"זְכוֹר אֶת אֲשֶׁר עָשָׂה לָךְ עִמְלָק" (דברים כ"ז).

במדרש תנחומא בפרשתנו (אות ה): "רבי תנחומא בר חנילאי פתח, 'זְכוֹרְנִיכֶם מִשְׁלֵי אֶפֶר לְגַבִּי חֲמוֹר גְּבִיכֶם' (איוב י"ב), אמר הקדוש ברוך הוא לישראל, אותן שתי זכירות שכתבתי לכם בתורה, (דברים כ"ז ט) 'תמחה את זכר עמלק', [שמות י"ז ד] 'מחה אמה את זכר עמלק', הוּוּ זְהִירִין בְּהַן. 'משלי אפר' - משולי אפר, אם זכיתם אתם בניו של אברהם שהמשיל עצמו כאפר, שנאמר (בראשית י"ח כז) 'ואנכי עפר ואפר', ואם לאו, 'לגבי חומר גביכם' - התקינו עצמכם לשעבודה של מצרים, שנאמר (שמות א' ד) 'וימררו את חייהם בעבודה

וארט מהאור החיים הק'

שמירת הדיבור במשנת האור החיים הק'

מוצא שפתיך תשמור (כג, כד).

רבינו ה'אור החיים': "ואומרו 'מוצא שפתיך תשמור' וגו' פירוש: תמתין מלהוציא הנדר מפיו עד שתוכל לעשות, פירוש לקיים הנדר, אז תדור ותקיים הנדר סמוך לנדרך, והוא אומרו 'ועשית כאשר נדרת'".

הדיבור הוא דבר חשוב, ולכן מי שחושב שדבריו לא יועילו - עדיף שלא לדבר כלל, ולכן אמר משה "ואני ערל שפתיים", וביאר בתרגום: "יקיר ממלל". ביאר הרבי ר' בונם, שמשא אמר: 'הדיבור הוא דבר יקר אצלי, ומכיון שחושבני שלא יועיל דיבורי בפני פרעה, עדיף לי לא לדבר'. וזהו ענין של 'אל תאמר דבר שאינו נשמע'.

שילם לפני שנדר

הגר"ח גרינמן זצ"ל היה נוהג, שבערב יו"ט לפני הזכרת נשמות, היה כבר נותן הכסף של

של 'בית הלוי' ושאר חלקיו תחת שמו, ובנו רבי חיים ידע איזה הוא הספר עלום השם שכתב אביו, ספר שאיש אינו יודע לייחסו אליו, אלא שלא רצה לגלות לאיש את מה שאביו הסתיר...

קיום הבטחה לאחר יובל שנים

מסופר על הגאון רבי יעקב קמינצקי, שבביתו האחרון בארץ הופתעו בני משפחתו לראותו מניח תפילין דרבנו תם לאחר התפילה. מה הביאו לכך? סיפר, שלפני יובל שנים, כשנקרא על ידי הגאון רבי פייבל מנדלוביץ לעמוד בראש ישיבת 'תורה ודעת', התפתחה ביניהם שיחה אודות תפילין דרבניו תם. "מדוע לא תניחן?", שאלו הרב מנדלוביץ, "והרי גם החפץ חיים הניחן כשהגיע לגיל תשעים!". השיבו רבי יעקב בבת צחוק: "כשאגיע לגיל תשעים אניחם אף אני!".

יובל שנים חלף מאז, הרב מנדלוביץ נפטר זה מכבר, ובהגיע רבי יעקב לגיל תשעים - התחיל להניח תפילין דרבניו תם, משום אותה אימרה שיצאה מפיו...

(מתוך הספר 'מידות והנהגות טובות')

'זכור', באמרו הרי יתכן חלילה שלא יוכל מאיזו סיבה ליתן הכסף, ויוצא שעבר על נדר, ופלא הדבר מה שהיה בחג האחרון לפני פטירתו, שנתן הכסף בערב שביעי של פסח, ולמחרת בתפילה אמר את ה'זכור' ואמר 'בעבור שנתתי צדקה עבורם', ובתוך החג נפטר, וזכה לקיים מה שחשש כל ימיו...

ספרו הראשון של ה'בית הלוי'

בספר 'שימושה של תורה' הובא, ה'בית הלוי' אמר פעם בטרם הוציא ספריו לאור עולם, כי את הספר הראשון יוציא לאור בעילום שם. והעיד בנו רבי חיים שכך היה. בסופו של דבר הכיצד? הלא ידוע ש'בית הלוי' הוא ספרו הראשון, ושמו נכתב עליו גם בחלק הראשון? - אלא שהאמת היא, שכאשר החלק הראשון של 'בית הלוי' היה מוכן לדפוס, התכוון לייצאו להוציא לאור תחת שמו, ואז נזכר באותה אמירה שאמר בצעירותו. ולכן ישב וכתב ספר אחר, ואותו הוציא לאור בעילום שם, לקיים מה שנאמר "מוצא שפתיך תשמור", ורק אחר כך הדפיס את החלק הראשון

זמני כניסת ויציאת שבת קודש:		ירושלים		בני ברק		מי יורק		לונדון	
מסכת השבוע	אילת השבוע	מסכת השבוע	אילת השבוע	מסכת השבוע	אילת השבוע	מסכת השבוע	אילת השבוע	מסכת השבוע	אילת השבוע
18:41	19:53	20:33	19:56	20:30	19:27	20:33	20:56	19:56	21:03
21:21									

מחברים

העלון השבועי מבית עוז והדר - אור לישרים

ניתן להשיג את הגיליון
מדי שבוע בכל סיניפי
"ספרי אור החיים"

ירושלים: ירמיהו 13 | שאולזון 49 | הפסגה 45 | בר אילן 4 | חבקוק 2 • בית שמש: שדרות האמוראים 63 | נחל יצבים 3 | יהודה הנשיא 6 • בני ברק: רבי עקיבא 152 | רבי עקיבא 68 | הרב שך 8 | אהרונביץ 12 | נחמיה 28 | כהנמן 64 • מודיעין עילית: שד' יוחאנל 2 | חפץ חיים 8 • אלעד: יהודה הנשיא 94 • אשדוד: יהודה הנשיא 8 | אליעזר בן הורקנס 8 • ביתר עילית: הר"ן 9 • חיפה: מיכאל 27 • נתיבות: הרמב"ם 10 • נתניה: 18 • פתח תקוה: רוטשילד 75

ספרי אור החיים
מרכז הספר והיהודי הגדול בעולם

מחברים
את היזום!
הגיון יהודי מבית עוז והדר - אור לישרים
שירות למיל האיש
newsletter.mechubarim@gmail.com
להצטרפות:

קו מענה הלכה
02-803-9999

א במייל: rav@abiryaakov.com
קו השיעורים - קול הלשון: 03-6171077

לתגובות ול הצטרפות לקבלת הגיליון במייל: newsletter.mechubarim@gmail.com

מעצימת החבטה התעורר משינתו כשהוא שוכב על הארץ אין אונים, וזכר היטב את כל חלומו שעבר עליו בליל בלהות זאת, וגם ראה סימנים חיים טריים וכל חלקי גופו היה פצועים ומחובטים עד זוב דם מהמכות אשר קיבל....

לעיין ראשון ראשון וראו שחטאו הראשון היה שהתפלל בכל יום תפילת השחר עד הודו בלי תפילין, ורק לפסוקי דזמרה התעטר בתפילין. ופסקו בבי"ד של מעלה, הגם שזאת אינה עבירה חמורה כ"כ אבל היות וזה יצא ראשונה ועי"ז התחיל לסוג אחור, עד שכבר התפלל בלא תפילין, ואח"כ כבר לא התפלל לגמרי עד שנעשה פוקר רח"ל, לכן מגיע לו רק עבור עבירה זו ג' חדשים גיהנום, או שברירה בידו לחזור לעוה"ז ולתקן את כל חטאיו. אבל הוא ענה ואמר, שמסכים לקבל עונשו בגיהנום מלרדת עוד פעם לעולם הזה, כי אולי לא יתקן ואדרבה יקלקל ח"ו עוד ביותר. וניתן צו מבי"ד של מעלה להורידו לגיהנום, וכשרצה דינו זה על חטאו הראשון יעינו בדינו להלן.

הדבר יצא מלפני הבי"ד, ובחלומו והנה מלאך אחד לוקח אותו ומתחיל ללכת אתו לגיהנום. והנה הולך בדרך הוא ומרגיש שחום מתחיל להעטיפו, שאל את המלאך המובילו, האם כבר כאן הגיהנום. התמלא המלאך בצחוק גדול וענה לו, שלגיהנום הוא עוד מרחק רב מאד, וחום זה הוא רק מה ששופע כבר מאש הגיהנום, על אף המרחק הזה. וכן הלך עם המלאך הלאה עד שהרגיש ששורף כבר תחת רגליו ואי אפשר לו ללכת הלאה בשום אופן, ומטפס ועולה מטפס ויורד מרוב החום והאש ששורף מתחת רגליו. ולובש עוז ושאל עוד פעם את המלאך, האם כבר כאן הגיהנום. אך המלאך כבראשונה מצטחק ממנו, ואומר לו שרחוק הוא עוד מאד מאד מהגיהנום עצמו.

התחיל מתחרט על אשר לא הסכים על הברירה השניה לרדת לעולם הזה כדי לתקן, כי ראה יסורים קשים ומרים אלו אי אפשר לו לשאת בשום אופן. וחגר עוז במתניו ואמר אל המלאך המובילו שרצונו לשוב לעוה"ז לתקן מעשיו, כי עונש הגיהנום אינו יכול לשאת בשום אופן.

ענה לו המלאך, שיעמוד במקום ההוא ויחכה לו והוא ילך לשאול בעצת הבי"ד של מעלה. ותיכף פרח לו המלאך ובזמן מועט חזר אליו ותשובה בפיו, שמסכימים לזאת בבי"ד של מעלה אך בתנאי שבאמת יתקן מעשיו.

ובחלומו והנה המלאך לוקח אותו וחבטו ארצה, ומעצימת החבטה התעורר הנ"ל משינתו כשהוא שוכב על הארץ אין אונים, וזכר היטב את כל חלומו שעבר עליו בליל בלהות זאת, וגם ראה סימנים חיים טריים וכל חלקי גופו היה פצועים ומחובטים עד זוב דם מהמכות אשר קיבל מהיהודי הזקן. ואחר זה היה רתוק למטתו כמה שבועות עד שנתרפאו המכות וגופו החלים, ומיד עזב את מקום עבודתו ונהיה לבעל תשובה גמור והתחיל לעסוק בתורת ה' תמימה יומם ולילה, עד אשר נהיה לתלמיד חכם גדול וחסיד ירא שמים כל ימי חלדו, בכוחו של אותו צדיק אמת זיע"א. והסתופף עוד בצל קדשו של הרה"ק רבי אליעזר זאב מקרעטשניף זיע"א, בתשובה גדולה, וכל ימיו חזר על חלומו זה כדי לעורר את ישראל ליראה ולאהבת השי"ת.

(ספיר ויהלום פר' אחרי עיט - להגה"ח ר' מנחם מנדל פומרנץ שליט"א)

כידוע שבסוף ימיו של הרה"ק רבי מרדכי מנדבורנא זיע"א, תקע אהלו ומושבו לעיר בושטינע במדינת הונגריא, ונהרו אליו אלפים מישראל, כמאמר חז"ל הכל צריכין למרי דחיטא, הן לשמוע דברי אלקים חיים בעבודת השי"ת, ואלו הנצרכים לישועות ורפואות, וסמוך ובטוח היה שאצל הרה"ק מוהר"ם ימצאו את כל מבוקשם.

ובתוך עמי אנכי יושבת, באה גם אשה אחת אשר בנה נחלה אנושות, ורופאים נואשו מלהצילו. וכאשר היה כבר ממש נוטה למות רח"ל לקחה אותו על כפיה, ובאתה לפני הרה"ק מוהר"ם לבושטינע. אולם בדרך הליכתה נפטר הילד תחת ידיה רח"ל. אבל אשה זאת במר נפשה עליה לא שתה לבה לזאת ולקחה אותו כמו שהוא ורצתה לבית הרה"ק, וברעש גדול נכנסה למקום מושבו ולקחה את הילד וזרקה אותו לתוך חדרו של הרה"ק מוהר"ם. והרה"ק עמד ממקומו. נישג אל הדלת וסגר אותה על מנעול וברית. ואחר זמן מועט פתח הרה"ק את דלת חדרו והילד יצא מחדרו חי וקיים, הולך על רגליו כשאר כל איש, ואפילו למשענת לא הצטרך, ותהום כל חצר קדשו וכל הסביבה, בראותם בעיניהם תחית המתים, ממש כבימי אלישע הנביא.

ויהי בימים הרבים ההם, ויגדל הילד והולכו אותו לתלמוד תורה וכו'. אולם אחר שנעשה בר מצוה, שכחו הוריו את כל הניסים האלו, ולדאבון לב שלחוהו ללמוד גם לימודי חול בבתי ספר של נכרים, אבל העלם הזה התנהג עוד בדרך התורה והניח תפילין ושמר על קדושת השבת קודש, אך ברבות הימים נרתע לאחוריו ולאט לאט ירד מטה בדרכי היהדות, ולאידך, בלימודי חול הצליח מאד מאד, עלה ונתעלה עד שנהיה למנהל גדול בבית חרושת לכרייתת ועיבוד עצים, אשר בימים ההם היה להצלחה מופלגת ולדאבון לב עבד גם בשבתות ויו"ט, ומשמו היהודי 'געציל' נתהפך לשון העמים 'געזא' ועזב לגמרי את דרך אבותיו רח"ל.

והנה פעם אחת בלילה בשכבו על משכבו, רואה הוא בחלומו יהודי זקן עטור זקן לבן ופיאות ארוכות ומקלו בידו, ויאמר לו בזה הלשון: אני מרדכי מנדבורנא. והרה"ק מוהר"ם היה כבר אז בעלמא דקשות. והמשיך ואמר: כשהיית ילד קטן הביאה אותך אמך אלי, והיית כבר מת ואני החייתי אותך בתחיית המתים. והחל צווח עליו בקול נורא ומבהיל: על זה הנער התפללתי, כדי שתהא מחלל שבת וכו' וכו'. ובתוך כדי כך התחיל להכותו במקלו אשר בידו מכות קשים ומרים שאי אפשר היה לו לשאת אותם, ובתוך חלומו מרגיש הוא שאי אפשר לו לסבול יותר מכות קשים אלו. והמכות האלו הביאו אותו לידי מיתה רח"ל ומת. ורואה הוא בחלומו שעושים לו כל צרכיו כנהוג והולכו אותו לקבורה. וכאשר רק חזרו הקהל המלוים אותו לבתיהם רואה הוא מלאך אחד נורא ושרביט של אש בידו, ותיכף הושיט את השרביט ובהכאה נוראה על קברו שאל אותו: מה שמך. ענה לו: 'געזא'. וכששמע המלאך את תשובתו היכה בכפליים על קברו ושאלו עוד פעם ברעש גדול ואדיר: מה שמך. והוא עונה לו עוד פעם כתשובתו הראשונה. אך המלאך חזר והיכה בשלישית על קברו הכאה נוראה כזאת עד שהרגיש שכל הקבר והאדמה מתחתיו התפוררה 'מה שמך', עד שבקושי נזכר שמו האמיתי והוא 'געציל'.

ובחלומו, והנה המלאך לוקח אותו בידו ובזמן מועט העמידו לפני בי"ד של מעלה, והתחילו לעיין בדינו מה היה חטאיו ופשעיו בעולם העובר. והתחילו

הַשֵּׁב תְּשִׁיבֵם לְאַחֶיךָ:

**סיפור על פקיד בנק שמצא סכום כסף נכבד
ברחוב, ועל ידי התייעצות עם הרב שלו,
הצליח להחזיר את האבידה לבעליה.**

במוצאי שבת אחד, צעדתי עם ילדי ברחוב עמוס בירושלים, בדרכי מבית חמי ברחוב רלב"ח לביתי ברחוב עובדיה. כשהגענו לפינת רחוב עובדיה, בתי בת ה-8 בעטה במעטפה שהייתה על הכביש, ומתוכה נפלו שטרות דולרים. אספתי אותם וספרתי 5 שטרות של 100 דולר ו-4 שטרות של 50 דולר. מציאה גדולה באותם ימים. החזרתי אותם למעטפה, שהייתה ללא סימני זיהוי, רק עם לוגו של בנק דיסקונט.

פניתי עם המעטפה לגאון רבי שלמה שרייבר זצ"ל, שהיה גר בסמוך. הרב אמר שהמעטפה והסכום אינם סימן מובהק, אך מכיון שיש עניין של "לפנים משורת הדין", הציע לי לפרסם מודעה במדור האבידות של עיתון "המודיע" באותו ערב, מבלי לפרט את סוג המטבע ומקום המציאה.

יום שני חלף ללא תגובה. גם מודעה חוזרת ביום שלישי לא הביאה תוצאה. הרב שוב הציע לי לפרסם את אזור המציאה. ביום שלישי בצהריים, בדרכי ממשרד, ראיתי מכר שהתגורר קרוב לביתי, צועד בחפזה. כששאלתי אותו לפרסם החפזון, הוא ענה לי שהוא ממחר למשרד "המודיע" לברר בקשר למציאת סכום כסף. הוא נקב בסכום של 700 דולר.

בטרם גיליתי לו שהכסף נמצא אצלי, רציתי לשמוע את סיפורו. הוא סיפר כי דודו מארצות הברית שהגיע לכבוד בר מצווה, הפקיד בידו מעטפה ובה 700 דולר, ואשתו הכניסה אותה לתיק. בחגיגה התברר שהמעטפה נעלמה. הם חשבו שהיא נשארה בבית, אך כשחזר לבדוק למחרת, לא מצא אותה. הוא התייאש וכלל לא חשב שהמעטפה נפלה מהתיק ברחוב, ולכן גם לא חשב לבדוק במדור האבידות.

באותו יום שלישי, כשנכנס לסעוד במסעדתו של הרה"ח ר' שלום ליהמן ז"ל, הוא סיפר לו על אבדן הכסף. ר' שלום מיד הפנה אותו לעיתון "המודיע" ואמר לו לבדוק במדור האבידות לגבי מציאת כסף באזור גאולה.

היתה זו שמחה משולשת: של בעל האבידה, שלי ושל רבי שלמה שרייבר זצ"ל. שמחתי מאוד שה"לפנים משורת הדין" שלי החזיר אבידה לבעליה.

(מאורות הדף היומי)

**חבש זה כובעו של זה וזה את כובעו של זה, ולא חשו
ולא הרגישו כלל בדבר, על אף שמגבעתו של הרב מדעברעצין
היתה נאה ויפה ועושה רושם מכובד, ולעומת זאת,
מגבעתו של ה"לבושי מרדכי" היתה בלויה ומיושנת...**

הַשֵּׁב תְּשִׁיבֵם לְאַחֶיךָ וגו' וְהָיָה עִמָּךְ עַד דְּרֹשׁ אֶחָיֶךָ אֹתוֹ וְהָשַׁבְתּוּ לוֹ (כב, א-ב).

פעם אחת התקיימה בהונגריה "אסיפת רבנים", שבה השתתף גם הגה"ק רבי מרדכי לייב ווינקלר אב"ד מאדע בעל ה"לבושי מרדכי", מגדולי הדור המפורסמים. בטרם נכנסו הרבנים לאולם הדיונים, הסירו את מגבעותיהם מעל ראשם והניחום מחוץ לאולם.

בתום ההתכנסות, יצאו כולם, ונטלו איש איש מגבעתו, ובטעות נטל הגאון בעל ה"לבושי מרדכי" את מגבעתו של הגה"ק רבי שלמה צבי הכהן שטראסר זצ"ל אב"ד דעברעצין, ואילו הרב מדעברעצין נטל את המגבעת של ה"לבושי מרדכי".

חבש זה כובעו של זה וזה את כובעו של זה, ולא חשו ולא הרגישו כלל בדבר, על אף שמגבעתו של הרב מדעברעצין היתה נאה ויפה ועושה רושם מכובד, כיון שדעברעצין היתה עיר גדולה ומפותחת ובקהילתה היו הרבה בעלי ממון, ולעומת זאת, מגבעתו של ה"לבושי מרדכי" היתה בלויה ומיושנת, וההבדל ביניהם היה ניכר לעין כל אדם, אלא ששני גאוני עולם אלו, מחמת רוב דביקותם בתורה ופרישותם מהבלי תבל, לא עמדו על הטעות עד לאחר זמן.

כשנודעה טעות החילופין, שיגר הרב ממאדע איגרת לידידו הרב מדעברעצין, שאליו בא דאמת כיון שלקחו במקח טעות אחד את כובעו של האחר, מוטל עליהם להחליף את הכובעים ביניהם [עי' חו"מ סי' קלו סעיף ב: נתחלפו לו כליו בבית האבל או בבית המשתה, לא ישתמש בהם. הגה: וכשיבוא בעל החפץ צריך ליתן החפץ לבעליו אע"פ ששלו נאבד עיי"ש], אבל מאחר וכובעו של הרב מדעברעצין הולם את ראשו הוא, לבטח אף כובעו שלו תואם את מדת ראשו של הרב מדעברעצין, ואם כן "הפוכי מטרותא למה לי" (עי' כתובות ק). - לשם מה נטרח טרחה מיותרת לשלוח שתי הכובעים מכאן לשם ומשם לכאן כשאין שום ריווח בדבר - לכן מוחל הוא על הכובע שלו והוא מעניקו במתנה להרב מדעברעצין, ובקשתו מהרב שימחל אף הוא על כובעו ויעניקו לו במתנה.

כל כך היה הרב ממאדע מופרש מענייני העולם, שגם לאחר שנודע לו מן החילופין, לא הרגיש כלל כי הכובע שלו היה גרוע הרבה מן הכובע שבא לידו בהחלפה, וסבר, כי כמו שהוא מרוצה בכובעו של הרב מדעברעצין, כן מרוצה הרב מדעברעצין בכובעו שלו.

מובן כי הרב מדעברעצין נענה לבקשתו של הרב ממאדע ונאות למחול על שלו ולהותיר את ההחלפה על כנה, כי גם הוא לא היה מביט כלל על עניני יופי חיצוני, ולא חש כי הכובע הזה גרוע מכובעו הקודם, ואינו נאה כראוי לפי כבודו. אלא שבני דעברעצין לא נתנוהו לילך בכובע מיושן ובלוי, ומיהרו לקנות לו כובע אחר חדש תחתיו, כי לא היה זה לפי כבודם, שרבים יחבשו כובע כזה.

(רשומים בשמך עמ' קנב)

החתונה שהצילה חיים:

**סיפור מופלא על זוג חתנים וכלה שחגגו את שמחתם רגע לפני שנשלחו למחנה ההשמדה,
וזכו להינצל בדרך נס בזכות תמימות ליבם וגבורתם הרוחנית.**

להינצל מגיא ההריגה. לאחר המלחמה הם נפגשו והקימו בית נאמן בישראל. האריז"ל כתב על הפסוק בפרשתנו (דברים כב, ח): "ועשית מעקה לגגך." "מעקה" בגימטריה "גבורה", ו"גגך" בגימטריה כ"ו, כמניין שם הוי"ה ברוך הוא. זהו "ועשית מעקה לגגך" - כלומר, תהפוך את הגבורות והדינים למידת הרחמים הרמוז בשם הוי"ה.

בזה יש לרמז כאן: "כי תבנה בית חדש, ועשית מעקה לגגך". פירוש, על ידי שבונים ומקימים בית חדש בישראל, מהפכים בכך את מידת הדין למידת הרחמים, כמעשה שהיה.

(הגאון רבי מאיר צוויבל שליט"א - גליון המאיר)

הגאון הצדיק רבי יונה פארסט זצ"ל סיפר מעשה נורא. בעת שהרשעים החלו במלאכת הרציחה במדינות אירופה, ואספו את היהודים בעירו אל קרונות בקר כדי לשלחם אל מחנות ההשמדה, היו שם שתי משפחות שקשרו קשרי שידוכין. בראותם כי עת צרה היא וכי הם עומדים להישלח למקום שממנו לא ישובו, החליטו לחתן את החתן והכלה לפני שילוחם. הם קיוו כי זכות המצווה תעמוד להם. בעוד הרשעים עוברים מבית לבית, אספו בחשאי מניין וערכו חופה בחצר בית המדרש. לאחר מכן נטלו ידיים לסעודת מצווה, ומשם מיהרו לקרונות הרכבת.

ואכן, תמימות לבם וחוזק אמונתם עמדו להם. החתן והכלה זכו שניהם

פינים על הפרשה:

הפוגם בעריות פוגם בו"ה דשם הוי"ה

כי תצא למלחמה על איביך ונתנו ה' אליהך בידך ושבת שבי (כ"א).

הנה הפסוק הזה ראשי תבות וסופי תבות שלו כ"ו, שם הוי"ה ברוך הוא. ועוד ארבעה פסוקים שאחריו כל אחד ראשי תבות שלו וא"ו וסופי תבות שלו ה"א. אפשר לרמוז דבא להזהיר ליוצאי המלחמה שלא יתגרה בהם יצר הרע בראותם גשי הנכרים ויתגרו בהם, ואין טמאה כטמאת העריות, והקדוש ברוך הוא שונא זמה הוא, והעובר על העריות פוגם בשם הוי"ה, ובפרט בשנים אחרונות של הוי"ה שהם וא"ו ה"א, וזה נרשם במלת 'ערה' שהיא אותיות 'רע ו'ה', דהיינו שמכניס רע בין וא"ו לה"א, ועליו נאמר (משלי טו כח) 'ונרגן מפריד אלוף', משום הכי הזהירה את יוצאי המלחמה שלא יתגרו בגשי הנכרים ויטמאו בעריות, והאזהרה שהזהירה התורה אותם היא כי תצא, שתחלתו כ"ף וסופו וא"ו שהוא שם הוי"ה ברוך הוא, כלומר דעו לכם שהפוגם בעריות פוגם בשם הוי"ה, לכן השקרו מאד לנפשתיכם ושימו שם הוי"ה בין עיניכם כדי שלא תפגמו בו, (מחשוף הלבן)

בגלות נראה שהקב"ה אוהב את האומות ובאמת אוהב את ישראל

כי תהיין לאיש שתי נשים האחת אהובה והאחת שנואה וילדו לו בנים אהובה והשנואה והיה הבן הבכור לשנואה, והיה כיום הנחילו את בניו את אשר יהיה לו לא יוכל לבכר את בן האהובה על פני בן השנואה הבכר, כי את הבכר בן השנואה יכיר לתת לו פי שנים בכל אשר ימצא לו כי הוא ראשית אנו לו משפט הבכרה (כ"א טו-יז).

אפשר לרמוז אלו הפסוקים על הקדוש ברוך הוא וישראל ואמות העולם:

כי תהיין לאיש, הוא הקדוש ברוך הוא הנקרא 'איש', שנאמר (שמות טו א) ה' איש מלחמה. שתי נשים, הם עדת ישראל ועדה רעה של אמות העולם, האחת אהובה, הם אמות העולם הנראים כאהובים בגלות, לפי שהם בשלוח וישראל כבוסים תחת ידם ומשעבדים אותם כרצונם, והרואה אומר אלה הם העם שאוהב ה'. והנה האחת אהובה עם האותיות גימטריא 'בגלות', לרמוז מה שאמרנו, דאהבה הזאת של אמות העולם נראית בגלות, והאחת שנואה, הם ישראל הנקראים שנואים בגלות, וילדו לו בנים, דהיינו יש בנים רבים בעדת ישראל ויש בנים רבים באמות העולם, אי נמי, שתי נשים קורא לסטרא אחרת של מעלה ולסטרא דקדשה, הם הנקראים שתי נשים, האחת אהובה היא הסטרא אחרת הנראית כאהובה בגלות כאמור, והאחת שנואה היא סטרא דקדשה שנראית כשנואה בגלות, וילדו לו בנים אהובה והשנואה, דהיינו דמסטרא אחרת יצאו אמות העולם, ומסטרא דקדשה יצאו בני ישראל, והיה הבן הבכור לשנואה, דהיינו הקדוש ברוך הוא קרא לישראל 'בני בכרי', דפשוט מזה דזהו הבן החביב:

ישראל הם הבן הבכור ויזכו לעולם הבא

(טו-יז) והיה ביום הנחילו את בניו, דהיינו כשיגיע הקץ, או בעולם הבא בגן עדן, כשיצצה לתן לבנים מה שראוי לתן להם, דאיתו הזמן של הקץ או של גן עדן הוא תכלית זמן המתנה שיתן להם, וזהו את אשר יהיה לו, דהיינו אשר יהיה לו בדעתו לתן להם, או באותו זמן לא יוכל לבכר את בן האהובה שהם אמות העולם שנראים כאהובים בגלות כאמור, מן הדין לא יוכל לבכר אותם, כי לישראל קרא 'בני בכרי', ומן הדין הבכור נוטל פי שנים ככתוב בתורה, וזהו שאמר כי את הבכר שהוא ישראל בן השנואה, שנראית כשנואה בגלות, לזה יכיר לתת לו פי שנים בכל אשר ימצא לו לתן להם, מטעם כי הוא ראשית אנו, הוא תחלת הקדשה ועליו קרא הקדוש ברוך הוא שמו, לכן לו משפט הבכרה: (פיתוחי חותם)

עצות וסגולות:

רמזים בכוס של קידוש ליל שבת

ג' שמות אהי"ה נכנס עם ד' שמות עסמ"ב עוד, 'ישועות אפשר לומר דרומז על ארבעה שמות הנזכרים, ועוד רומז על שלשה שמות אהי"ה במלוי שהיא גימטריא תנ"ה, ורל"ב ותנ"ה גימטריא תרפ"ז, וכשתחבר להם י"ה כמו שכתב רבנו זלה"ה (שער הכוונות דרוש טבילת ערב שבת) גימטריא 'שבת', והשמות האלה שהם גימטריא 'שבת' כאמור, כשתחבר להם 'הכוס' עולה חשבונם 'ישועות' עם הכולל, משום הכי קראו דוד המלך עליו השלום 'ישועות', לרמוז דהכוס כיון דהוא נגד הנוקבא שהיא דין, נתרבו בו הישועות שהם השמות האמורים, ונתמתק ונעשה חסד ורחמים: המלכות נשלמת גם בחסדים

עוד, 'ישועת' חסד ו' גימטריא 'שלימות', דנעשית המלכות שלמה גם בחסדים. ויש לרמוז עוד במלת 'הכוס', דמלת 'הכוס' במלוי ה"י כ"ף וי"ו סמ"ך עם שלשה אותיות 'כוס' גימטריא ר"ס, שהם גימטריא שני ק"ל אחד דגבורות ואחד דחסדים. והנה היין הם המחין שכתבו ד'יין' גימטריא שבעים, ושבעים הם שבעים אותיות שיש בארבעת שמות הוי"ה במלוי ושלשה אהי"ה במלוי, שהם המחין שמאירים בנוקבא למתקה ולבשמה:

בליל שבת המלכות כולה חסדים

וזהו כונת הפסוק וקרננו קצרת כסף אחת, הוא כוס של קדוש ליל שבת, קצרת עם ארבע אותיותיה גימטריא 'בליל שבת', לרמוז דעל קדוש ליל שבת הוא אומר, עוד, 'קצרה' גימטריא 'שלמה', לרמוז דכליל שבת נעשית המלכות שלמה גם בחסדים, וזהו כסף אחת, דהכסף הוא חסד וכליל שבת נשלמה המלכות בחסדים, וזהו כסף אחת, דהיינו כלה חסדים, שלשים ומאה משקלה, דהיינו שעקר המלכות הם חמש גבורות שחשבונם ק"ל, וזהו שלשים ומאה משקלה, וזה שרשה שהם ק"ל דגבורות, ועכשיו בשבת נעשה הכל מזרק אחד כסף, גם הגבורות נתמתקו עם החסדים ונעשה הכל חסדים, וזהו מזרק אחד כסף, דהיינו שנוקרו החסדים בתוך הגבורות, ונתערבו בהם ומתקו אותם, ונעשה הכל חסד:

בקידוש מתמתקין ג' ק"ך צירופי אלהים עוד, מזרק אחד גימטריא ש"ס, והוא חשבון שלשה אלהים שבכל אחד מהם יש בו ק"ך צירופים, ושלשה ק"ך גימטריא ש"ס שהוא מזרק אחד בגימטריא כאמור, לומר דעל ידי קדוש זה דליל שבת מתמתקין כל דיני אלהים ואינם מתעוררים, וזהו מזרק אחד כסף, דהיינו ששלשה ק"ך שיש בשלשה אלהים כאמור שהם גימטריא מזרק אחד, עכשיו נעשה הכל כסף שהם חסדים, ואפשר דמשום הכי יש ב'ויכלו' שאומרים בקדוש שלשה 'אלהים', לרמוז דכל שלשה ק"ך דבשלש אלהים מתמתקים בשבת:

וקרננו קצרת כסף אחת שלשים ומאה משקלה מזרק אחד כסף שבעים שקל בשקל הקדש שניהם מלאים סלת כלולה בשמן למנחה, כף אחת עשרה זהב מלאה קטרת, פר אחד בן בקר איל אחד כבש אחד בן שנתו לעלה, שעיר עזים אחד לחטאת, וילבב השלמים בקר שנים אילים חמשה עתודים חמשה כבשים בני שנה חמשה וגו' (כמדבר י יז-יח). אפשר לרמוז על כוס של קדוש ליל שבת, דעל ידי כוס זה של הקדוש נשלמה ונתקנה המלכות ונקראת 'חלל תפוחין קדישין', דב'ויכלו' ראשון ותפלה נקראת 'חלל', וב'ויכלו' השני דאחר התפלה נקראת 'חלל תפוחין', ובשלישי דהקדוש נקראת 'חלל תפוחין קדישין', והטעם, משום דב'ויכלו' ראשון היא כנצח הוד יסוד דועיר אנפין והם נקראים 'שדה', משום הכי נקראת 'חלל', וב'ויכלו' השני היא בחסד גבורה תפארת דועיר אנפין והם נקראים 'תפוחין', לפיכך נקראת גם היא 'תפוחין', וב'ויכלו' השלישי היא בחכמה בינה דעת דועיר אנפין, וחכמה בינה דעת נקראים 'קדש קדשים', לפיכך גם היא נקראת 'קדישין':

ה'כוס' של קידוש כנגד הנוקבא

והנה הכוס הוא כנגד הנוקבא כדי למתק דיניה, ד'כוס' גימטריא 'אלהים' שהוא דין, ויש בו חמש אותיות כנגד חמש גבורות מנצח, שזהו עקר הנוקבא שבגנה מחמש גבורות, לפיכך נקראת דעתה קלה, שאין שרשה רק חמש גבורות שהם חמש הוי"ו דגבורות שהם גימטריא ק"ל, ולפיכך נקראת דעתה קלה כיון שאין בה רק ק"ל דגבורות, ומשום הכי הכוס הוא כנגדה שהוא גימטריא 'אלהים' שהוא דין, ועוד, 'כוס' גימטריא בק"ל, לומר שהכוס הוא בנוקבא שדעתה קלה, שאין בה רק ק"ל דגבורות כאמור:

היין בכוס כנגד המוחין

וממלאים הכוס ביין, הם המחין הנכנסים בה כדי למתקה, והנה 'כוס' במלוי כ"ף וא"ו סמ"ך סופי תבות המלוי גימטריא ק"ו, ועם שמונה אותיות של המלוי גימטריא 'מוחין', לרמוז שהכוס הרומז לנוקבא שהוא דין, מתמתק ביין שבתוכו הרומז למחין שנכנסו בנוקבא כדי למתקה:

ברכת הקידוש הם ד' שמות עסמ"ב

ועוד, 'כוס' במלוי כ"ף וי"ו סמ"ך גימטריא רל"ב, שעל ידי ברכת הקדוש נכנסים בנוקבא ארבעה שמות ע"ב ס"ג מ"ה ב"ן כדי למתקה, ורל"ב נמי גימטריא 'הבכרה', רומז דעל ידי ברכת הקדוש מאירים בה ארבעה שמות שהם גימטריא 'הבכרה', ומשום הכי קראו דוד המלך עליו השלום (תהלים קטו יג) 'כוס ישועות אשא', משום דארבעה שמות שהם גימטריא רל"ב שמהם באים הישועות מאיר בו:

הגאון הצדיק רבי יעקב מאיר שכטר שליט"א

- להאזיב את הבריות אליו יתברך הקרובים והרחוקים.

ולכן אברהם אבינו ע"ה שעליו נאמר (ישעי' מא ח) "אברהם אוהבי", עסק בעבודה

זו של קרוב נפשות לעבודתו ית', כמ"ש (בראשית יב ה) "ואת הנפש אשר עשו בחרן", ובכל עבודתו כל ימיו לעשות חסד עם הבריות - היתה עיקר כוונתו להוציאם מטומאתם ולהכניסם תחת כנפי השכינה, שהוא חסד נצחי, כמ"ש (שם כא) "ויטע אשל וגו' ויקרא בשם ה'", וכמו שפירש רש"י שם.

(ונכתב בספר - ח"ב מאמר שבת קודש)

שער של תשובה

וצריכים להתייגע הרבה בעבודה ולהכניס כל הכשרונות בזה כדי למצוא הדרך הנכונה לפי שורש נשמתו שלו. ויתכן שהעצה לזה הוא להרבות באמירת תהלים ע"פ דרך רבינו הק', היינו למצוא את מה שעובר עליו בתוך הביטויים הקדושים של דוד המלך עה"ש שאמרם ברוה"ק בשם כל אחד ואחד מישאל עד סוף כל הדורות (כמובא בליקו"מ ח"ב סי' ע"ג). כי כתב שם שע"י אמירת תהלים זוכים להכנס להשער של תשובה השייך לו ולאות מהשבת השייך לו ע"ש.

(תהלים ישועות אשא - פרקי התעוררות)

רבינו, שזהו היפך הקליפה הטמאה, לפי שעיקר כח הקליפה הטמאה בא מקלקול הראות, כדאיתא בתיקונ' (תיקון מד דף עט, הובא בליקו"מ תורה ר"ה) 'יהי מארת' חסר - זהו לילית רח"ל שהוא קלקול הראות. אבל 'אשרי' הוא תיקון הראות - הסתכלות של 'אשרי' תמימי דרך', כמו שמבאר רבינו בתורה הראשונה, הסתכלות של יעקב איש תם, הסתכלות של אמונה ושל תמימות, שהכל נעשה מהש"ת. ועל ידי הסתכלות זו זוכים שתשרה החכמה העליונה, שיראו בכל דבר את האלוקות שבו, שכאשר האדם מביט על כל דבר באמונה, זוכה על ידי כן שתאיר באדם פנימיות הדברים, ורואים את השכל דקדושה שבכל דבר ודבר.

(אוסף אמרים - אלול ר"ה סוכות דף קלח)

אהבהו על הבריות

רבינו (ליקו"מ סי' נח) מביא את הפסוק: "טובה חכמה מכלי קרב" (קהלת ט יח) המכוון לחכמתו של הצדיק, שעל ידה נכנעים כל הצרים והרודפים את חלושי הכח מישאל, בבחינת קליפת עמלק, הנאמר בו (דברים כה יח) "ויזנב בך כל הנחשלים וגו'". שם מדבר רבינו גם מענין אהבת ה', ובאמת שניהם אחד, כי לקרב את הנחשלים להש"ת ולקיום תורתו ומצוותיו, הוא ענף ממצוות אהבת ה', כמו שדרשו חז"ל עה"פ "ואהבת את ה' אלקיך" - שיהא שם שמים מתאהב על ידך (יזמא פו ע"א), כי כן הוא הוא באמת הדרך של האוהב את הש"ת

ולא יראה בך ערות דבר

חז"ל אמרו על כמה אמוראים שלא הביטו מחוץ לד' אמותם, וזו מדרגה עצומה, שלא יוציא האדם עיניו מחוץ לד' אמותיו. ובפנימיות הענין בזה מבואר מהבעש"ט הק' זי"ע, שלא יצא האדם מד' אותיות שם הוי"ה. וזהו שאמרו על אותם צדיקים, שלא הביטו מעולם מחוץ לד' אותיות שם הוי"ה. בכל מה שהביטו ראו מלכותו ואמונתו, ותמיד ראו רק את פעליו וכח מעשיו, ולא ראו שום ענין זולתו.

כי כשם שיש ענין שמירת עיניים ופגם עיניים - "ולא יראה בך ערות דבר" (דברים כג טו), כמו כן יש ענין פגם העיניים ושמירת העיניים שלא להביט מחוץ לאמונה. לפעמים יש שרירות הלב, המפתה את המח להביט בחקירות ולעסוק בכפירה (כמבוא בתורה כה), ועי"ז פורצים גדרו של עולם ויוצאים מתחום שבת - מתחום הקדושה, וצריך זהירות רבה בזה.

וענין זה מבואר בתורה ר"ה, שם מדבר רבינו מגילוי סוד עשרה מזמורים, ומביא שם רבינו, 'אשרי' מלשון ראייה והסתכלות כמו שנאמר (במדבר כד יז) "אשורנו ולא קרוב", הראייה הקדושה והאמיתית היא לראות בכל העולם את מעשי ה' ואת הש"ת, וכשזוכה האדם להבטה זו - זוכה ל"ה' לי לא אירא מה יעשה לי אדם". ומבאר

הגאון הצדיק רבי אלימלך בידרמן שליט"א

היתר שלא ליגע בשער א' איסור, אלא שצריך להיזהר שלא תהיה לו שמירה זו למכשול, כי היצר הרע ילחם כנגדו להכשילו באותו גדר שקיבל על עצמו, ועי"ז יהא לו מקום להיכנס בקרבו עד

שיצליח להפילו בגוף האיסור, וזהו שאמר הכתוב כי תבנה בית חדש - כשתחדש עצמך לשוב אל ה', אזי העיקר הוא ועשיית מעקה לגגך אלו הגדרים והסייגים והקבלות הטובות, אך הישמר שלא תשים דמים אל ביתך בקבלות גדולות יתר על המידה כי יפול הנופל ממנו שע"י יכול להפילו לגמרי, על כן ישער בעצמו היטב באלו דברים יוכל עמוד, ואותם יקבל על עצמו.

קול דודי דופק - ימי רחמים ורצון

נודע מה שרמזו הקדמונים (אבודרהם תפילת ר"ה, המהר"ח אור זרוע סי' לב) בתיבת אלול שהוא ר"ת אני לדודי ודודי לי, כי בחודש זה נגלית אהבתו העצומה של אבינו שבשמים אלינו בניו עם קרובו. וכך איתא מהאריז"ל (שעה"פ שה"ש) על הפסוק 'אני לדודי ודודי לי', וז"ל. ר"ת אלול, לרמז כי בחדש אלול הקב"ה מתרצה עם ישראל, ונעשה דוד כי להם לקרבם בתשובה, והוא קרוב לקוראיו בחדש זה, עכ"ל. וכעין זה כתב הגה"ק רבי חיים ויטאל זי"ע (עץ הדעת טוב ד"ה או ירמיה) כי אז נהפך הקב"ה

וכמו שהוכיח הגה"צ הסבא מקעלעם (קלם) זצ"ל מהאמור בפרשתן (כא יח) 'כי יהיה לאיש בן סורר ומורה', ואמרו חז"ל (סנהדרין עא): אמרו 'בן סורר ומורה נידון על שם סופו מוטב ימות זכאי ואל ימות חייב', והרי שהתורה אמרה במי שהתחיל להתנהג לא טוב, וקצת נטה מדרך התורה אע"פ שעדיין אינו מחויב מיתה עבור זה מ"מ בבוא הדין לדון את 'דינו' אפילו מדת הרחמים מודה ש'מוטב' ימות עכשיו זכאי כדי שלא ימות אח"כ כשהוא חייב. אמור מעתה, המיטיב מעשיו אף אם אינו עומד אלא בפתח והוא מתחיל לעמוד עצמו על דרך טוב יודו גם השונאים שיש לכתבו לאלתר לחיים כדי שימות זכאי לאחר אריכות ימים ושנים, שכיון שהתחיל לעשות תשובה בודאי יהיה לבסוף צדיק גמור, ובשמים רואים אותו כאילו כבר הגיע למדרגתו השלימה (וכגון, כשמקבל עליו ללמוד בכל יום דף או עמוד רואים אותו כאילו כבר גמר את הש"ס וכיו"ב) וזהו הערה נפלאה לכל אחד להתחיל להיטיב ולתקן מעשיו כדי שזוכה ליום הדין להיכתב בספרן של צדיקים גמורים (דרכי מוסר בפרשתן).

אמנם אל יהלך בגדולות בקבלות נפלאות שאין בידו לעמוד בהן, וכמו שביאר הרה"ק ה'חתם סופר' זי"ע (ד"ה כי תבנה, תקנ"ט) בלשון הכתוב בפרשתן (ככ ה) 'כי תבנה בית חדש ועשית מעקה לגגך ולא תשים דמים בביתך כי יפול הנופל ממנו', שהנה כל אחד מחויב לעשות גדרים וסייגים להרחיק עצמו מן העבירה, וכל שכן מי שרוצה לשוב בתשובה על חטאיו 'שצריך לפרוש משבעים שערי

כי תדור נדר - קבלות טובות בתיקון

המעשים

בפרשתן (כג כד), 'מוצא שפתך תשמור ועשית' וגו', וכתב הרה"ק השפת אמת זי"ע (תל"ח ד"ה מוצא) שהנה דרשו חז"ל (ר"ה ג.) ועשית, אזהרה לבית דין שיעשוך, כלומר שנאמר כאן ציווי לבי"ד שהם צריכים לכפות את הנודר שיקיים וישמור את מוצא פיו לעשותו. ומוסיף השפת אמת' לרמז, שאין הדברים אמורים רק כלפי ב"ד של מטה אלא גם כלפי ב"ד של מעלה, והכוונה היא, שכאשר האדם מקבל על עצמו קבלה טובה באמת אזי מן השמים מסייעים בידו לעמוד בקבלתו, וכופים את יצרו הרע לבל ימנע אותו מליך בדרך הטוב. וכה הם דבריו 'על ידי שמקבל האדם עליו באמת דרך הטוב, אף כי אין יכול לגבור במעשה נגד היצר הרע, אך משמים כופין אותו', וכיוצא בזה כתב עוד (תרמ"א ד"ה בפסוק) בזה"ל, גם היא הבטחה ועשית [כלומר, שאם האדם מקבל על עצמו במוצא שפתו לשמור את דברי התורה, אזי זוכה הוא להבטחת התורה שאכן 'ועשית' - שיזכה לעמוד באותה קבלה ולעשותה], שבוודאי צריך כל אדם להאמין כי כל הקבלות שמקבלין על עצמם בכל יום בוודאי יעשו פירות או מיד או לאחר זמן, כי גם מלמעלה כופין את האדם החפץ באמת להטות הלב אליו ית'. עכ"ל.

והזמן גרמא, בימי ההכנה לקראת הימים הנוראים הבעל"ט, לקבל על עצמו קבלות טובות בתיקון המעשים, ובזכותם יזכה 'בדין',

לידיד ואוהב אל האדם השב בתשובה.

בא וראה גודל הרחמים שיש בימים אלו ממה שתמה הרה"ק 'בעל התניא' זי"ע (ליקוטי תורה, פר' ראה ד"ה אני לדודי) מכיוון שיש בימי אלול התגלות י"ג מידות של רחמים כבשבתות ומועדי השנה, אם כן, מדוע לא תיקנו לחוג את כל החודש כ"יום טוב", ומבאר על פי משל למלך רם ונשא אשר קבע לו זמן לבקר בעיר, והנה כל עוד שהמלך בדרכו יש ביד כל אחד לצאת להקביל פניו, והוא מקבל את כולם בסבר פנים יפות, ומראה פנים שוחקות לכולם. אך לאחמ"כ משכנס לארמונו נסגרים השערים וכבר אין רשות לכל אחד להיכנס לפני ולפנים לקבל את פני המלך כי אם השרים החשובים, ואף גם הם לא יכנסו בלא קביעת זמן ורשות קודם לכן, ולכן דומה חודש אלול שהננו יוצאים להקביל אור פניו ית' בשדה, כשעדיין לא נתיישב על כסא הדין, וביד כל אחד לפעול אצלו כל משאלות לבו. כתב הרה"ק בעל ההפלאה זי"ע (פנים יפות אחרי באמצע ד"ה ביד איש עתי) שהנה חז"ל (ר"ה יח.) דרשו בכתוב (ישעיה נה ו) 'דרשו ה' בהמצאו' אלו עשרת ימים בין ראש השנה ליום הכיפורים, אך יש זמן נעלה יותר, והוא חודש אלול, שעליו רמז הכתוב 'קראוהו בהיותו קרוב', ומהות ה'קירבה' גדולה יותר מממות 'המצאו'.

קראוהו בהיותו קרוב - קבלת התפילות בימים אלו

בפרשתן (כא יג), 'ובכתה את אביה ואת אמה ירח ימים'. בזה"ק (ו"ה עב.) נדרש פסוקים אלו על עניין התשובה, ופירשו שם 'ובכתה את אביה ואת אמה ירח ימים', דא היא ירחא דאלול דביה סליק משה לטורא למבעי רחמינ קמי קב"ה. וביאר הרה"ק רבי חיים וויטאל זי"ע (עץ הדעת ד"ה או ירמז) וז"ל, ועיקר התשובה הזו להיותה מקובלת תהי' בחודש אלול הנקרא 'ירח ימים' הנוראים כי אז תפלתך נשמעת וכו'. ומפורש כתב ה'גר"א' (אדרת אליהו פר' כי תשא, פ"ג ז) על הכתוב בפר' עקב (ט כה) 'ואתנפל לפני ה' ארבעים יום', והיינו בימים שבין ר"ח אלול ליוה"כ"פ, שבאותם ארבעים יום לא עשה כלום אלא התנפל עליהם (והתפלל לפני ה' בעדם), ע"כ נקנו אלו המ' יום לתפילה ולתחנונים, וביזה"כ נתרצה השי"ת להם.

ה'שער המלך' (שער א פ"ה) מבאר עפ"י דברי חז"ל (ברכות ס.) שב'ארבעים ימי ציצית הולד' יכולים אביו ואמו להתפלל שיהא הוולד זכר, כי אז עדיין בידו להפוך (בתפילות) את הולד מנקבה לזכר, ובדומה להם באלו הימים - ימי ההכנה לקראת יום הדין הגדול - הנם ארבעים יום שמתחילת אלול עד לאחר יום הכיפורים, כי הם ימי 'ציצית הולד' של השנה הבעל"ט, וביד האדם לבקש רחמים ותחנונים מלפני המקום שיתהפך כביכול מנוקבא

- בחינת דין, לדוכרא שהוא כולו השפעת רחמים. יום בו 'תחתוך קצבה לכל בריותך', מן היושר לכל 'בר דעת' לדעת כי תחת היגיעה והעבודה הקשה על הפרנסה - 'על המחיה ועל הכלכלה' במשך ימות השנה שכאמור ממילא איננה מועלת במאומה, עדיף לו להזיע ולהתייגע בזה החודש 'בספר התהלים' ובתפילות, ובה יקצור 'רווחים' נאים וגדולים למשך כל השנה הבעל"ט, ולא רק ב'פרנסה' הדברים אמורים, אלא בכל ענין וענין, פי כמה וכמה יפעל האדם אשר ישקיע כל מרצו כוחו ואונו בתפילות כראוי בימים אלו ויחסוך מעצמו טירחות ויגיעות יתירות במשך כל השנה הבעל"ט.

כי תצא למלחמה - מעלת המקדים בחודש אלול

בפרשתן (כא יז), 'כי תצא למלחמה על אויביך', כתב הרה"ק האמרי אלימלך' מגראדז'יסק זי"ע (כי תצא ד"ה א"י דהכתוב) שכאן למדנו כי מעלה יתירה יש לו למתחיל את עבודת הקודש כבר בחודש אלול, וז"ל. דקאי על מלחמת האדם ביום ר"ה - יום הדין, אשר יבואו בני אלוקים להתייצב ולריב ריב על בני אדם, והנה ודאי בר"ה יום המלחמה לא שייך לומר ש'תצא' למלחמה כי אז הוא בעומק המלחמה כנ"ל, אלא עליו לצאת למלחמה עוד קודם יום הדין יום המלחמה, להעריך מלחמה וקרוב ע"י תשובה ותפלה וצדקה וזוהו יצא במלחמה ויזכה ביום הדין. וזהו 'כי תצא למלחמה' מורה על יציאתו קודם בא המלחמה, בחודש אלול ימי הרצון האלה... אז מבטיחו הכתוב ונתנו ה' אלוך בידך, היינו שיתן לך המקום ב"ה את נצחון המלחמה ביום הדין, ושיהי' בידך ורשותך להטות הרחמים והדין כל אחד למקום הראוי לה כרצונך, אכ"י.

על דבר - להרבות בדברי חיזוק ועידוד בפרשתן (כג ד-ז), 'לא יבוא עמוני ומואבי בקהל ה' וגו', על דבר אשר לא קדמו אתכם בלחם ובמים בדרך בצאתכם ממצרים וגו', לא תדרוש שלומם וטובתם כל ימך לעולם, והקשה מרנא ה'בית יוסף' זי"ע (דרשות מהריק"א, נדפס בספר אור צדיקים), מפני מה ציוה הקב"ה לתעב אותם עד סוף כל הדורות על 'דבר מועט כזה' שלא קידמו אותם בלחם ובמים, והפליאה תגדל שבעתים שהלא בני ישראל לא היו צריכים ללחם ומים כי היה להם 'לחם מן השמים' וכן היה להם מים לשות ממימי הבאר. ומבאר בזה"ל, דיש לומר שאמר 'על דבר' רוצה לומר בעבור שלא נתנו להם דברים טובים וניחומים, וזהו שאמר 'על דבר' בשביל הדיבור, עכ"ל (והוכיח זאת ממה שנאמר (ד ט) 'זה דבר הרוצח', ופירשו חז"ל (שביעית פ"י מ"ח) שהוא מלשון 'דיבור', שצריך הרוצח לומר אל תכבדוני, וכן

בעוד מקומות).

והדברים נוראים למתבונן בהם, שאי הבאת 'לחם ומים' נחשב ל'דבר מועט' ואילו מניעת דברים טובים וניחומים מצדקת עונש גדול כזה עד סוף כל הדורות. ולא עוד אלא שלכאורה יש להקשות וכי בני ישראל צריכים הם לחיזוק מגויי הארצות כדוגמת עמון ומואב, אלא מכאן למדנו שאפילו הגדול שבגדולים נהנה ומחייה נפשו בדברי חיזוק, ואפילו אם הם באים מ'פחות שבפחותים', כי גדול כוחה של 'מילה טובה' לרומם את הנפש ולהפיח רוח חדשה, ומעתה אל תאמר מי אני ומה אני שאחזק אחרים, כי תמיד ה'דבר' הוא ב'עיתו', ומה טוב לח.

עוד נאמר בפרשתן (כד ח) 'השמר בנגע הצרעת' וגו', והיינו שבא הכתוב להזהיר ולאסור קציצת הנגעים. ודרשו חז"ל (בספרי) שבכלל האיסור הוא גם בנגע טהור שאסור להסיר אותו. וביאר הרה"ק ה'בית ישראל' זי"ע (תשי"ד ד"ה השמור) בשם אביו הרה"ק האמרי אמת' זי"ע על פי מה דאיתא בזה"ק (ח"ג מו) כמה דעונשא דהאי בר נש בגין מלה בישא, כך ענשיה בגין מלה טבא דקאתי לידיה ויכיל למללא ולא מליל, והיינו, שכחומר האיסור של דיבורי לשון הרע, כך ממש הוא הנמנע מלעודד את חברו בדיבורים טובים המשיבים את הנפש, ולזה מרמז נגע טהור, ומשום כך אסור לחתוך אותו, למען יזכור היטב שרצו מן השמים לעורר אותו על שלא אמר לזולתו דברי חיזוק ועידוד המשיבים את הנפש.

והזמן גרמא בעמדתו בחודש אלול, ימי ההכנה הגדולה לקראת יום הדין הבעל"ט, וכך פירש הרה"ק ה'תפארת שלמה' זי"ע בלשון הכתוב בפרשתן (כג י) 'כי תצא מחנה על אויביך ונשמרת מכל דבר רע', וז"ל, הנראה לרמז בזה על יום ראש השנה הבעל"ט, אשר מחנות הס"ט הם קמים על האדם ביום הדין, וכמו שנאמר (איוב ב א) 'ויבוא בני אלהים להתייצב על ה' וכו', ועיקר ההכנה על יום הנורא הזה להיות אחוה וריעות בין בני ישראל, כמו שנאמר (תהילים צח ו) 'בחצוצרות וקול שופר הריעו לפני המלך ה'', לשון אחוה וריעות וכו'. וזה הרמז בפסוק שהתחלנו כי תצא מחנה על אויביך ונשמרת מכל דבר רע, לבל ידבר ח"ו רע על חברו ולא יראה כלל בחסרונו רק במעלת חברו, וזה שנאמר (שם לד יט-טו) 'מי האיש החפץ חיים' - לבקש בראש השנה כתבנו בספר החיים, נצור לשונך מרע - לבל ידבר על חברו, סור מרע ועשה טוב, וזהו הכנה ליום הדין להוציא משפטנו לאורה, כי אם האדם מחזיק את חברו בחזקת צדיק אזי גם אותו יכתוב בספרי הצדיקים, עכ"ל. אבינו מלכנו חננו ועננו, יאר ה' פניו אלינו ויכתבנו ויחתמנו בספשל"צ לאלתר לחיים טובים ולשלום.

הגאון הגדול רבי מאיר סירוטה שליט"א

קיפול עלונים

שאלה. עלונים שרגילים לקפל אותם באמצע הדף, ומחמת שהדפוס אותם בערב שבת סמוך לכניסת השבת לא הספיקו לקפלם באמצע, האם מותר לקפלם באמצע כסדר הרגיל.

תשובה. אסור, משום דמיקרי שעושה בזה כלי.

הרחבת הדברים: כנ"ל, דמפני שכך הרגילות לקפלם נמצא שגומר לעשות הכלי בשבת, ואסור.

קיפול מפה של ארץ וייחוס משפחה

שאלה. האם מותר לקפל מפה של ארצות או של ייחוס משפחה [הכתוב על דף גדול במיוחד] שפתחו כדי להסתכל בזה, בסימני הקיפול הראשון.

תשובה. מותר.

הרחבת הדברים: טעם הדבר שאסור לקפל בגדים בשבת, מבואר ברש"י עמ"ס שבת (ק"ג. ד"ה בשני בני אדם), דכשםקפלין אותן מפשטין קמטיהן ונראין כמתקנין, ע"כ. והיינו שעל ידי הקיפול במקום הנכון נפשטים הקמטים שיש בבגד. ועי' במשנ"ב (סק"ד).

אכן כל זה שייך בבגדים, אמנם בנידון דידן הטעם שמקפלים זאת הוא כדי שלא יוצרו קמטים חדשים, אך אינו מתקן את עצם הקמטים שיש כבר בבגד, ולכן מותר. אך כל זה הוא לקפול על הקיפול שנעשה כבר, אמנם לעשות קיפול לראשונה, כבר נתבאר לעיל שאלה ז' דאסור. (וביאור דברי המשנ"ב בסק"ב שכתב: לצורך שבת - דאם אין מקפלים רגילים שמתקמטים, היינו שרגילים להתקמט במקום הקמטים הראשונה שהיו כבר).

בזה, כיון דמחד גיסא מפני שרוצה לקפל בצורה מיוחדת מיחזי כמתקן מנא, אך מאידך עשויות המפיות להתפרק בו ביום והוא דבר עראי ממש, ולכן נכון להתמיר.

קיפול נייר בצורה מסוימת

שאלה. האם מותר לקפל נייר בצורה מסוימת, כגון לעשות מן הנייר צורת אוניה או מטוס וכדומה.

תשובה. בזה ודאי אסור מעיקר הדין.

הרחבת הדברים: היינו, דכאן אין הם עשויים להתפרק, וא"כ הוה כעושה כלי דאסור משום מתקן מנא. ואינו דומה למפיות שעשויות להתפרק וכנ"ל שיש מקום להסתפק בזה, משא"כ בנידו"ד דפשיטא לאיסור.

ליישר מגבעת שנתקמטה או צוארון חולצה

שאלה. מגבעת שנתקמטה, האם מותר ליישרה בשבת. כמו כן, האם מותר ליישר צוארון חולצה שהתקמט.

תשובה. מותר בשניהם, ואין חילוק בזה בין מגבעת רכה לקשיחה.

הרחבת הדברים: הטעם בכל זה, דאין שייך כאן פשיטת הקמטים רק מעמידו על מצבו הראשון שהיה כבר (עי' בהערה ה"ל), וכמובן שאין מדברים כאן מעשיית הקמטים בפעם הראשונה דזה ודאי אסור, רק ליישר ולהעמיד את הקמטים בצורתם המקורית.

ארכיון 'עוז והדר'

קיפול בגדים שאין הקיפול ניכר בהם

שאלה. בגד שאין הקיפול ניכר בו - כגון סריג וכדומה, האם מותר לקפלו בשבת.

תשובה. אסור לקפל כל סוגי הבגדים בשבת, אלא אם כן מתקיים בזה חמשה התנאים המבוארים בשו"ע ואלו הם: שיהיה באדם אחד, בגד חדש, בגד לבן, אין לו להחליף לבגד אחר, שיהיה לצורך שבת ללבשם בו ביום.

הרחבת הדברים: ביאר מו"ר דלא מצאנו בפוסקים שחילקו במיני בגדים, אלא אסור בסתמא לקפל כל מיני הבגדים. וכן ענה מו"ר בשאלה שנשאל, שלא הספיקו לסדר ולקפל את הבגדים שיצאו מהכביסה, והם בגדי סריגה שלא ניכר קיפולם, והשוואל שאל אם מותר לקפל את בגדי הסריגים כדי שיהיה הבית מסודר, והשיב מו"ר לאיסור אלא אם יקפלו שלא כצורת הקיפול הראשון.

(וכן בענין אם כהיום יש חילוק בין בגדי לבנים לצבועים, השיב מו"ר דאין לחלק ולהקל יותר ממה שכתוב בשו"ע, ודלא כמי שהיקל בבגדי צבועים בזמנינו).

קיפול מפיות נייר או בד

שאלה. האם מותר לקפל מפיות נייר או בד בצורה מיוחדת, לצורך יפוי השולחן וכדומה.

תשובה. יש להחמיר בזה שמא יש בזה משום תיקון מנא. אמנם מותר להכניס בתוך הכוס מפיונים ללא קיפול מסוים, ועי' בהערה. הרחבת הדברים: אמר מו"ר דיש להסתפק

הגאון רבי אהרן מרדכי גרין שליט"א

מקום כשריסקם ונתנם לתבשיל או מאפה, כיון שאין מזכירים חטא, וגם אין מרבים ליחה, אין להחמיר שלא לאכלם אפילו מצד המנהג.

איסור אכילת בישולי נכרים

טעם איסור אכילת בישולי נכרים.

חכמינו אסרו לאכול בישולי נכרים, כדי שנתרחק מהם, ולא נבוא חלילה לידי חתנות עמהם, וגם כדי שלא יאכלנו דברים שאינם כשרים. [ע"פ רש"י במסכת עבודה זרה לה: ודף לח].

כללי איסור בישולי נכרים.

א. אפילו אם בישל הנכרי בבית ישראל, ובכליו של ישראל, התבשיל אסור, משום בישולי נכרים. [שו"ע יו"ד סימן ק"ג ס"א].
ב. נכרי שחימם תבשיל שנתבשל על ידי ישראל

ארכיון 'עוז והדר'

ויש אומרים עד הושענא רבה, ויש שהיו נמנעים מלאכול אגוזים בכל חודש אלול. [קצה המטה על מט"א שם סקט"ז, בספר מקדש ישראל ע"י, הביא ששאלו את הרה"ק ר"י מסאטמר זיע"א, אם לתת אגוזים-ניסלע"ך לתוך הפעקלע"ך - חבילת ממתקים, שזורקים על החתנים בחודש אלול, והשיב במתק לשונו, 'ונסלח (ניסלע"ך) לכל עדת בני ישראל'].

ג. מעיקר הדין מותר לאכול תבשיל או מאפה שנתנו לתוכם אגוזים מרוסקים, דאין האגוזים ניכרים, וגם אין מרבים ליחה, אך המנהג להחמיר בזה, והמחזיק במנהגי ישראל תבוא עליו ברכה. [שו"ת באר משה ח"ג סצ"ז, והוסיף, דהגם שהמג"א שם סק"ד, החמיר שלא לאכול בראש השנה כל מיני הקטניות שמרבים ליחה, מכל

המשך מנהגי חודש אלול

לכון בזכור את אשר עשה לך עמלק שבפרשת כי תצא בשנה מעוברת.

כשקוראים "זכור את אשר עשה לך עמלק", בפרשת כי תצא, בערב שנה מעוברת [בת י"ג חדשים], נכון לכוין לצאת בה ידי חובת המצוה של זכירת מחיית עמלק, דשיעור שכתה י"ב חודש, ועד לקריאת פרשת זכור באדר שני יעבור י"ג חודש. [מהר"ם שיק על תרי"ג מצות מצוה תרה בשם החתם סופר].

אכילת אגוזים בחודש אלול וימים הנוראים.

א. עיקר המנהג שלא לאכול אגוזים הוא בראש השנה לבד, וב' טעמים בדבר, א', ד-אגוז עולה כמנין חטא - חט. ב', שמרבים ליחה ומבטלים התפלה. [והובא ברמ"א סימן תקפ"ג ס"ב בשם מהרי"ל].
ב. יש אומרים שנמשך המנהג עד יום כיפור,

מאכל, אין המאכל נאסר משום בישולי נכרים. [שו"ת מהרש"ם ח"ג סי' רצו]. אולם דברים שהם קלי הבישול, אפשר שיש בו משום בישולי נכרים אפילו בכלי שני. [שו"ת שבט הלוי ח"ט סי' קסד].

ז. נכרי שבישל בבית חרושת כדי למכור לאחרים, התבשל אסור. [שו"ת שבט הלוי ח"ב סמ"ה, וח"ו סק"ח א"ו, בשם החזון איש].

ד. מליחה, כבישה, עישון, אינו בכלל איסור בישולי נכרים. [שו"ע ורמ"א שם סי"ג].

ה. נכרי שבישל במיקרוגל, התבשל אסור, משום בישולי נכרים. [שו"ת שבט הלוי ח"ח סקפ"ה].

ו. נכרי שעירה מים רותחים מכלי ראשון על

ונתקרה לגמרי, התבשל מותר, לפי שאין בישול אחר בישול, ונחשב תבשיל של ישראל. [ט"ז שם סק"ב, ש"ך שם סק"ה, שו"ת שבט הלוי ח"ב סמ"ה].

ג. צליה, טיגון, קליה, אפיה, הוי בכלל איסור בישולי נכרים. [שו"ע שם סי"ב, חכמת אדם כלל סו"ס, מבית לוי עניני יו"ד הל' מאכלי עכו"ם].

הגאון רבי יצחק זילברשטיין שליט"א רבה של שכונת רמת אלחנן בבני ברק ובעמח"ס 'חשוקי חמד'

ארכיון 'עוז והדר'

ויעצנו למגיה, שיפנה אל הגוי, ויבקש לשלם לו את מלוא המחיר ששילם בעד מזוזתו הכשרה, ויסביר לו: המזוזה האחרת שהנחת, היא יותר טובה עבורך, ואיני דורש עבורה כסף. [וזו האמת, שעבור גוי בודאי שעדיפה המזוזה מקרטון ולא הכשרה].

לסיכום: המגיה לא נהג כפי דרכי תורתנו הקדושה, ואסור היה לו ליקח מהנכרי את המזוזה. וכעת עליו לנהוג בחכמה ולשלם לגוי עבור מזוזתו ולשכנעו שה'מזוזה' החדשה מסר לו עדיפה עבורו.

האם מותר להשכיר דירה לגוי בדמי מפתח

שאלה. נאמר במסכת ע"ז דף כ"א ע"א בארץ ישראל משכירין להם בתים. ויש להסתפק האם מותר להשכיר לגוי דירה בדמי מפתח?

תשובה. נאמר בלחם סתרים בעבודה זרה דף כ"א ע"א: לכאורה יש ממשנה זו הוכחה גלויה, דשכירות לא קניה, דאם לא כן, כל שכירות הוי מכירה ממש, ומה המקום לחלק, ואמאי לא הביאה הגמרא לעיל דף טו ע"א להוכיח מהרישא דמתניתין שאסור למכור לגוי בסוריא, ומותר להשכיר דשכירות לא קניא, עכ"ד.

ואפשר לתרץ דהנידון אם שכירות קניא או ששכירות לא קניא, היינו לגבי כך האם יש לו בבית קנין לגבי השכירות, או דשכירות לא קניא, והכוונה היא שהשוכר גר בבית המשכיר, ואין לו בבית שום קנין בשכירות, שנאמר שהשכירות היא שלו, אלא שגר בבית המשכיר, ויש לו רשות לכך, אבל אין לו קנין בגוף הדירה, לגבי השכירות. ובענינו אפילו אם נאמר דשכירות קניא, והשוכר גר בשלו, כי קנה את השכירות עדיין אין זו חניה, מאחר וגר כאן עראי ולזמן קצוב, וגוף הדירה שייכת למשכיר. וכך כתב המאירי במשנה הקודמת, שלא נהיה אנו גורמים להושיבם בקבע בינותינו בארץ ישראל.

ויש לדון מה דינה של שכירות בדמי מפתח, שפירושה הוא שהשוכר רשאי לדור בדירה עד יום מותו, ואין כח למשכיר להוציא וזכותו גדול מאוד, אלא שאם ימות או יחליט לעזוב הרי מקבל בעל הבית שליש או רביע ממה ששילם, ומסתבר דהוי קנין ממש לכ"ע, ואסור להשכיר לגוי בדמי מפתח דהוי קבע.

שמה היה אסור לי לנהוג כך?

תשובה.

בודאי שהמגיה נהג שלא כדין, ועבר על איסור גניבת הגוי, שלדעת פוסקים רבים אסורה מן התורה, וראייתו מדברי רבי יהודה החסיד אינה ראייה כלל, משלוש סיבות:

א. בתחילת פירוש בעלי התוספות, מודגש כי עשו היה מבזה זה מכבר את הבכורה, ועל כן יעקב החליט ליטול אותה ממנו, דווקא בגלל ה'ויבז', אך

במקרה דנן, כפי הנראה הנכרי אינו מבזה כלל את המזוזה, אלא אדרבה מחשיב אותה כקמיע, ועדיין לא שמענו שמותר לגנבה ממנו. [ויעוין ב"ד שאול' שם, שביאר שרלבנו הקדוש היה מותר לשלוח מזוזה לארטובון' מלך פרס, כי לאחר שהראה לו רבינו הקדוש את חשיבות המזוזה וגודל ערכה, אין חשש שילול בה, ויעוין בחשוקי חמד שם מש"כ בזה].

ב. לקיחת הבכורה מיד עשו, לא היתה בדרך גזילה, אלא בדרך מכירה, ולכן מן הסתם שגם ההיתר של רבינו יהודה החסיד לרמות וליטול מהרשע את הספר תורה הוא בדרך מכירה, ולא בדרך גניבה, כפי שנהג המגיה דנן.

ג. קיים חשש שבעתיד ילך הנכרי למגיה אחר, והלה יאמר לו שאין כאן מזוזה אלא קרטון, וכשיגלה הנכרי את דבר גניבת מזוזתו, יהיה כאן חילול השם גדול, ובתוספתא (ב"ק פ"י) נאמר: "הגזול את הגוי, חייב להחזיר לגוי, חמור גזל הגוי מגזל ישראל, מפני חילול השם". ויעוין בחכם צבי (סימן כו) שכתב שבגזול עכו"ם במקום שיש חילול השם, עובר הגזולן משום 'לא תחללו את שם קדש', ובספר חסידים (סימן תר) נאמר: "יש גזל של גוי שביא לכמה רעות, יותר משהיה גזול לישראל, לפי שאם יבוא ישראל אחר לשם יגלוהו, וזהו חוטא אחד יאבד לשאר יהודים הרבה טובה". וב'פלא יועץ' (ערך גזל) כתב בשם המקובלים שיהודי שגזול את הגוי, גורם שהש"ר של הגוי יגזול שפע מהקדושה אל הקליפה.

ואשר על כן, יש עתה לנהוג בתבונה, כדי למנוע חשש של חילול ה' ואיבה, ומאידך, יש למצוא עצה בכדי לשכנע את הגוי להעדיף את מזוזת הקרטון, שכן אין מוסרים לגוי מזוזה (כמבואר ברמ"א דלעיל), ויעוין גם בדרב"ז (פ"י ממלכים ה"י) שכתב: 'במצוות שצריכים קדושה וטהרה, כגון תפילין ס"ת ומזוזה, אני חוכך להחמיר שלא יניחו את הנכרים לעשותן'.

הערבי הגיע למגיה על מנת שיבדוק את מזוזת ביתו

שאלה.

מעשה בערבי מהעיר לוד, שראה כי בבית שכניו היהודים מונחת מזוזה בפתח, והתעניין אצלם לפשר מנהג זה. כשסיפרו לו שהמזוזה שומרת ומגינה על יושבי הבית, החליט שגם הוא יניח בפתח ביתו מזוזה.

רכש אפוא מחנות לתשמישי קדושה מזוזה, וקבעה בפתח ביתו. יצוין, שמוכר המזוזה נהג שלא כדין, שכן הלכה בדינו (ברמ"א יו"ד סימן רצ"א ס"ב): 'נכרי שביקש שיתנו לו מזוזה, ורוצה לקובעה בפתחו, אסור ליתנו לו', [ורק במקום חשש איבה, מותר ליתן מזוזה לנכרי]. ויעוין במה שהארכנו בנידון זה בחשוקי חמד (ורע"ע פאה פ"א מ"א).

והנה, חלפו מספר שנים, ובבית הגוי מופיעים כמה אירועים חריגים. כעת נודע לו, כי אצל היהודים נהוג, שכאשר נחתות צרות בבית, הדבר הראשון שעושים הוא בדיקת מזוזות, הלך הגוי למגיה סת"ם, וביקש שיבדוק את מזוזתו.

המגיה שידע שהיה גוי, בירר תחילה אם הוא גר צדק, ומשהשיב בשלילה, אמר לו המגיה: 'כעת לא אוכל לבדוק את המזוזה, תשאיר אותה כאן, ותשוב מחר לקחתה'. המגיה חשב בליבו, הרי הטעם לאיסור נתינת המזוזה לנכרי הוא מהחשש שמא יזלזל בה [יעוין ב"ד שאול' יו"ד ס"ס רצ"א], ואם כן, היאך אשיב לו את המזוזה הכשרה שלו.

מה עשה? נטל את מזוזת הנכרי, והניח במקומה מזוזה פסולה, שנכתבה על גבי קרטון [ולא נכתב בה שם השם]. למחרת, כשהגיע הנכרי, מסר לו המגיה את המזוזה [הפסולה], והודיעו: 'הכל בסדר, קח את מזוזתך, ואינך צריך לשלם לי מאומה'...

כשסיפר המגיה את הדברים לאשתו, התפלאה וטענה כנגדו: 'כיצד עשית זאת, הרי גם את הגוי אסור לנו לגזול' (כמבואר בשו"ע חו"מ סימן שנט ס"א).

הבעל לא התבלבל, ומיד השיב: 'מצאתי סמך לכך בפרשת תולדות, בפירוש בעלי התוספות (ידעת זקנים)', שכתבו על הפסוק ויב עשו את הבכרה (בראשית כה לד): "פירוש, מכבר היה עשו מבזה אותה, ועל כן לקחה יעקב ממנו. ונמצא בספר רבינו יהודה החסיד: מכאן אתה למד, שאם יש ביד רשע ספר תורה או מצוה אחרת, שמותר לצדיק לרמותו וליטלו ממנו". וגם כאן, המזוזה היתה מוחזקת בידי הגוי שלא כדין, ולכן החלטתי ליטול אותה ממנו'.

לאחר שהאשה המשיכה לטעון שיש כאן חוסר יושר, הגיע המגיה ושאל: 'האם נהגתי כהוגן, או

קור הקורא אלו

מרגליות יקרות ואבני חושן
פנינים נפלאים וסיפורי צדיקים
דברי הגות ורעיון מאצרות תורת החסידות
משובצות זהב ומסודרות על

חודש אלו • ראש השנה

מוטיבא

תמונות כלי הכסף באדיבות הצורפים

להשיג בחנויות הספרים

מרכז הזמנות: 1800-22-55-66

נהזא

אורות של אמונה לדרך החיים

החזתא

מלוקט מדברות
קדשו ותורתו של
האדמו"ר רבי דוד חי
אביחצירא שליט"א

גיליון כב
פרשת כי תצא תשפ"ו

פניני דעת לנתיבות חיי היום

יחד לבנו - לפנות את חללי הלב לאור התורה

והאש, כן לא תתחרב בלב המאמין אהבת העולם הזה ואהבת העולם הבא.

ואפילו שהוא יודע שהעולם הבא הוא הגדול והעולם הזה הוא הקטן, גם כן אי אפשר לקיים שניהם כאחד. ועל זה ציוותה התורה שלא יהיו שניהם כאחד בכיס האדם, אלא אֶבֶן שְׁלֵמָה וְצֶדֶק יִהְיֶה לָךְ, שרק אבן אחת תהיה תמיד בליבך, וכל עסקיו יהיו בענייני העולם הבא השלם והאמיתי. כך יהפוך גם את החומר לצורה, ויהפך הרע שבחלל השמאל יתהפך גם הוא להיות טוב.

להטות את שני היצרים לטובה

דבר זה מציעו מפורש אצל אברהם אבינו ע"ה שזכה להפוך את שני חדרי הלב לטובה, כמו שכתוב (תנח"א ח ט) וּמִצֵּאתָ אֶת לִבְּךָ לַאֲמֵן לַפִּנְיָ, ופירש האלשיך והקדוש (שמות יב ט) שלפניך לא נאמר ליבו נאמן אלא לִבְּךָ נאמן, שזה כולל את שני הלבבות, היצר הטוב וגם היצר הרע, ושניהם חשובים כאחד לטובה, וגם החלל השמאלי נתהפך אצלו לטוב.

ובזה פירש מרנא החתם סופר (דרשות חתם סופר חלק א קסז, א) את מה שאנו מתפללים בכל יום ודבק ליבנו במצוותיך ויחד לבבנו לאהבה וליראה את שמך. תחילה אומרים ליבנו ואחר כך לבבנו שרומז לשני לבבות. כי מתחילה עושה האדם את המצווה בלב אחד שהוא יראת השם, אבל כוח התאוה שבו אינו מסכים לו קשה עליו עול המצוות. אך אחר שכפה את יצרו ועשאו חלל, הוא זוכה יותר ששני הלבבות מסכימים לאהבה את השם.

הוראה למעשה:

כאשר אנו מתמודדים עם תאוה או משיכה חזקה לענייני העולם הזה, העצה הטובה ביותר אינה להילחם מלחמה חזיתית מתישה מול היצר הרע, במקום זאת, עלינו פשוט למלא את כיס הלב באבן טובה של תורה וקדושה. לפתוח ספר, לשמוע שיעור מחזק או להוסיף קביעות עיתים. ברגע שהלב מתמלא בענייני העולם הבא שהוא הגדול, ממילא הקטנה נדחית, עד שזוכה ליחד את כל חללי ליבנו לאהבתו וליראתו.

הלב כמרכז המאבק

הלב של היהודי הוא מרכז החיים והרגש, ובתוכו מתחולל המאבק התמידי שבין הקדושה לבין תאוות העולם. פנימיות התורה מלמדת אותנו שאי אפשר להשאיר את הלב ריק, ואם לא נמלא אותו באור, הוא יתמלא מאליהו בהבלי העולם. העבודה שלנו היא להציף את חללי הלב באהבת התורה ובהשתוקקות לחיי הנצח, עד שגם היצר הרע עצמו יאבד ממרצו ויהפוך למעין של קדושה ואהבת השם.

למלא את הלב באבן של תורה

שני חללים מצויים בליב של אדם, חלל ימני שהוא מקומו של יצר הטוב, וחלל שמאלי שהוא מקומו של היצר הרע. ועבודת האדם היא לפנות מליבו את היצר הרע. העצה לכך היא על ידי עסק התורה ושמירת מצוותיה, שכפי מה שממלא את ליבו בדברי תורה, כך מתרוקן הלב מן הרע.

וכן ביאר בקדשו הרה"ק בעל דברי חיים מצאנז ע"ה את הפסוק בפרשתנו (דברים כה יג) לֹא יִהְיֶה לָךְ בִּכְיֹסֶךָ אֶבֶן וְאֶבֶן דְּזֹלָה וְקִטְנָה. התורה קרויה אבן וכן היצר הרע קרוי אבן, ואי אפשר לשתייה להתקיים במקום אחד, ואינו במציאות שיהיו לך שתי האבנים כאחד. לכן העצה היא למלא את הלב בתורה הקרויה אבן, ועל ידי כך ירש ממנו את אבן היצר הרע. וזהו בכיסק, רמז על ליבו של אדם. וכפי שזמבא בירושלמי (תרומוס פרק ח הלכה ד) שכל האיברים תלויים בלב והלב תלוי בכיס, ויש שפירשו דהיינו הכיס שהלב נתון בו.

התרחקות מהנאות העולם הזה

ולא רק מן החטאים יש להתרחק, אלא גם מהנאות העולם ותאוותיו יש להיזהר שלא ימלאו את הלב, כמו שממשיך הפסוק אֶבֶן וְאֶבֶן דְּזֹלָה וְקִטְנָה. גְּדֻלָּה רָמַז לְעוֹלָם הַבָּא שהוא העיקר, וקטנה רמז לעולם הזה הקטן והטפל, ואי אפשר שיתקיימו שניהם בלב יחד. כמאמר ספר חובות הלבבות (שער חשבון הנפש פרק א), שכאשר לא יתחברו בכלי אחד המים

בצל האמונה פרקי חיזוק לחיים של רוגע ושלווה

לוויית חן הם לראשך - סוד החיבור שבין גוף, נשמה וביטחון בהשם

איברים ושס"ה גידים הוא רק רמז ודמיון לנשמת האדם הכלולה מתרי"ג מצוות עשה ולא תעשה. ועל ידי קיום המצוות במעשה בתוך שאון העולם, מחדיר היהודי את אמונתו אל איברי הגוף ואל המציאות החומרית.

שם הוי"ה עוטף את האדם בביטחון

על שם כך נקראו המצוות בשם זה, מלשון צותא, צות וחבור בין הגוף לנשמה. והן מלוות את האדם ונוסכות בו ביטחון, כמו שכתוב (משלי י ב) בְּהִתְחַלֵּךְ תַּעֲזֶה אֲתָךְ בְּשִׁכְבְּךָ תִּשְׁמֹר עֲלֶיךָ וְהַקִּיצוֹת הֵיא תִשְׁיָךְ. יתירה מזו, הקדוש ברוך הוא בעצמו מקיים את מצוות התורה, כדברי הירושלמי (ראש השנה פרק א הלכה ג) אֲנִי הוּא שְׁמִירַתִּי מִצְוֹתַי שֶׁל תּוֹרָה תַּחֲלֶה.

ולא זו בלבד, אלא שכשמקיים היהודי את המצוות, נחקקות בו אותיות שמו יתברך, ומה יכול להעניק יותר ביטחון מזה. כידוע שתיבת מִצְוָה רומזת לשם הוי"ה ברוך הוא בחילוף אותיות א"ת ב"ש. וכמו שזמבא בתיקוני זוהר (תיקון ע קלא ב) שכל מצווה חוקקת שם הוי"ה על האיבר המיוחד שכנגדה, וממילא מתקיים הפסוק קֵל עֲצָמוֹתֵי תַאמְרָהָ ה' מִי כְמוֹךָ. הידיעה ששם השם חקוק בעצמותיו, משחררת את האדם מדאגת השווא וממלאה אותו בביטחון שהשם איתו בכל מצב.

האמונה מתגלה בתוך חיי המעשה

יהודי עובד השם התלון פעם לפני רבו הרה"ק רבי מנחם מנדל מקאצק ע"ה, על שנבצר ממנו לעסוק בתורה ובעבודת השם כפי הרגלו מחמת דאגת הפרנסה. השיב לו הרבי, שהתורה ומצוותיה מקיפות את האדם בכל אשר יפנה. ואדרבה, חסד גדול עשה עימנו השם יתברך שבכל מעשיתו בתוך עולם המסחר יכולים אנו לגלות את האמונה. כשאדם מקדש את עצמו ונזהר לשמור את מצוות התורה בחיי המעשה, נושא ונותן באמונה ובוטח בהשם יתברך שהוא הון והמפרנס, הוא ממשיך את

עוונותיו של אמונה במרוץ החיים טבעו של אדם היוצא אל עמל יומו, אל המסחר ואל טרדות הפרנסה, למצוא את עצמו לעיתים דואג ושחוח. במרוץ התובעני בעולם החומר, קל לשכוח מי מנהיג את הבירה, והאדם זקוק למשענת חזקה של אמונה וביטחון. התורה הקדושה באה ומלמדת אותנו יסוד עצום. הקדוש ברוך הוא, ברוב רחמיו ואהבתו, פיזר את המצוות בכל פינה ובכל פעולה בעולם הגשמי. המצוות הללו אינן רק חובות, אלא הן עונגים של ביטחון. בכל מקום שבו יהודי דורך, המצוות מזכירות לו כי השם יתברך נמצא עימו, שומר עליו, ומכוון את כל צעדיו לטובה.

המצוות מלוות את האדם בדרך

בפרשתנו (דברים כב ו) מופיעה מצוות שילוח הקן כי יקרא קן צפור לפניך בדרך וגו'. חז"ל במדרש (דברים רבה ו א) לומדים מכאן שמצוות התורה מתלוות ומתחברות עם האדם בכל דרכיו, כמו שכתוב (משלי א ט) כִּי לֹוִיתָן חָן הֵם לְרֹאשֶׁךָ וְעֵנְקֶיךָ לִגְדֻרְתֶּיךָ. אמר רבי פנחס בר חמא, לכל מקום שתלך המצוות מלוות אותך. אמר הקדוש ברוך הוא, אפילו לא היית עוסק בדבר אלא מהלך בדרך, המצוות מלוות אותך, כפי שנאמר כי יקרא קן צפור לפניך. הדרך רמוזה בדיוק למקומות שבהם האדם יוצא מחממות הקדושה אל עולם המעשה, ושם דווקא נדרשת ממנו אמונה שלמה ופשוטה. הרסבר העמוק לליווי זה הוא שהאדם נברא בשתי יצירות, יצירה בגוף ויצירה בשמחה. כפי שמבואר בספר שערי קדושה (חלק א שער א), הנפש והתורה כלולה מתרי"ג איברים וגידים רוחניים, והיא מתלבשת בתוך תרי"ג איברים וגידים של הגוף הגשמי. המזון הרוחני של אותה נפש קדושה נמשך אליה על ידי קיום התורה, הכלולה מתרי"ג מצוות כנגד אותם תרי"ג איברי הנפש.

כיוון שהמצוות הן חיותו של האדם, לפיכך הן מתלוות אליו ונוטעות בו כוח ואמונה. כפי שכתב השפת אמת (פרשת כי תצא תרמ"ה), כי עיקר ציור האדם ברמ"ח

גיעת התורה מאריכה ימים

במרוץ החיים הנשמי, ידוע שטרדות מרובות ודאגות פרנסה מכלות את כוחותיו של האדם ומקצרות את ימיו. אולם בעולמה של הקדושה, הדברים עומדים על הדין. פנימיות התורה מלמדת שכאשר יהודי דואג, עמל ומייגע את עצמו עד כדי מיצוי כוחותיו בהבנת סוגיה, או מאריך בתפילות מתוך דבקות יתרה, אין העמל הזה מחליש אותו, אלא אדרבה, הוא מושיך עליו טל של תחיה המעניק לו חיוניות, כוח ואריכות ימים ושנים. זוהי ההחלפה הפלאית של חיות עוברת בחיות נצחית.

היראה הטבעית לעומת יראת השם

בביאורו למשנה במסכת אבות (פ"ב מ"ז) מדייק זאת **רבינו יונה** ע"ה. הוא כותב כי 'מרבית בתורה מרבית חיים' נאמר כנגד 'מרבית נכסים מרבית דאגה'. דאגת הנכסים מקצרת את שנותיו של האדם, ואילו דאגת התורה, אף כי היא דאגה גדולה למבין כאשר יחשוב בהלכה עד יאמר דבר דבור על אופניו, אין יכולת לדאגה ההיא לעשות לו רע. אף על פי שאמרו חכמי הטבע כי היגון הוא חולי הלב והדאגה היא כלות הלב, אך דואג בתורה אורך ימים ושנות חיים ושלוש יוסיפו לו.

ועל זה אמר שלמה המלך ע"ה (משלי י"ב): 'יראת ה' תוסיף ימים ושנות רשעים תקצנה, עד כאן לשון קודשו. הדברים מכוונים למה שאמרו צדיקים, שיראת שמיים שונה היא מכל יראה אחרת, כי בעוד יראה טבעית מביאה דאגה המקצרת את החיים, הרי שיראת השם מוסיפה ימים, כדאיתא במדרש (פסיקתא דרב כהנא פסקא כז) שאמר הקדוש ברוך הוא לדוד, אם חיים אתה מבקש, צפה ליראה.

במקום אחר מוסיף רבינו יונה (ברכות כ"א א מדפי ה"ף) על אותו משקל, שאצל בשר ודם היראה והשמחה הם דבר והיפוכו. אך אצל הקדוש ברוך הוא, כשהאדם ירא מפניו, ישמח ויגיל באותה יראה, מפני שבאמצעותה מתעורר לקיים מצוות, ועובד את השם ביראה ובאהבה היראה הוא שמח וגיל.

תורת ה' תמימה משיבת נפש

ככל שירבה האדם בביעת התורה להעמיד דברים על מכונם, כך יאריך לו ימיו. ועל זה אמרו (ברכות ס"ג ב) אין התורה מתקיימת אלא במי שממית עצמו עליה.

את דברי הגמרא הללו מרחיב **המהרל מפראג** (נצח ישראל פרק ז'): הוא מקשה, הרי התורה והתנ"ך הם שני הפכים, ואם כן כיצד תתקיים התורה השכלית והרוחנית בגוף הנשמי. ומבאר, שהאדם אדם ממית עצמו ומסלק את גשמיותו על התורה, גוף אינו נחשב כלל, וכאלו אינו בעל גוף. ובאופן זה, כיוון שביטל את הגשמיות המגדלת לתורה, יכולה התורה להתקיים בו.

וכן כתב **השפת אמת** (פרשת אחרי תרנ"ד), שכפי מה שהאדם ממית עצמו עליה כך התורה מחיה אותו, ודכתיב (תהלים י"ח ה) תורת ה' תמימה משיבת נפש, וכל הכוחות שאדם ממעט בנפשו בשביל התורה, התורה משיבה אליו ומחליפה לו חיות עוברת בחיות קיימת לעד.

אריכות ימים בזכות האריכות בתפילה

מעשה נפלא מספרים על **מרן החתם סופר** ע"ה, שהיה מאריך מאוד בתפילת העמידה עד שכמעט וכלו כוחותיו הפיזיים. היו שרצו להניא מכן וטענו כי הדבר מהווה ביטול תורה, משום שגזל מזמנו ומכוחו ללמוד.

אך החתם סופר פסק ברוח אחרת ואמר להם, הרי אמרו בגמרא (ברכות נ"ד ב) על המאריך בתפילתו שמאריך לו ימיו ושנותיו, אם כן כנגד הזמן שאני מקדיש לתפילה מתוך דבקות יתרה, אני עתיד לקבל מן השמים עוד שנים שבהן אוכל ללמוד תורה.

נקודה לחיים:

כאשר אנו לומדים סוגיה קשה ומרגשים שהראש כואב והכוחות אוזלים, או כאשר אנו מתאמצים לכוון בתפילה והדבר דורש מאמץ רוחני ופיזי רב, עלינו לזכור שהגיעה הזו אינה שוחקת אותנו. כל טיפת מאמץ בעבודת השם אינה הולכת לאיבוד, אלא חוזרת אלינו מן השמים ככוח חיים מחודש, כבריא אתה ואיתנה וכאריכות ימים ושנים מתוך פרישקייט אמיתי.

עולמך תראה בחייר – לטעום טעם עולם הבא כבר בעולם הזה

חיי העולם הבא כאן בעולם הזה

טבעו של האדם לחשוב שחיי העולם הבא הם שכר עתיד, גן עדן רוחני שממתיין לצדיקים רק לאחר מזה ועשרים שנה. אולם, פנימיות התורה מאירה לנו עומק חדש, ישנה מדרגה שבה יכול היהודי לחיות את השכר כבר כאן, בעולם הזה ממש. כשאדם מוכן את עצמו, מסיר מליבו את טרדות העולם ומתדבק באור השם שבכל דבר, הוא מפסיק לחיות את העולם כמקום חומרי ומתחיל לראות בו רק חיות אלוהית. במצב זה, הוא אינו רק 'מקבל חלק' לעתיד לבוא, אלא הוא הופך להיות 'בן העולם הבא' כבר עכשיו.

הטובה שאין עמה רעה

התורה מבטיחה בפרשתנו (דברים כ"ז ב) 'למען ייטב לך והארכת ימים'. דרשו בגמרא (קידושין ל"ב ב) 'למען ייטב לך לעולם שכולו טוב, ולמען יאריך ימך לעולם שכולו ארוך'.

וכן האריך במדרש תנחומא (ויקרא ח) להטעימנו מעט מגדול השכר שבעולם הבא. רוחות הצדיקים והחסידים ובעלי תשובה שעומדים לפנינו במעלה גדולה, והוא החיים שאין עינם מנות והטובה שאין עימה רעה. הוא שכתוב בתורה 'למען ייטב לך לעולם, ומפי השמועה למדנו למען ייטב לעולם שכולו טוב והארכת ימים לעולם שכולו ארוך'. שכר הצדיקים הוא שיוזכו ויחיו לטובה. אשרי האיש שזכה לטובה ולעונג, המקום יזכנו להתענג בה עם הצדיקים. וכבר הודיענו חכמים הראשונים שטובות חיי העולם הבא אין כוח באדם לדורשה ולאומרה, ואין יודע גדלה ויופיה ועוצמה כי אין לה ערך ולא דמיון.

ההבדל בין 'חלק' ל'בן' העולם הבא

צריך לדעת כי גם בעולם הזה ישנה אפשרות לחיות חיי נשמות ולהנות ולהתענג כמו בעולם הבא. הכיצד? הנה בגמרא אמרו (סנהדרין פ"ח ב) שלחו מתם איזהו בן העולם הבא, ענותו ושפלו בך, שייף עייל שייף ונפיק, וגרים באורייתא תדירא, ולא מחזיק טיבותא לנפשיה.

יש להבין את דברי החכמים מהו בן העולם הבא, הלא אמרו (ש"ס א) כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא. מוכרחים אפוא לומר כי יש הבדל מהותי בין משמעות בן העולם הבא למשמעות חלק לעולם הבא, ואם כן עלינו להבין היטב מהו ההבדל.

אכן כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא, כלומר לאחר מלוי ימיהם ושנותיהם יזכו כל ישראל לחלק בעולם הבא. אולם כשפועל במעשיו הטובים בדברים שנאמר בהם בן העולם הבא, שהם שייף עייל שייף ונפיק וגרים באורייתא תדירא, נעשה בן העולם הבא אף בעודו חי בעולם הזה. שגם בחיי חיותו עלי אדמות הוא כבר מרגיש חיי עולם הבא.

כמו שאמרו חכמינו ז"ל (ברכות י"א א) בעת שנופטר מבית רבי אמי, ויש אומרים מבית רבי חנינא, וברכו עולמך תראה בחייר. ופירשו רבותינו ע"ה כי ברכוהו שגם בעודו בעולם הזה יראה ויחוש חיי עולם הבא. וכדברי קדוש מדבר רבינו בעל נועם אלימלך ע"ה (בראשית ד"ה בראשית), וזה פירוש הגמרא עולמך תראה בחייר, שעל ידי זה שכל מעשיו ותוענותיו שעושה, הכל בקדושה ובטהרה ודבקות ושמחה ובאהבה וביראה, מזה יגיע לו תענוג עולם העליון בזה העולם.

התבטלות לתענוג הרוחני

כדי שיוכל להרגיש טעם עולם הבא בזה העולם, נצרך הוא להכשיר נפשו באמצעות מעשיו. כי הלא העולם הבא אין בו לא אכילה ולא שתייה ולא פריה ורבייה ולא משא ומתן ולא קנאה ולא שנאה ולא תחרות, אלא צדיקים יושבים ועטרותיהם בראשיהם ונהנים מזיו השכינה. וכיצד ייתכן שבעודו בעולם הזה, שכולו אכילה ושתייה ומשא ומתן, ירגיש עולם הבא שהוא היפוכו של עולם הזה. אלא כאשר מכין עצמו ואינו נהנה בעולם הזה, שעוסק בתורה תמיד מתוך שפלות והכנעה, הוא שיכול להיות בן העולם הבא גם בעודו חי בעולם הזה.

ניתן להבין זאת ביתר עומק בדבריו של **הגדול רבי דוב בער ממעורטש** ע"ה (מגיד דברי יעקב אות ע"ז): 'אֶלְשֵׁן חֲכָמִים מְרַפֵּא' (משלי י"ב ב), כשהאדם לומד או מתפלל בדחילו ורחימו ומקדש ומקשט בבורא יתברך שמו, ומחשב שמלא כל הארץ כבודו ולית אתר פניו מיניה, והכל מלא מחיות הבורא ברוך הוא, נמצא כל מה שרואה הוא רואה רק את חיות הבורא הנמשכת בו. אם רואה בני אדם או כל דבר אחר, הכל הוא חיות השם המלוכשת בכלים שונים. ואין אפשר שיבאר על מחשבתו שום פנייה לתאוות העולם, כשאנו רואה לפנינו אלא את חיות הבורא והתענוג הרוחני שבכל דבר.

עטרותיהם בראשיהם – מחשבת סובב כל עלמין

ככל שהאדם מתקרב יותר לבורא עולם, הרי שמשיל מעצמו חשבונות עולם הזה והבלי, וזוהי בחינת עולם הבא. והמשך המגיד ופירש את דברי הגמרא צדיקים יושבים ועטרותיהם בראשיהם ונהנים מזיו השכינה. על ידי עטרותיהם בראשיהם באים ליהנות מזיו השכינה. דהיינו, כשחושבים ומתבוננים בראשם ובמחשבתם בבורא יתברך שהוא סובב כל עלמין כעטרה, וזוהי להבין שבעומק הכל הוא רק חיותו יתברך, וזוהי ונהנים מזיו השכינה, שמתעדים מהתענוג הרוחני שהוא חיות הבורא הנמצא בכל מקום בעולם.

ועל דבקות זו נאמר מפי עליון (דברים י"ד ד) וְאַתֶּם הַדְּבָקִים בַּה' אֱלֹהֵיכֶם חַיִּים כָּלְכֶם הַיּוֹם. וכדברי הר"ק בעל נועם אלימלך ע"ה, על ידי הדבקות שתדבקו עצמכם בהבורא ברוך הוא יהיו לכם חיים נצחיים גם היום, בעולם הזה. וזהו שכתוב וְהִשְׁעֵנִי תַּחַת הַעֵץ, רצה לומר שתתענוג ותרגיש גודל התענוג שתחת עץ החיים בחיים ממש.

הוראה למעשה:

כדי לזכות לטעימה מאותו 'עולם הבא' בתוך שגרת חיינו, עלינו לתרגל התבוננות. בפעם הבאה שאנו נהנים מדבר גשמי, מנוף יפה, ממאכל טעים או מפגישה עם חבר, נעצור לרגע במחשבתנו. נזכיר לעצמנו שמה שאנו רואים וחווים עכשיו אינו אלא לבוש לחיות האלוהית שמחיה את אותו הדבר. המחשבה הקטנה הזו בראשנו כעטרה, תרום אותנו מעל החומר ותאפשר לנו להרגיש, ולו לרגע קט, את נועם השם וזיו השכינה כבר כאן בעולם הזה.

חמדות גנוזות ופנינים יקרים מעשי הצדיקים
ופעולתם הליכותיהם בקודש ורום מעלתם של
מורן תלמידי הבעש"ט זי"ע וממשיכי דרכם
אוצר בלום וכלי מלא ברכה מסודר וערוך מתוך
שיחות הגאון רבי מנחם מנדל פומרנץ שליט"א

אור

לצדיק

**הרה"ק רבי אברהם יעקב
מסדיגורא זי"ע**
יומא דהילולא - י"א אלול תרמ"ג

של א-ל חסד או הנהגת א-ל דין".
"ומדוע מגלים זאת לצדיק?" שאל הרבי, "כאשר
רואה הצדיק שהעולם מתנהג שאינו כהוגן ומביא על
עצמו הנהגה של א-ל דין, מתאמץ הצדיק להפוך את
מידת הדין למידת הרחמים. אולם אם אינו מצליח,
הוא לוקח את מידת הדין הזו על עצמו..."
ובאותו שבוע לקחו אותו למעצר...

הבט משמים וראה'

תקופה קשה הייתה זו לבית רוזין, במשך חמישה
עשר חודשים רצופים הוחזק הרבי במעצר, הרחק
מתלמידיו, עד שלא יכול היה לראות את אור השמש.
'עשיו שונא ליעקב' וסוהרי הכלא השתדלו לקיים
זאת בהידור. הם לא החמיצו כל הזדמנות להצר לרבי
ולהשפילו. באחד הימים הכניסו הסוהרים לתאו של
הרבי גוי גס, פושע ושונא ישראל. אותו גוי גס התעלה
על סוהרי הכלא ולקח לעצמו מטרה להציק לרבי בכל
הזדמנות ולא לאפשר לרבי לעבוד את קונו כלל. אפילו
את האפשרות לְשָׁכַת על המיטה הוא מנע מהרבי, שכן
הוא תפר על מיטתו של הרבי צורה של שתי וערב,
שלא לדבר על האפשרות ללמוד ולעסוק בתורה.

היה זו בבוקרו של יום שני, הרבי הקדוש השכים קום
והחל להתפלל בלחש, נזהר שלא להעיר את הדוב
מרבצו. מקווה שיספיק להתפלל קודם שיתעורר
אותו גוי רשע. אולם בעת שעמד הרבי בתפילת 'והוא
רחום', התעורר הגוי מרבצו וכחרף עין, כשקורי
שינה עדיין על עיניו, החל לזמר זמר פולני פרוע כדי
להפריע לתפילתו של הרבי הקדוש.

כאבו של הרבי היה עצום, "הבט משמים וראה כי היינו
לעג וקלס בגויים!" זעק הרבי ודמעות זלגו מעיניו
הטהורות. אולם הרבי התעורר "ובכל זאת שמך לא
שכחנו!" על אף הצער, למרות הייסורים הנוראים שמך
לא שכחנו. "נא אל תשכחנו" זעק הרבי מקירות ליבו.
באותו רגע נפלה אימה גדולה על אותו גוי רשע,
פחד עמוק ירד עליו והוא החל לעוק 'הצילו הצילו!
הוציאוני מכאן! אני הולך למות!' בתחילה לא התייחסו
הסוהרים לעקבותיו של אותו גוי גס רוח, אולם הוא
החל לדפוק על דלת התא כמי שאחזו טירוף. "הצילו
הצילו! הוציאוני מכאן!! הוציאוני מכאן!!"

במהירות נכנסו הסוהרים לתאו של הרבי, ולתדהמתם
הרבה הם רואים את הרבי הקדוש מסדיגורא עומד
בפינת התא עטור בטלית ותפילין שקוע בתפילתו,
ואת האסיר הגוי שוכב על הרצפה זועק בקול מר
כאילו חרב מונחת על צווארו.

מעשה זה עזר מעט בשיפור תנאי הכליאה של הרבי.
סוף סוף הבינו הסוהרים שאדם מורם מעם נמצא
במחיצתם. אולם עבור הרבי זה לא שינה הרבה,
מספיק היה לו ששוב הוא לבדו, יכול ללמוד ולהתפלל
בנחת, ושאר התנאים הגשמיים לא הפריעו לו כלל.
הרבי הקדוש המשיך בעבודתו את בוראו כאילו
נמצא הוא בביתו. בתקופת המאסר הספיק הרבי
ללמוד ארבע פעמים את כל ארבעת חלקי השולחן
ערוך, עד אשר היו שגורים על פיו.

הרה"ק רבי אברהם יעקב מסדיגורא זי"ע המכונה 'האדמו"ר הזקן מסדיגורא', הינו בנו השני של
הרבי הקדוש מרוזין. נולד בכ' בחשוון בשנת תק"פ לאביו הגדול רבי ישראל מרוזין ולאמו הרבנית שרה
בת רבי משה אפרתי. נשא את בתו של ר' אהרן מקרלין בעל ה"בית אהרן".

בג' בתשרי בשנת תרי"א נפטר הרבי הקדוש מרוזין ואת מקומו מילא בנו הגדול רבי שלום יוסף פרידמן,
אולם הוא לא האריך ימים ובאותו שנה ב"א אלול נפטר לבית עולמו, ואת מקומו מילא אחיו הצעיר רבי
אברהם יעקב מסדיגורא.

שלושים ושנים שנה זכו חסידי סדיגורא להנהגתו של רבם הגדול רבי אברהם יעקב מסדיגורא, ובי"א
אלול בשנת תרמ"ג, באותו יום בו החל לכהן באדמו"רות, נסתלק הרבי לבית עולמו ונטמן בסדיגורא לצד
אביו הגדול - רבי ישראל מרוזין.

בממשל האוסטרי לא ששו להיענות לדרישת הרוסים,
אולם מאחר שהייתה זו עבירה פלילית חמורה לא
הייתה להם ברירה. שוטרים אוסטרים רבים פשטו
על ביתו של הרבי, ולאחר חיפוש מדוקדק לקחו את
הרבי למעצר במבצר צ'רנוביץ' עד אשר יוחלט האם
להיענות לדרישת הרוסים ולהסגיר לידיהם את הרבי
הקדוש מסדיגורא.

השמועה התפשטה במהירות כאשר בשדה קוצים
"הרבי מסדיגורא נעצר!" אבל כבד ירד על חסידי
סדיגורא ובית רוזין, צדיק שריו בצער! עסקנים
ובעלי השפעה שונים נרתמו להצלתו של הרבי.
הם ניסו בכל דרך להוכיח שזוהי עלילה מרושעת
של הממשל הרוסי כדי להציק ולהצר לרבי הקדוש.
תלמידי הרבי נפגשו עם משפטים בכירים גבוהים
ואנשי ממשל בכירים ועשו הכל כדי למנוע את
הסגרתו של הרבי לרוסים מבקשי נפשו.

אולם מרשיע ישראל לא טמנו ידם בצלחת, אותו קן
צרעות אשר ישב בסדיגורא הבין שזו הזדמנות שלו.
מיד עם פרסום מעצרו של הרבי, הם יצאו בהודעות
לעיתונים על אשמתו של הרבי ואף הוסיפו חזר
רב משלהם, הכל כדי להשחיר את פניו של הרבי,
כך שהקורא התמים יהיה משוכנע שאכן הרבי זיף
כספים בעצמו.

לאחר מאמצים רבים הצליחו העסקנים לשכנע
את הממשל האוסטרי בצדקתו של הרבי. ממשלת
אוסטריה חקרה ובדקה את הנושא והגיעה למסקנה
שלרבי הקדוש מסדיגורא אין כל קשר לאותו יהודי
מסכן בשם חייקל, הבינו שהכל עלילה שפלה של
הממשל הרוסי. אולם על אף הכל, לא הסכימה
ממשלת רוסיה בשום אופן לוותר על ההסגרה
והממשל האוסטרי נאלץ להמשיך להחזיק את הרבי
מסדיגורא עצור במבצר צ'רנוביץ'.

מספרים החסידים ששבת קודם מעצרו של הרבי, עוד
קודם שנודע על מזימתם השפלה של שונאי ישראל,
הייתה פרשת השבוע פרשת בלק. באותה השבת לא
אמר הרבי דבר תורה בשעת עריכת שולחנו הטהור,
אולם קודם שקם הרבי ממקומו אמר: "נאמר בפסוק
'כעת יאמר ליעקב ולישראל מה פעל א-ל' - 'כעת
יאמר ליעקב ולישראל' - כפי שאין כל ספק על כך
שכעת יום, כך יאמר ליעקב וישראל מה פעל א-ל.
עלינו להאמין שמגלים לצדיק מה פעל א-ל, מהי
ההנהגה בה הקב"ה מנהיג את העולם. האם זו בחינה

מאסרו של הרבי הקדוש מסדיגורא

סיפור נורא הוד מסופר על רבי אברהם יעקב
מסדיגורא, מעשה שהינו המשך ישיר לפרשת מאסרו
של אביו, הרבי הקדוש מרוזין:

בשנת תקצ"ח נאסר הרבי הקדוש מרוזין בעקבות
עלילה שפלה של אנשים פורקי עול. לאחר שנתיים
של מאסר קשה בכלא הרוסי, הצליח הרבי להימלט
מרוסיה הצארית אל מדינת אוסטריה, שם קיבל חסות
מהקיסר האוסטרי. הממשל הרוסי חש מאוד מושפל
מהימלטותו של הרבי מידם, וניסו בכל דרך לתבוע
את עלבונם. אף לאחר הסתלקותו, המשיכו לנסות
ולהצר את רגלי בניו הקדושים.

במקום מושבו של רבי אברהם יעקב מסדיגורא
במדינת אוסטריה, ישבה קבוצה גדולה של משכילים.
הם לא ראו בעין יפה את התבססותו של הרבי
באוסטריה. חצר הקדוש היתה לצנינים בעיניהם, הם
ראו ברבי כמפריע לאמאציה לקרב את המון העם
לדרכיהם הרעים. ובפרט שהרבי הקדוש מסדיגורא
לחם נגד ההשכלה ונגד המתחדשים למיניהם.

אותו קן צרעות חיפש שעת כושר מתי יוכלו לרבי,
מתי יוכלו להזיזו מדרכר ח"ו. כעת מצא לו השלטון
הרוסי שותף, כדי להזיק ולתפוס את הרבי. בשנת
תרס"ז פרצו חיילי הצאר לביתו של יהודי מסכן בשם
חייקל. אותו יהודי הואשם בכך שיצק במרתף ביתו
רובלים, האשמה חמורה ביותר - זיוף כספים.

חיילי הצאר ערכו בביתו חיפוש מדוקדק ולא השאירו
אבן על אבן, והנה במגירה קטנה מצאו חיילי הצאר
מכתב אשר שלח לחייקל אחד מתלמידי הרבי ובו
כתוב: "אל תירא ואל תיחת, הזכרתני אצל הרבי
יארין ימים והוא איחל לך ברכה והצלחה".

בשביל הממשל הרוסי זה הספיק, הנה! הרבי בירך את
הזיין שיצליח במלאכתו. הרבי ידע על מעשים אלו
ואף בירך שיצליח במלאכת זיוף הכספים!

ולא זו בלבד, חיילי הצאר מצאו בפנקסיו של חייקל
שכתב על פדיון נפש שנתן לרבי. "זוהי ראייה ניצחת"
החליטו, "הרבי ידע על עסקיו המפוקפקים של
חייקל, וגם היה שותף!" מיד וללא שהיות הוציאו צו
מעצר כנגד הרבי הקדוש מסדיגורא.

אלא שהרבי הקדוש מסדיגורא לא שהה בתחום
שיפוט של הממשל הרוסי, לכך פנתה ממשלת רוסיה
למדינת אוסטריה בדרישה להסגיר לידיהם את הרבי.

"מה לי הכא מה לי התם"

אולם מחוץ לכלא היו חסידיו של הרבי שרויים בצער רב, ולאחר מאמצים מרובים הצליחו העסקנים לקבל אישור כניסה עבור חותנו של הרבי, הבית אהרן מקרלין.

"אי לי שראיתך בכך" קרא הרבי מקרלין מיד שנכנס לתאו של חתנו הגדול, "ספר תורה שריו בצערך" "מה לי הכא מה לי התם" ענה הרבי, "ה' יתברך מלא כל הארץ, הקב"ה נמצא כאן ובסדיגורא בשווה, אין כל הבדל אם אני יושב כאן או בבית בסדיגורא, כאן ושם עובד אני את בוראי לפי כוחי".

מאפלה לאורה

חמישה עשר חודשים שהא הרבי במבצר צ'רנוביץ, בכ"ג תמוז נשאו מאמציהם של תלמידיו פרי, ולאחר התערבותו של השר משה מונטיפיורי שהגיע במיוחד לאוסטריה כדי להפעיל לחץ על בית המלוכה בווינה, שוחרר הרבי ממאסרו, שב אל עירו ואל חסידיו המודאגים.

שמחה גדולה אפפה את חצר הקודש בסדיגורא ואת בית רוזין כולו, הרבי הקדוש שוחרר ממאסרו! יום זה כ"ג בתמוז הפך ליום טוב בחסידות רוזין כולה, יום שחרורו של הרבי מהכלא.

אולם שמחתם של החסידים לא הייתה שלמה, התנאים הקשים בהם שהה הרבי תקופה כה ארוכה הותירו בו את חותמם, וכמה ימים לאחר שחרורו, הרבי נפל למשכב.

חסיד סדיגורא בכל מקומות מושבותיהם העתירו בתפילה על רבם הקדוש, קרעו שערי שמים לפרואתו, אולם מחלתו של הרבי החמירה. נראה היה שכבר נגזרה גזרה, הרבי עמד בשערי מוות ממש. נראה היה שעוד מעט ינצחו אראלים את המצוקים ועומדים לקחת מהם את הרבי הקדוש.

חסידים רבים מלאו את הבית, חפצו לשהות במחיצת רבם הקדוש ברגעיו האחרונים, מתקשים להאמין שאכן הם עומדים להיפרד מרבם הקדוש. מחוץ לחדרו של הרבי עמד רבי דוד משה מטשורטקוב, אחיו של הרבי, ודיבר אל החסידים הכואבים, עודד אותם להמשיך לקרוע שערי שמים, "אפילו חרב חדה מונחת על צווארו של אדם אל יתיאש מן הרחמים". "מוכן אני להיות פדיון במקום הרבי" נשמעה זעקה מקצה החדר, עיני כולם הופנו לראות מיהו הזועק. בפנית החדר עמד החסיד הנאמן רבי מרדכי מישל, שזעק מקירות ליבו "מוכן אני לתת את השנים שנותרו לי לחיות עבור הרבי הקדוש! הריני כפרת משכבו!"

רעש גדול עבר בין החסידים. דבריו עשו רושם רב, ומיד היה עוד שרצ, חסידים נוספים חפצו לתת את חייהם עבור רבם הקדוש. עמד שם הרבי הקדוש משתפנש, אף הוא אחיו של הרבי, נענה ואמר: "לא כל הרוצה ליטול את השם יבוא ויטול, לא כל אחד יכול לזכות. רבי מרדכי מישל שהיה הראשון שהתנדב, הוא זה שזכה".

מיד עזב רבי מרדכי מישל את ביתו של הרבי ונסע במהירות. חפץ הוא לפגוש את בני ביתו קודם שיסתלק לבית עולמו ואף לכתוב צוואה לבניו. ואכן עוד באותו לילה חש רבי מרדכי מישל שלא בטוב, והבין שאכן דבריו התקבלו לרצון בשמיים, הוא זכה לתת את חייו לרבי הקדוש מסדיגורא!

למחרת החמיר מצבו, רבי מרדכי מישל הבין ששעותיו ספורות ושלח את בני ביתו לקרוא לחברה קדישא. מיד כאשר נכנסו אנשי החברה קדישא לחדר, קם רבי מרדכי מישל ממיטתו ומזג להם 'לחיים' על כך שזכה לתת את חייו לרבי הקדוש, להיות כפרת משכבו. בשמחה עצומה נשכב במיטתו והשיב את נשמתו ליצורה.

ואכן קברנו של רבי מרדכי מישל לא היה לשווא, ימים ספורים לאחר שהחזיר את נשמתו ליצורה החלים הרבי ושב לאיתנו. כאשר סיפור זאת לרבי הקדוש, אמר הרבי "חסיד זה זכה ותיקן את נשמתו ברגע אחד, כל מעשי שאעשה בשנים הללו, יתקנו את נשמתו וירוממו אותה אל על".

אינו זקוק לתיקון!

הרבי העריך מאוד את מסירות נפשו של תלמידו הגדול, וזימן אליו את בני ביתו ודאג להם לכל מחסורם. מסופר שבעת שבגר שלמה, בנו של רבי מרדכי מישל, עסק הרבי בשידוכיו כאילו היה בנו, ואף הכניסו לחופה. הייתה זו שמחה גדולה ועצומה, חסיד סדיגורא כולם הגיעו להשתתף בחתונה הגדולה ושמחתם של החסידים הייתה למעלה ממה שאפשר לתאר.

באמצע החתונה ניגש חסיד זקן אל הרבי וביקש ממנו מטבע עבור 'משקה', "אולי כדאי שיעשו החסידים 'לחיים' לתקן את נשמתו של רבי מרדכי מישל". אמר אותו זקן.

"דע לך" אמר הרבי, "שאין צורך להזכיר לפני את נשמתו של רבי מרדכי מישל, לרגע לא שכחתי אותו! רבי מרדכי מישל אינו זקוק ל'לחיים', הוא נכנס לגן עדן מיד כאשר הגיע לעולם האמת. אבי הקדוש הרה"ק מרוזין, וסבי רבי אברהם המלאך תומכים בו זה מצד זה וזה מצד זה. הוא אינו זקוק לתיקון.

אולם אם רוצה אתה מטבע עבור משקה, הנה לך". אנקדוטה מעניינת מסופרת על החלמתו של הרבי: מיד לאחר שקם הרבי ממיטת חוליו, ציווה להביא לפניו נייר מכתבים מהודר כדי לכתוב מכתב תודה והוקרה לשר משה מונטיפיורי על מאמציו המרובים ועל טרחתו העצומה לשחרורו. בשולי המכתב הוסיף הרבי שהוא היה צריך לשלוח את המכתב זמן רב קודם, אלא שנחלה חולי קשה והגיע עד שערי מות, והיה מנוע מלכתוב ולשלוח את מכתב ההוקרה. זהו סיפור נורא הוד, מספר על קדושתו העצומה של הרבי, אולם סיפורים על צדיקים לא נועדו רק לשמוע על מעשיהם של צדיקים, הם נועדו גם כדי שנלמד מהם, שניקח מהם משהו אלינו.

וני השהות בכלא היא טובה?

נקודה מעניינת ישנה, המצריכה התבוננות. "מה לי הכא מה לי התם" אמר הרבי, לרבי מקרלין בעל הבית אהרן. זוהי נקודה המצריכה התבוננות, וכי אין הבדל בין בית המדרש המואר בסדיגורא לבין הכלא המצחין והאיוס? וכי הרבי לא שמח על שחרורו, לא בדרך על כך ברכת הגומל בשמחה עצומה?

כדי להבין זאת נקדים מעשה שהתרחש עם הרה"ק מרוזין, אביו של הרבי מסדיגורא. מעשה זה התרחש עם חסיד בשם ר' משה. עשיר גדול היה ר' משה, וגם ת"ח ובר אוריין. ר' משה זה היה מקורב ביותר לרבי מרוזין והיה מחסידיו המובהקים. אולם יום אחד התהפך הגלגל על ר' משה. הכל התחיל מעסק ביש שהשקיע בו סכום נכבד מרכושו, הפסד גרר הפסד והוא ירד מטה מטה, כל רכושו אבד בעסק רע, ומרום מעמדו הפך לעני מלופף בייסורים.

בצר לו הגיע ר' משה מירודעניו לרבו הגדול להתלונן על מצבו. הרבי הקשיב לו בצער רב, הרעיף עליו טללי נוחמים ואמר לו "אל דאגה, הקב"ה יעזור לך, בעזרת ה' יהיה טוב".

חזר ר' משה לביתו מאושש ומעודד, ממתין לישועה שבוא תבוא, אולם לא! לא די שהישועה בוששת מלהגיע, המצב הולך ונהיה גרוע מיום ליום. אין לחם בבית, עולליו משוועים לפת לחם ואין בידו להושיע. קם מירודעניו ושם פעמיו אל רבו להתחנן ולבקש ישועה, ושוב הרבי מנחם אותו ואומר לו "בעזרת ה' יהיה בסדר".

שוב חזר האיש לביתו מעודד ומאווש, אולם דבר לא השתנה. בלית ברירה החליט למכור את ביתו ולעבור להתגורר בבית קטן בקצה העיר, הכל כדי שיוכל להביא מעט אוכל לבני ביתו הרעבים. לאחר כמה חודשים, תם גם הכסף שקיבל בעד מכירת ביתו. ואם לא די בכך, נפלה עליו צרה נוספת: מחלה קשה תקפה אותו. שבועות ארוכים נאלץ לשכב במיטתו בחוסר מעש. אולם ר' משה לא נתן ללאוש להשתלט עליו. הוא החליט, הפעם אני נוסע אל הרבי ולא יוצא משם בלא הבטחה מפורשת לישועה. אולם גם הפעם הרבי סרב להבטיח, רק עודד את רוחו ואמר לו "אל תדאג הקב"ה יעזור, בעזרת ה' הכל יסתדר".

לרגע התעורר ר' משה מדבריו המרגיעים של הרבי, אולם אז גבר עליו הייאוש:

"רבי" זעק ר' משה, "כל כך הרבה פעמים אמר לי הרבי שהקב"ה יעזור, אולם הישועה בוששת מלהגיע! מה אעשה?" בכה, "רבי, עד מתי אסבול ייסורים כה קשים? עניות מחלות וצרות".

כה עמוק היה עיצבונו של ר' משה ובייאשו אמר:

"נראה לי שהקב"ה העלים עינו ממני".

נאום הגבר שתום העין

הרבי הקדוש מרוזין לא גער בו, הוא הבין לליבו השבור. נתן בו הרבי את עיניו הטובות ואמר לו: "בפסוק בחומש במדבר (כד ד) נאמר: 'נאום בלעם בנו בעור, ונאום הגבר שתום העין. נאום שומע אמרי קל אשר מחזה ש-ד-י יחזה, נופל וגלוי עיניים'".

"ישנם כמה סוגי שמות לאדם" המשיך הרבי בקול רך, "הגבוה שבהם הוא שם 'אדם' כפי שנאמר 'אדם' כי יקריב מכם קרבן' לאחר מכן יש את השם 'איש' ו'אנוש' שגם הם כינויים לאנשים חשובים. אולם השם הכי נמוך הוא 'גבר', גם תרגול נקרא גבר. ומדוע?

גבר הוא מלשון גבורה. ישנו אדם שחש שיש לו כח וגבורה לעשות ככל אשר יחפוץ, ואינו משכיל להבין שהכל מאיתו יתברך. אין לנו שום כח לעשות קטנה או גדולה. כאשר אדם מרגיש כך, הקב"ה מתרחק ממנו. אינו יכול להיות קרוב להקב"ה. כפי שאמר דוד המלך בספר תהילים: 'לולא האמנתי לראות בטוב ה', והנה נקוד על המילה 'לולא', אומרים חז"ל מתי האמנתי לראות בטוב השם? מתי יכולתי לזכות לקרבת אלוקים, רק כאשר הרגשתי 'לולא', כאשר הרגשתי שאיני כלום, רק כך ניתן להרגיש קרבת השם".

המשיך הרבי ואמר: 'נאום הגבר' - זהו נאום של הגבר, של האדם השפל, ומהו נאומי? 'שתום העין' הקב"ה אינו רואה אותי, העלים עיניו ממני! אולם הפסוק ממשיך: 'נאום שומע אמרי קל אשר מחזה ש-ד-י יחזה' ישנו נאום אחר, נאום של מי שרואה את הקב"ה בכל רגע ורגע, מבין שיש השגחה פרטית. ומהו נאומי? 'נופל וגלוי עיניים' גם כשאני נופל חס ושלום - גם אז - 'גלוי עיניים' אני יודע שיש השגחה, שעניו של הקב"ה גלויות ומשגיחות עלי ואף התרחשות זו אינה תקלה או הסתר פנים אלא הכל לטובתי".

"לעיתים" הוסיף הרבי, "הקב"ה מזמין לאדם ייסורים בגופו או בממונו, ואז האדם חושב שהקב"ה ח"ו 'שתום עין', הקב"ה העלים את עיניו ממנו. אולם לא 'הדברים' הרעים קולו של הרבי, 'הקב"ה רוצה לעשות רק טובה לאדם. 'מפי עליון לא תצא הרעות' אצל הקב"ה הכל רחמים גמורים. אולם לעיתים האדם לא רואה את הטוב שבדבר".

וכאן נתן הרבי את עיניו הטובות בר' משה ואמר לו בקול רך "אל נא, אל נא תהיה כמו הגבר" אל תאמר 'שתום עין', להיפך, התחזק נא באמונה שהכל לטובה, הכל מושגח, כן! גם מה שנראה בעינינו רע. היה נא בבחינת "שומע אמרי קל אשר מחזה ש-ד-י יחזה", אשר גם כאשר הוא נופל, הוא יודע שהכל מאיתו יתברך, היה נא 'נופל וגלוי עיניים'!"

"ובעזרת השם יתברך, הישועה בוא תבוא במהרה".

וודאי שהשהות בכלא היא טוב אין סופי!

זו הייתה ההסתכלות הטהורה של בית רוזין. כעת נוכל להבין את דבריו הקדושים של הרבי ר' אברהם יעקב מסדיגורא 'מה לי הכא מה לי התם', אין הבדל האם אני נמצא כאן או בבית המדרש המואר בסדיגורא. הכל לטובה, כפי שלאא אחד אין ספק שלהיות בבית המדרש בסדיגורא יחד עם כל החסידים ולעבוד את השם בשמחה ובקדושה - זוהי טובה עצומה, כך השהיה הקשה בתא קטן ומצחין הינה טובה עצומה.

'מה לי הכא מה לי התם'!

כל דבר בחיים הוא טוב אין סופי!

זכותו של רבי אברהם יעקב 'האדמו"ר הזקן מסדיגורא' תעמוד לנו להיושע בתשועת עולמים, ונזכה גם אנו להתחזק באמונה ובביטחון בהקב"ה שהכל לטובה וישועה אותנו מכל צר וצרה.

ובחרת בחיים

גיליון שבועי במשנת מרן האור החיים הק' זיע"א

באור החיים תולדות רבנו הק'

פרק שביעי: רבינו בסאלי הגלות

מנהג עשה לו רבינו בתוך עסקי הצדקה הרבים בהם עסק בסאלי, ובכל מקום אליו נקלע. מדי ערב שבת, היה נותן לתלמידי החכמים שבעירו, את צרכי השבת. בין יתר המצרכים היה רבינו נותן להם בשר בהמה לכבוד שבת.

ויהי היום, פרצה מגפה בבקר ובצאן ועשתה בהם שמות, וכמעט שלא נמצאה בהמה כשרה למהדרין, שלא נטרפה ושאיין בה חשש ופקפוק של סירכא. מחירי הבשר האמירו בתלילות, ורבים משכו ידם מקנותו עד יעבור זעם.

רבינו לא אבה לוותר על מנהגו, והורה לשחוט לו עגל, כדי שיוכל לחלק את בשרו לתלמידי החכמים שבסאלי. לשמחתו נמצא העגל כשר, ורבינו חילק את בשרו כמידי שבו. אדהכי והכי, נכנס לבית רבינו אחד מעשירי העיר, שלא מצא בשר כשר בחנויות, וביקש מרבינו כי ימכור לו חתיכת בשר עגל בכסף מלא.

"אני איני קצב וביתי אינו אטלז", ענה לו רבינו, בנחת אך נחרצות, "הבשר הזה מיועד אך ורק לתלמידי החכמים העוסקים בתורה מתוך הדחק!". תוך כדי דיבורו, המשיך רבינו להתעסק בחלוקה, ומסר חתיכת בשר לכבוד שבת לאברך צעיר, צורבא מדרבנן, שנכנס אל ביתו כמידי שבו.

העשיר קצף וחמתו בערה בו. זעמו פרץ הימנו בדברי זלוזל על האברך הצעיר. "גם זה תלמיד חכם?!" קרא לעבר רבינו כשכולו מפגין בוז לתלמיד החכם הצעיר. "מה לו ולחלוקה?!"

רבינו שהיה מהנעלבים ואינם עולבים, לא השיבו דבר. גם האברך שהסמיק עד תנוכי אזניו, שתק ונפנה לדרכו. רבינו היה מלא שמחה על שגם בשבוע כזה הצליח לקיים את מנהגו. אבל באותו הלילה, בעלותו על יצועו, חלם חלום נורא. משמים הודיעוהו כי קטרוג גדול התעורר עליו, בשעה ששמע את בזיונו של האברך התלמיד-חכם מפי העשיר החצוף, ולא מיחה בו. אי לכך, הורו לו משמים, עליו לצאת לגלות של שנה שלימה.

לפי מסורת אחרת היה אליהו הנביא זכור לטוב מתגלה לרבינו מידי שבו, ובאותו השבוע לא הגיע. התענה רבינו על הדבר וביקש רחמים, עד שנגלה אליו אליהו זכור לטוב ואמר לו כי חטא חטאה גדולה, בשמעו בזיון תלמיד חכם מבלי שימחה בו. כאשר שאלו רבינו איך יתקן את הדבר, ענה לו אליהו הנביא: "עליך לצאת לגלות ולהרחיק נדוד, כאשר תשמע חירופים וגידופים תשתוק ולא תשיב דבר, עד אשר ירחמו עליך משמים". מיד במוצאי אותה שבת, ארז לו רבינו תרמיל, ויצא לתקופת נדודים ארוכה. הוא נדד מעיר לכפר ומכפר לעיר, ולא לן במקום אחד פעמיים. כוחותיו עזבוהו אט אט, והמאמץ נתן בו את אותותיו.

המשך בשבוע הבא

ממצב כזה יש להיזהר.
ואל תשלט בנו יצר הרע

השיבונו ה' אליך

לֹא תִרְאֶה אֶת שׁוֹר אַחִיךָ אוֹ אֶת שׁוֹר נִדְחִים וְהִתְעַלְמָתָם מִמֶּנּוּ הִשָּׁב תְּשִׁיבֵם לְאַחִיךָ:
(דברים כב א)

בדיני השבת אבדה מוצא האור החיים הקדוש רמז לאבדה הגדולה ביותר.

לֹא תִרְאֶה אֶת שׁוֹר אַחִיךָ אוֹ אֶת שׁוֹר נִדְחִים בְּדֶרֶךְ וְהִתְעַלְמָתָם מִמֶּנּוּ הִשָּׁב תְּשִׁיבֵם לְאַחִיךָ:

'שור' או 'שה' הוא רמז על 'צאן קדשים'.

הקב"ה מכנה את עצמו 'אח' לצדיקים, 'למען אחי ורעי', והעובר על פי' נידח חלילה מהקב"ה.

האם מותר לו להתעלם מאותו אדם שנידח חלילה מהקב"ה? חס ושלום!

מצוה התורה, אל תתעלם ממנו.

ה'שב' - החזר אותו בתשובה.

ובזה - **תשיבם לאחריך'.**

אל חיקו של הקב"ה, 'מלך הרוצה בתשובה'

הקם תקים עמו

לֹא תִרְאֶה אֶת חֲמֹר אַחִיךָ אוֹ שׁוֹר וְנָפְלִים בְּדֶרֶךְ וְהִתְעַלְמָתָם מִמֶּנּוּ הִקָּם תְּקִים עִמּוֹ:
(דברים כב ד)

כשאדם נכשל בחטא, מוטלת החובה להחזירו בתשובה, וכפי שמטעים זאת האור החיים הקדוש בפסוק **לֹא תִרְאֶה אֶת שׁוֹר אַחִיךָ אוֹ אֶת שׁוֹר נִדְחִים וְהִשָּׁב תְּשִׁיבֵם לְאַחִיךָ:**

האם גם אדם שהרבה להרשיע, נפל בחטאיו, ישמרנו ה', האם גם אותו עלינו להשתדל להצילו? 'הלנפלים תקומה?'

אומר האור החיים הקדוש, כן, גם אותו עלינו להשתדל להחזיר, וזאת למדים אנו מהפסוק:

לֹא תִרְאֶה אֶת חֲמֹר אַחִיךָ אוֹ שׁוֹר וְנָפְלִים בְּדֶרֶךְ וְהִתְעַלְמָתָם מִמֶּנּוּ:

כאן מדבר הפסוק מאותו אחד שכבר נפל והרבה להרשיע. גם אותו תחזיר, למרות נפילותיו.

אך יש כאן הערה בפסוק, 'הקם תקים עמו'.

דווקא אם הוא מסייע בדבר, שרוצה לשוב. אבל אם נופל ואינו חפץ בעזרה שלך להקימו, עליו נאמר 'אל תוכח לך פן ישנאך'.

פניני אור החיים

קרוב ה' לנשברי לב

כִּי תִהְיֶינָה לְאִישׁ שְׁתֵּי נָשִׁים הָאֶחָת אֲחֻבָּה וְהָאֶחָת שְׁנוּאָה וְיִלְדוּ לוֹ בָּנִים הָאֲחֻבָּה וְהַשְּׁנוּאָה וְהָיָה הַבֵּן הַבְּכֹר לְשְׁנוּאָה: (דברים כא טו)

התורה מתארת מצב בו יש לאדם שתי נשים, 'האחת אהובה והאחת שנואה', כיצד תחולק הירושה במקרה שהבן הבכור הוא בן השנואה.

אלא שמלשון התורה משתמע, שכן הוא הסדר, שאם יש אהובה ויש שנואה, אז הבכור יהיה של השנואה.

וְהָיָה הַבֵּן הַבְּכֹר לְשְׁנוּאָה:

לא כתוב, והיה 'אם' הבן הבכור הוא של השנואה, אלא בפשטות ובוודאות - 'והיה הבן הבכור לשנואה'.

מאלף אותנו האור החיים הקדוש, שאכן כך היא המידה:

אמר הכותב בדרך ודאית, כמו שמצאנו 'ורא ה' כי שנואה לאה, ולה נולדו ילדים בראשונה, כי ה' רואה את נשברי הלב, ומעודד ומחזק אותם.

קרוב ה' לנשברי לב, ואת דכאי רוח יושיע.

אל תנעל את הדלת ליצר הטוב

כִּי יִהְיֶה לְאִישׁ בֶּן סוֹרֵר וּמוֹרֵה אִיָּנּוּ שֹׁמֵעַ בְּקוֹל אָבִיו וּבְקוֹל אִמּוֹ וְיִסְרוּ אוֹתוֹ וְלֹא יִשְׁמַע אֲלֵיהֶם: (דברים כא יח)

במאפיינים של 'בן סורר ומורה' מוצאים אנו את התואר 'אינו שומע בקול אביו ובקול אמו'.

יש הבדל בין **אינו שומע בקול אביו ובקול אמו**, לבין **'אינו שומע'**.

אינו שומע - זו תיאור התנהגות. האזניים שלו שומעות, אבל הוא לא מתייחס לדברים הנאמרים. מנגד, על הרש ניתן לומר שהוא 'אינו' שומע, כלומר הוא אינו בר שמיעה.

מכאן מלמד אותנו האור החיים הקדוש, שכאשר אדם ממליך בתוכו את היצר הרע, רחמנא ליצלי, הוא שולל מעצמו את זכות הבחירה בטוב, כי היצר הרע מתיישב על פתח הלב ומונע מהדברים הטובים להיכנס פנימה.

משל למה הדבר דומה, למלך ששומרי ביתו גנבים וליסטים, האם הם יניחו לאנשים להיכנס אל המלך להתלונן עליהם? והרי בדיוק כך מתחולל בתוך הלב. אדם מניח את היצר הרע להשתלט עליו, ומה הוא חושב, שכעת יכנסו לחטוי דברי תשובה והתעוררות? הרי היצר הרע השולט עליו, ידאג תיכף לנטרל את הדברים שלא ישיפיעו עליו לטובה.

המשך בעמוד ג'

ספיר ויהלום פניני מוסר ויראת שמים בפרשה

מכבסים את הנעל בדמעות

טעם זקנים היה לו, לחסיד הישיש ר' ישראל זלמן שלובסקי ז"ל, אשר זכה לשמש בקודש אצל אדמו"רי בית סלונים במשך כמה דורות בזה אחר זה.

אם העולם אומר שגבאי הינו אחד מאלה שאינם מסוגלים להיות חסידים אמיתיים ולכופף את קומתם בפני הרבי, הרי ר' ישראל זלמן משמש דוגמה והוכחה חיה לכך שהדבר אפשרי ועוד איך. חסיד ליהט היה, דבק ברבותיו ללא שיור ומסתופף בצילם בהכנעה יתירה על אף שחלקם היו צעירים ממנו בעשורים רבים.

במהלך השנים צבר ר' ישראל זלמן אוצר לא מבוטל של מעשיות פלא ואמרות שפר אותם דלה מבארם הזכה של רבותיו והשקה הלאה לדור הבא ששתה בצמא את דבריו, ואחד המיוחדים שבהם הוא המעשה הבא.

היה זה כשהתלווה לרבו הרה"ק בעל 'דברי שמואל' מסלונים זיע"א באחת מנסיעותיו ברכבת, בדרכו מלמברג לוורשה, יחד עם קבוצת חסידים נוספת. באחת התחנות עלה פריץ מגושם וגס רוח, והשתומם לנוכח המראה בו מצטופפת קבוצת יהודים סביב יהודי מבוגר, עוקבים אחר כל תנועה שלו וחרדים לכל מילה היוצאת מפיו.

'מי הוא האדם שסביבו הנכם מצטופפים?' תהה באוזני מאן דהו מבני החבורה, וזה האחרון בתגובה החווה כלפי הרבי, 'רבינו גדול הוא'.

'אהה' פלט הגוי שזה עתה התברר כיהודי לכל דבר וענין, 'גם אני נכד של רבי גדול'.

המשפט הכה בתדהמה את בני החבורה ותפס את תשומת לבו של הרבי עצמו, אשר ביקש לברר מי הוא אותו סב קדום וקדוש אשר פריץ המוני זה נמנה על צאצאיו לדאבון לב.

התברר כי הלה מיוחס למעלה בקודש, עד הרה"ק ר' מאיר זיע"א בן סגנורם של ישראל הרה"ק ר' לוי יצחק מברדיטשוב זיע"א. בנשימה אחת הוסיף וציין כי הוא משמש כיום כרופא האישי של הצאר הרוסי, וכך גם טרח להציג את העובדה המזעזעת - כי זה לו ארבעים שנה שלא הניח תפילין רח"ל.

'בוא, שב לידי' האיר לו הרבי פנים, 'אספר לך מעשה אודות סבך הגדול'.

יעקב השיכור, או 'יעקב שחקן הקלפים' כפי שכינהו אחרים, לא היה - כפי המשתמע משמו - מצדיק הדור המופלגים. חטא יעקב ושנה, חטא שוב ונעשה לו כהיתר וכמעט כמצוה.

ככל יהודי ברדיטשוב, מפעם לפעם היה נתקל בדמותו המאירה של הרה"ק מברדיטשוב. הרבי מצדו היה נגיש אליו בכל פעם מחדש, ומציין בפניו בטון רציני ובהארת פנים מיוחדת כי הוא מקנא בו!

זאת כיון שהרי כבר אמרו חז"ל (יזמא פו:): "גדולה תשובה שזדונות נעשות לו כזניות", אם כן עד כמה תהיה כבירה ועצומה מעלתו של יעקב ההולל בשובו לפני אלוקיו בלב שלם, הלא

מכסת עוונותיו גדשה זה מכבר את הסאה - וכל זה ייהפך לזכריות!

היינו מצפים כי יעקב יתעורר מהדברים הנוקבים, יפנים את המסר, אך לא.

'בשנה הבאה' היה מגיב בלעג, 'אצבור עבירות רבות נוספות, וכך יקנא בי הרבי עוד יותר...'.

חלפה שנה, עבר עשור, והנה מוצא את עצמו יעקב מוטל על ערש דווי לקראת המעבר הבלתי נמנע לעולם האמת. לבקשתו אצה רעייתו אל הרבי, החישה אותו לבוא ולשבת על יד מיטת השכיב-מרע וללוות אותו ברגעיו האחרונים.

'מה תאמר כעת?!' הרבי שיפד אותו במבט, נותן לו להבין שהחמיץ את חייו.

'פונדק דרכים היה לי' השיב יעקב בארשת רצינית והחל לספר, 'אותו חכתי מהפריץ המקומי תמורת עמלה שמנה כמקובל'.

גג הפונדק דרש תחזוקה מתמדת וכך גם כתליו, אולם כשהמנהל שיכור וכל מעייניו במשחקי קלפים, אין פלא שהמקום הפך מוזנח עם הזמן ונראה יותר כמו חורבה.

'תקן את הגג!' התרה בו הפריץ, 'שמא ידלוף המטר בחורף ויעשה שמות בפונדק'.

אולם יעקב מצדו נותר אדיש, מעורפל באדי אלכוהול. הוא דחה את התיקון מיום ליום ומחודש לחודש, עד אותו יום גורלי בו פרץ החורף הרוסי במלוא עוצמתו וללא כל התראה מוקדמת. הגשם הוטח בזעף בקורות הגג, כמו בועט בהם בזעם, ולא חלפו כי אם דקות ספורות עד שהפונדק כולו הוצף ויצא מכלל שימוש.

'יודע הרבי' המשיך יעקב בסיפורו, 'גם הפריץ פנה אליי באותה עת ושאל בדיוק את אותה שאלה: 'מה תאמר כעת?!'

'ומה השבת לפריץ?'

'עכשיו די מאוחר!' דמעה זלגה במורד לחיו של יעקב, ובכך יצאה נשמתו.

'זכה יעקב' הפטיר הרה"ק מברדיטשוב, 'ונפטר מתוך תשובה'.

מעשה זה סיפר הרבי ה'דברי שמואל' לנכדו של אותו צדיק, ובסיימו את דבריו הציע לו להניח תפילין לראשונה מזה עשרות שנים. הלה נעתר לכך, ותיכף לאחר מכן נפרד ממנו הרבי כשהוא מותיר אצלו את התפילין הקדושות והיקרות שלו.

חלפו שנים ארוכות, וביום מן הימים פוסע ר' ישראל זלמן ברחובה של עיר והנה פונה אליו אדם הדור פנים, זקן ארוך יורד בחן על מידותיו וכל חזותו כשל בן עלייה.

'הנך מזהה אותי?' פנה אליו הזר, ומשנענה בשלילה גילה: 'אני הוא אותו פריץ. מאותו יום בו התחלתי להניח את תפיליו של הרבי, התהפך לבי לטובה, שבתי אל אבי שבשמים בלב שלם ונעשיתי בעל תשובה גמור'.

פרשת השבוע פותחת באותה בת יפת תואר, אשר נשבתה במלחמה והשוכה חפץ לקחתה לו לאשה. דיברה תורה כנגד יצר הרע, ולכך מוקדשת פרשייה שלמה המתארת את התהליך

שיש לבצע קודם שמתירים לו להינשא לה.

רבינו 'האור החיים' הקדוש זיע"א מבאר באריכות ובמתק לשון את הפרשייה כולה, כעוסקת בדרך התשובה המקרבת את האדם לאלוקיו לאחר שהוכתמה והתלכלכה נשמתו בסיאוב היצר ופיתיויו הרעים, ובפרט בימי חודש אלול המסוגל לכך ביותר, ואלו דבריו:

"ואומר 'וְרָאִיתָ בְּשִׁבְיָהּ אִשָּׁת יִפֶּת תֹּאֵר', אמר 'אִשָּׁת' סמוך, פירוש, נשמת אדם, כי אין הס"מ שולט בנפש עד שתד מטה ותיכנס באדם ממנו הוא לוקחה בשבי, והנפש תקרא אשה, וקרא לזו יפת תואר כי הנפש יפה עד מאוד אלא שמתנוולת במעשיה הרעים. וכשינצח היצר, אז ישכיל האדם בנפשו מה יפה ומה נעימה היא... 'רַח יָמֵי' זה שיעור המספיק לשב, או ירמוז לחודש המיוחד לתשובה שהוא חודש אלול".

כך מאריך רבינו ומפרש כל פסוק בפרשיית יפת תואר, כשהוא מצביע על העובדה שבכח תורה, תפילה ומעשים טובים לא רק לטהר ולזכך את הנשמה מהטינוף שדבק בה, אלא אף להעלות אותה למדרגה עליונה ביותר ובבחינת 'זדונות נעשות לו כזכיות'.

ננצל את הימים הקדושים הללו, נדע איזה אוצר מונח לפתחנו ועד כמה כבירה ועוצמתית ההזדמנות שהעניקו לכל יהודי משמים בחודש זה, ומי יתן והיה לבבנו זה ליראה את ה' אלקינו כל הימים.

חוזרים למקור!

בפרשת השבוע אנחנו לומדים על מצות השבת אבידה. יהודי נאבד לו בגד, נאבד לו תכשיט, או כל דבר אחר, התורה נותנת לנו מצוה מיוחדת להשיב את האבידה.

חז"ל מלמדים אותנו, אם אבידה של ממון, של חפצים, התורה מצוה אותנו להשיב, על אחת כמה וכמה שמוטל עלינו לדאוג על אבידת הגוף של כל אחד ואחד, לראות להציל את מי שזקוק לכך, להציל אנשים, לטרוח ולשמור על חייהם.

יש שלב נוסף. גבוה יותר.

רבינו 'האור החיים' הקדוש זיע"א בפרשת השבוע, מוסיף ומפרש את הפסוק 'לֹא תִרְאֶה אֶת שׂוֹר אֲחִיךָ אוֹ אֶת שִׁוֵּי נִדְחִים וְהִתְעַלְמָתָּ מֵהֶם הֵשֵׁב תְּשִׁיבֵם לְאֲחִיךָ' (דברים כב א), שיש כאן רמז גם על אבידת הנפש, ברוחניות, אדם שהתרחק, "שהעובר פי ה' יקרא נדח - ויצו ה' לבל יתעלם אלא ישיבם לאחיו הוא אלוקי עולם", להשיב את הבן האובד בתשובה ולקרבו לאביו שבשמים.

האמת היא שלהחזיר את הנפש לדרך הטובה, זו השבת אבידה הגדולה ביותר, להשיב את הנפש הרוחנית למסלול הנכון, להתחבר בחזרה לאבינו שבשמים, על נפש חבירו ובוודאי בוודאי גם על הנפש של עצמו, לכן הקשר בין הפרשה, מצות השבת אבידה, לבין חודש אלול, הוא קשר מובהק וברור, חזרה למקור, חזרה בתשובה. מצוה של השבת אבידה בענייני הנפש, לשוב ולהשיב את הלבבות לאבינו שבשמים.

מאה ברכות בכל יום

וְעָנְשׁוּ אוֹתוֹ מֵאָה כֶּסֶף וְנָתַן לְאָבִי הַנְּעִרָה כִּי הוּצִיא שֵׁם רַע עַל בְּתוּלַת יִשְׂרָאֵל וְלוֹ תִּהְיֶה לְאִשָּׁה לֹא יוֹכֵל לְשַׁלְּחָה כָּל יְמֵיו: (דברים כב יט)

את כל הפרשה של 'מוציא שם רע' לומד האור החיים הקדוש על זה שמסובב את פניו מהתורה, באומרו שאם יעסוק בתורה לא תהיה לו פרנסה. חיש לך מוציא שם רע גדול מזה?

וְעָנְשׁוּ אוֹתוֹ מֵאָה כֶּסֶף.

בפסוק זה מוצא האור החיים הקדוש רמז למאה ברכות שחייב אדם לברך בכל יום, ובעל התשובה אשר דיבר סרה על התורה, עליו להשתדל לברך אותם.

אמנם על כל יהודי מוטלת החובה לברך מאה ברכות בכל יום. אלא שהפסוק המלמד אותנו את חובת 'מאה ברכות בכל יום', מובא בפרשת התשובה, הנמצאת בפרשת ואתחן. ומכאן שחובה יתירה מוטלת על בעל התשובה להשתדל בזה.

זהירות מנדרים

וְכִי תִּחְדָּל לַנָּדָר לֹא יִהְיֶה בָךְ חֶטָּא: (דברים כג כ)

ידוע מאמר חז"ל 'אם ראה אדם שנכסיו מצומצמים, יעשה מהם צדקה'. הצדקה שהוא חושב שהיא מחסרת מנכסיו, היא אשר תביא לו את הברכה.

אך קשה לו לאדם להוציא מנכסיו. ממונו של אדם חביב עליו.

יתחכם האדם ויאמר, אקפון ואדור נדר לתת צדקה, וכך אני בטוח שאתן. האם זה רעיון טוב?

בנדר אמנם יש מעלה מצד אחד, אך אין הדבר פשוט כלל ועיקר. אליה וקוץ בה.

כי אם יעבור על הנדר יפסיד הרבה יותר, כי גדול עונשו של העובר על נדר. אומר האור החיים הקדוש, את שני הצדדים האלו מניחה התורה לפני האדם, בפסוק:

וְכִי תִּחְדָּל לַנָּדָר לֹא יִהְיֶה בָךְ חֶטָּא.

מצד אחד, 'וכי תחדל לנדור', אתה עלול לבוא לידי מניעת הצדקה וכך להפסיד את הברכה בממון. אבל מצד שני לא תיכשל חלילה בעון נדרים.

אם לא תנדור בוודאי לא יהיה בך חטא.

שחמיו מתקשה בפרנסתו ואינו מצליח לעמוד בהבטחתו ולספק לו את מזונותיו, ופוחד שיאלץ לצאת לעסוק במסחר. שאלו השפת אמת' אם חותנו עוסק בתורה, וענה האברך, כי חותנו אדם פשוט ואינו למדן. אמר לו הרבי: באם תתמיד אתה בלימודך, יעזור השי"ת שיהא לחותנך פרנסה ויכולת להחזיקך. וכדמצנינו לשון הגמרא 'תלי תניא בדלא תניא' (ממענות אריות).

סיפר הרה"ק ה'בית ישראל' זיע"א: מעשה בחסיד ר' לייבל גלאזר ז"ל, שישב שנים אחדות אחר נישואיו על התורה והעבודה, והסתופף בצלו של הרה"ק ה'שפת אמת' זיע"א. כשנשלמו שנות הקעסט שהבטיח לו חותנו, נאלץ ר' לייבל להתפרנס בעצמו. הוא פנה למסחר אך הקפיד להקדיש לעסקים לא יותר מארבע שעות ביממה בעוד שאר עתותיו נשארו קודש לתורה ולעבודת השם. לימים כשגדלה המשפחה והכנסותיו לא הספיקו כדי פרנסה, שקל ר' לייבל להקדיש יותר זמן לעסקים אך לא הרחיב לעשות מאומה על דעת עצמו. בינתיים נתבקש השפת אמת' לישיבה של מעלה ובנו הרה"ק ה'אמרי אמת' זיע"א הנהיג את עדת חסידיו גור, ר' לייבל הזדרז ונכנס כבר בימים הראשונים לשאול את הרבי, האם בשל חוסר ברירה יוסיף עוד שעות למסחר. באורך רוח הקשיב הרבי לשאלה והגיב בקיצור: 'אבער וואס איז די גמרא שולדיג? [-אך במה אשמה הגמרא?]' יצא אותו חסיד מעל פניו ותשובתו בידו (ראש גולת אריאל' ח"א עמוד רמד).

על הפסוקים: 'כִּי יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה וְבָא אֵלֶיהָ וְשָׁנְאָה וְשֵׁם לָהּ עָלִילַת דְּבָרִים וְהוּצֵא עָלֶיהָ שֵׁם רַע וְאָמַר אֵת הָאִשָּׁה הַזֹּאת לְקַחְתִּי וְאֶקְרַב אֵלֶיהָ וְלֹא מִצְאָתִי לָהּ בְּתוּלִים. וְלִקַּח אָבִי הַנְּעִרָה וְאָמַר וְהוּצִיאֹה אֵת בְּתוּלִי הַנְּעִרָה אֶל זִקְנִי הָעִיר הַשְּׂעִרָה' (דברים כב יג-טו), פירש רבינו האור החיים הקדוש זיע"א בתוכחת מוסר על האומרים שאין להם פרנסה בשל היותם עוסקים בתורה:

"דיברה תורה כנגד בני אדם גם בני איש אשר חוזרים פניהם מן התורה, כאומרים כי היום קצר למה שצריך להשתדל על המחיה, ועליהם אמר הכתוב 'כִּי יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה' זאת התורה המאורסה. 'וְבָא אֵלֶיהָ' שכבר זרחה עליהם אורה של תורה בהר סיני וקבלו הלוחות. 'וְשָׁנְאָה', פירוש, שאין לבם חפץ לתת לה עונתה במשפט, וכשבא מוכיח לדבר אליו למה תמאס אשת נעורים, משיב, כי אין התורה זנה ומפרנסת והוא צריך למחיה, גם אינו רואה סימן ברכה מאמצעות לימודה הגם כי יעסוק בה אין נפתחין לו שערי פרנסה טובה, ואדרבא רואה כי כל האנשים שרחקוה ואינם חושבים בה כל עיקר בתייהם מלאים כל טוב, והוא אומרו 'וְשֵׁם לָהּ עָלִילַת דְּבָרִים' והוציא עליה שם רע' באומרו 'את האשה הזאת לקחתי', פירוש, שאינו כופר בליקוחיה, אלא שאומר 'ואקרב אליה ולא מצאתי לה בתולים', פירוש, לשון חזק, כי עוסקיה סביב יחנו לדפוק על דלתי אחרים למצוא טרף, מודיע הכתוב כי הקב"ה שהוא הנקרא אבי הנערה וכנסת ישראל יתבעו עלבונה של תורה לפני בית דין הגדול, והוא אומרו 'ולקח אבי הנערה ואמה והוציאו את בתולי הנערה', רמז חזק ועליה והשגות רמות יושגו באמצעותה ויתבעו עלבונה בבית דין כאומרו השערה, והוא מה שאמרו בזהר (ח"ג פ.) כי עתיד הקדוש ברוך הוא לתבוע עלבונה של תורה, וכאומרים במשנה (אבות פ"ז מ"ב) אוי להם לבריות מעלבונה של תורה."

(מאוצרותיו ושיחותיו של הגאון רבי מנחם מנדל פומרנץ שליט"א)

הגמרא מביאה במסכת מכות (כד.), שרב אמר שהפסוק שכתוב בתוכחה "ואבדתם בגוים" הוא מפחיד מאוד, זה נורא לחשוב על כך, חלילה חלילה להאבד בגלות. ומובא שם שאמר רב פפא, נכון, כתוב בתוכחה לשון 'אבידה', אבל אבידה גם מוצאים, הבעלים מחפשים את האבידה וטורחים אחריה כדי למצוא אותה.

והרי כך דוד המלך אומר בפסוק האחרון, הפסוק המאה שבעים וששה של פרק ק"ט בתהילים, "תַּעֲיִתִי כֶּשֶׁת אֲבִד, בִּקֶּשׁ עֲבָדְךָ".

השה אבידה את דרכה. כשהרועה לא שם לב, היא הייתה חולמת על מעיין של מים, או מיהרה ורצה אחר אוכל, והנה היא נעלמה לה מתוך העדר של חברותיה, כעת היא אבודה, שה פזורה, אבל היא מחפשת ותרה אחרי העדר, ויותר מכך, הרועה, בעל הבית, גם הוא יוצא למסע חיפושים כדי למצוא אותה.

אם כך, יש כאן בשורה טובה מאוד, שלמרות הגלות וכל מה שעברנו, עוד עתיד הקב"ה להשיב את האבידה, ולהחזיר אותנו אליו, כאבידה המתבקשת על ידי בעליה.

היה יהודי בירושלים, גאון מופלא וחסיד, קראו לו רבי נתן לוברט זצ"ל, הוא למד בצעירותו בישיבת חכמי לובלין והרבה סיפורים מעניינים מסופרים עליו.

היה רבי נתן לוברט אומר, 'תעיתי כשה אובד' - הרמז לכלל ישראל, וכמו שכתוב בפסוק (ירמיה נ יז) "כִּי שֶׁה פְּזוּרָה יִשְׂרָאֵל", ובדיני אבידה הרי מצאנו דין של 'הא מונח עד שיבוא אליהו', אבל בשני תנאים, מוסיף רבי נתן ואומר, א. שלא נתייאש, כי אבידה המתבקשת היא רק לפני יאוש. ב. שנשמור על הסימנים, שגם זה מתנאי השבת אבידה. המצוות הם-הם הסימנים שלנו (וכמו שרש"י מביא מספרי: אף לאחר שתגלו היו מצויינים במצוות), וכשנשמור את המצוות וכמובן לא נתייאש, בעזרת ה' נזכה מהרה ל"הרחמן הוא ישלח לנו את אליהו הנביא וזכור לטוב ויבשר לנו בשורות טובות ישועות ונחמות".

מקובל לחשוב, וזה נכון בדרך כלל, שב"השבת אבידה" מה שנאבד מוחזר, כמובן שהמוצא לא צריך להוסיף ולתת משלו.

אבל מצאנו דבר מעניין בגמרא, הסיפור הידוע על רבי חנינא בן דוסא שעשה הרבה לפני משורת הדין למען בעל האבידה, וכך מספרת הגמרא במסכת תענית (כה.), מעשה באחד ששכח תרנגולים על פתח ביתו של רבי חנינא בן דוסא, ואמר רבי חנינא בן דוסא לאשתו שלא תאכל מהביצים כיוון שזה שייך לבעל האבידה, כך התרבו ביצים ואפרוחים ותרנגולים, וכשהעסק גדל והכביד עליהם מכרו את התרנגולים וקנו עיזים. עד שהכפיל את האבידה פי כמה וכמה.

אם באבידת תרנגולים כך, בדברים רוחניים על אחת כמה וכמה.

הרי במשך כל כך הרבה שנים האבידה הזאת, שה פזורה ישראל, משקיעים בתורה ובמצוות, דור לדור ישב, כל דור עם המעלות שלו, עושים רצון שמים ומקיימים מצוות, וגם כל הסבל על כף המאזניים.

אם רבי חנינא בן דוסא הצליח להכפיל את אבידת התרנגולים פי כמה וכמה, מי יכול לשער ולתאר את מה שיבוא אליה וימצא, קרן ופירות ופירי פירות, מצוות ומעשים טובים, שובה ישראל - עד ה' אלוקיך! כל נשמה שחוזרת, היא מרויחה בכפל כפליים, את כל הרווחים של האבידה שהוכפלו במשך כל הדורות. פרנסה בזכות התורה

התאונן פעם אברך לפני הרה"ק ה'שפת אמת' זיע"א,

מתיבתא אור החיים

היו מואב מקדמים בלחם ומים, אפשר שאף ששכרו את בלעם לקללם והיו נענשים שלא לבוא בקהל כמה דורות לפי חומר עוונם, מכל מקום לא היו נאסרין עד עולם, ובוזה יישב גם כפל הטעמים, שאילו רק שכרו את בלעם והיו מקדמים לבני ישראל בלחם ומים אפשר שלא היו נענשים להיאסר עד עולם, ולכן טרחה התורה לכתוב את שני הטעמים.

ג. בספר בארות יצחק מבאר שדוקא עמון ומואב שהם צאצאי לוט שהיה נחשב לצדיק במידה זו של חסד והכנסת אורחים, כפי שמצינו שטרם בעשיית משתה למלאכים, והפציר באנשי סדום שלא לעשות דבר לאורחיו, עם צאצאיו מדקדקים ביותר בענין זה של חסד והכנסת אורחים, כפי המידה שהקב"ה מדקדק עם צדיקים כחוט השערה, כן הוא באדם שצדיק לענין דבר אחד כגון לוט שהיה צדיק במצות חסד, ומשום כך אדום לא נתבעו על כך שלא קדמו לבני ישראל ועמון ומואב נתבעו. ולפי זה מבאר הענין לדעת הסוברים שמואב כן מכרו לחם ומים, ומה שלא קדמו היינו שלא קדמו בחינם, ויש להקשות וכי מפני שלא גמלו עמם חסד לתת להם חינם נענשו להיאסר עולמית בקהל, ולפי הנ"ל מיישב שכל זה הוא ממידה זו שהקב"ה מדקדק עם צדיקים כחוט השערה, ובדבר זה נחשב לוט צדיק ועל כן דוקדק עם צאצאיו כחוט השערה.

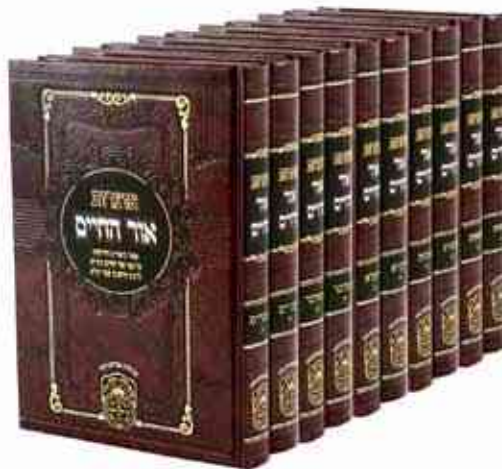
לקח הבכורה במרמה מעשו, ויש לאדום טענה לשנוא את ישראל, ולמרות זאת לא יצא לקראתם בחרב, מפני זה הותרו לבוא לאחר שלושה דורות. ומצרים הותרו מפני שהיו לישראל אכסניה בשעת הדחק, ולכן אע"פ שהרעו להם ראוי שלא לקפח שכרם. מה שאין כן לגבי עמון ומואב שלא היתה להם טענה לשנוא את ישראל ואדרבה היו מחוייבים בהכרת הטוב מחמת הטובה שהיטיב אברהם עם לוט, מפני כך נאסרו עד עולם.

ב. בפירוש באר יוסף כתב לבאר שמעלת החסד שעשו מצרים מחייבת שלא יקפחו שכרם, ואם

כתב רבינו (דברים כג ד): לא יבא עמוני וגו' על דבר וגו'. קשה ואמרו אשר לא קדמו והלא מצינו שאמר הכתוב (לעיל ב' כ"ט) כאשר עשו לי בני עשו וגו' והמואבים, ופירשו רבותינו ז"ל (רש"י שם) שחזרו למאמר אוכל בכסף, ב' אחר שהם שכרו עליהם בלעם לקללם מה מקום לחוש על שלא קדמו בלחם, ואולי שאמר על דבר וגו' להעיר שעל סיבה זו בלבד יתחייב הדין להרחיקם שלא יבואו בקהל, ופי' קדמו היא להוציא דורון לסעד לבם בלחם וכו' שהם חייבים לעשות כן מכל האומות כעל כל הגמולות אשר גמלם אברהם אבינו עליו השלום, כי מה שמכרו להם לחם ומים היה להנאתם של מואב גם לפתותם להפילם בעריות, והוא מה שדקדק הכתוב לומר לא קדמו אתכם פירוש להנאתכם.

וכוונת רבינו שאף שמטעם ששכר את בלעם הוא טעם מספיק כדי לאוסרם, הוסיפה התורה ללמדנו שגם כפיות טובתם שלא קדמו הינה סיבה מספקת לאוסרם. ויש לשאול אם כן מפני מה מצרים ואדומיים הותרו לבוא בקהל לאחר שלושה דורות, והלוא מצרים גם הרעו לישראל וכן אדום ובפרט עמלק שהוא מזרע אדום. ומצינו כמה דרכים ביישוב ענין זה:

א. באברבנאל ביאר ענין זה, שהטעם שלא זכר לאדום מה שלא קדמו לבני ישראל בלחם ומים, הוא מפני שיעקב

גם אתם זכיתם לישועה בזכות רבנו האור החיים הקדוש?

כתבו לנו

למייל המערכת m028039999@gmail.com

או לפקס 02-5385689

או ב'נדרים פלוס' - באר ישראל

אור הישועות מכתבי הלומדים

למד אור החיים הקדוש - והכריז 'המגפה נעצרה'...

בתו הקטנה של רבי גדליה דוד ג. חסידו של הרה"ק האהבת ישראל' מוויזניץ, חלתה באדמת והצטננה וקיבלה חמש דלקות בגופה, וכתוצאה מכך התנפחה רח"ל, בעת ההיא הגיע לעיר פרופסור מקלויזנבורג, ורג"ד הזמינו לבדוק את החולה, כשראה אותה, יצא מהחדר בלי לבדקה. מיד הבינו כי המצב קשה מאד.

בצאתו אמר לרג"ד: "וכי אינך רואה כי עד שאתם תלכו לבית מרקחת להביא את התרופה, כבר לא יהיה למי לתת אותה?" רג"ד לא התיימש מדבריו ובלי להכנס לביתו, רץ אל הרכבת ונסע לגרוויסווארדיין לבקש ישועת רבו מרן אהבת ישראל מוויזניץ זי"ע, בהגיעו באור ליום ששי נכנס בבהלה והכריז: "רבי, הפרופסור התיימש מחיי בת".

מרן האהבת ישראל' זי"ע ישב אז ולמד אור החיים הקדוש עם בנו הרה"צ ר' שמואל אבא זצ"ל, וכאשר רג"ד סיים את דבריו: סיים רבנו את הקטע והכריז: "המגפה נעצרה - לרופא אין זכות להתיימש, יהיה טוב" - ואיחל רפואה שלמה.

ר' גדליה דוד חזר לעירו, ובהגיעו לתחנת הרכבת סיפרו לו כי בבוא הרופא לבקר את החולה, היא פתחה פיה ושאלה אותו אם מותר לה לשתות - מאז הוטב מצבה והבריאה לגמרי.

(קדוש ישראל - ח"ב עמ' תסו)

מחוברים לחיים
לשמיעת שיעורים ודרשות
חייגו: 03-617-1077

דברי תורה מאת
רבי מנחם מנדל
פומרינץ שליט"א
(רעזא דרעזין)
פרשת כי תצא תשפ"ה
ביהמ"ד באר ישראל

עינים מאירות

על התורה והמועדים

גיליון מ"ד
פרשת כי תצא
תשפ"ו

הבדלה מניין

קב הרזבים מערב שבת לערב שבת ♦ שבועים תמרים ♦ לתת לכם אחרית ותקוה ♦ רשב"י רחב"ד והזני המעגל

אור מתוך החשיכה

ה' ממית ומחיה, מוחץ ומרפא. מתוך צרה הוא ממציא לעמו ישראל פדות ורווחה, ומצמיח קרן ישועה. כך הוא בעולם בכלל, וכך הוא באדם בפרט, המבקש לו את טהרת וקדושת הדעת, כי אם יזכה - יתן לו הקדוש ברוך הוא במתנה השגות גדולות ונשגבות, גם אם לא ישתדל בהשגתן כלל.

מעשיות ה'בן איש חי'

בשבוע פרשת כי תצא אנו עומדים, ולהלן נעסוק בעיני הפרשה. אולם בזאת השנה (תשפ"ה) יחול בשבת קודש יום י"ג אלול, יום האיראצייט של רבינו הבן איש חי זיע"א. על כן מבקשים אנו לעסוק בתורתו. מעשיות וסיפורים רבים היו באוצרותיו של רבינו, ועל ידיהם היה מקרב את קהל עדתו לשמוע דברי תורה, ומחבב עליהם את ההלכות ודברי המוסר.

סדר ברכות ההבדלה

מעשה זה, היה עם רבינו בעצמו. כאשר היה ילד רך בשנים, נתעורר ויכוח בינו ובין אחיו מי מהם יזכה לאחוז בנר ההבדלה במוצאי שבת. ביקש מהם אביהם - רבי אליהו חיים - לחדול מן המריבה, ואמר, כי מי מהם שיבאר לפניו את טעם סדר ברכות ההבדלה - הוא שיזכה להחזיק את הנר.

נענה הבן היניק וחכים יוסף, ואמר מיד, כי ברכות אלו נתקנו לפי סדר החושים. כי הנה את היין שותים בפה, לכן מברכים תחילה ברכת הגפן. לאחר מכן מריחים את הבשמים באף, אשר מקומו בפנים למעלה מן הפה, ומברכים עליהם ברכת הריח, 'בורא מיני בשמים'. לאחריהם - ברכת הנר, אשר את אורו רואה האדם בעיניו שלמעלה מן החוטם. ולבסוף ברכת ההבדלה, אשר יסודה בדעת שבטמ, והוא למעלה מן הכל. בדעתו יכול האדם להבין גם מה שלמעלה מן החושים, מה שאינו טועם ולא מריח ולא רואה.

ולימים הביא רבינו רעיון זה בספרו (בן איש חי שנה שניה פרשת ויצא אות כה).

הלוך וגדול

והנה דברים אלו נפלאים ביותר, כי הרי לכאורה בזמן יציאת השבת שרויים אנו בירידה רוחנית, אחר המעלות הגדולות שזכינו להם בשבת, והנשמה היתירה עוזבת את האדם, כדברי הגמרא (תענית כז:): "כיון ששבת - וי אבדה נפש", ועתה נכנסים לימות החול. ואמנם גם עתה לא תמה העבודה, ועדיין סעודת מלוה מלכה לפנינו, והוא זמן שבין קודש לחול. אך מכל מקום, מתחילה עתה העבודה מחדש, כדי להגיע לשבת הבאה.

אכן, דווקא בזה הזמן מוצא רבינו הבן איש חי את דרך העלייה מחיל אל חיל, לעלות מברכה אל ברכה. ואכן נשא הביאור חן בעיני אביו, ונתן לו את נר ההבדלה.

ולפי דרכנו נאמר, כי גם לענין העלייה הרוחנית אמורים הדברים, כי אמנם יצאה שבת אחת, אך את המדרגה הרוחנית שזכה לה בשבת זו - לא יעזוב האדם, אלא יביאנה אל השבת הבאה, להתרומם למדרגה גבוהה הימנה. וזאת יעשה כאשר לא ירד ממעלתו, אלא ימשיך לעלות מכאן והלאה. אכן, כבר עומד האדם בששת ימי המעשה, ימים בהם יאכל לחם בזיעת אפו, אך בעוד ששה ימים תבוא שבת אחרת, ויוכל לשמור עצמו כך שתהיה מרוממת יותר.

ברכת הדעת בשבת

אם כן, מקום המחשבה שהוא המח - הוא הנעלה ביותר, ועל זה אמרו (תלמוד ירושלמי ברכות פרק ה הלכה ב) כי אם אין דעה - הבדלה מניין.

ובזה אנו באים לענין פרשתנו וכפי שיעדנו מתחילה. בספה"ק שם משמואל בפרשתנו (תרע"א), הביא את קושיית הרה"ק בעל החידושי הרי"ם זיע"א. קושיה זו - על ענין שבת קודש היא, ואין רבינו מפרש כיצד היא שייכת לפרשתנו. אך באמת את שבת קודש עצמה ודאי אין צריך לקשר אל הפרשה, כי בכל פרשה ופרשה אפשר לדבר מענינה. וכך נהגו רבותינו מאורי החסידות, אם בשם משמואל, אם בשפת אמת או בפרי צדיק, וכן בשאר הספרים הקדושים.

וכך הוא תורף הקושיה. הנה, בכל ימות השבוע בתפילות שמונה עשרה, מיד אחר שלושת ברכות השבח שכנגד אברהם יצחק ויעקב, שבהן מסדרים אנו שבחו של מקום תחילה - מבקשים אנו על הדעת והשכל, אשר היא הברכה הראשונה של בקשת הצרכים. ויש להבין, מפני מה לא נתקנה בקשה זו גם בשבת קודש. הרי אין כאן בקשה על צרכי הגוף כרפואה ופרנסה וכדומה, אלא על ענין רוחני, וכבר מצינו כמה עניינים רוחניים שמבקשים עליהם בשבת קודש, וכגון 'רצה במנוחתנו', 'וטהר ליבנו', ועוד. והרי אין לך דבר גדול מן הדעת, ובפרט בשבת קודש אשר ראוי לעשותה כולה תורה, ואם אין דעת - תורה מנין, כי אדם הלומד צריך לפתוח ליבו ומחשבתו. ואם כן, מפני מה אין מתפללים על כך בשבת.

שבת היא הדעת

על קושיית החידושי הרי"ם משיב השם משמואל, כי שבת עצמה היא הדעת, כמו שנאמר בפרשתנו (שמות לא יג) "אֵת שַׁבְּתֹתֶיךָ תִּשְׁמְרוּ וְגו' לְדַעַת כִּי אֲנִי ה' מְקַדְּשֶׁכֶּם". והלא נודע כי שבת - קביעה וקיימא, היינו שמתנה היא מאת ה' לישראל ואינה באה מכח אתערותא דלתתא, וגם בלא שמבקשים עליה היא באה. אם כן שבת קודש עצמה היא סיבה להשפעת הדעת, וממילא אין צריך להתפלל על זה בשבת.

שבת למעלה מן הדעת

אך עוד מוסיף השם משמואל וכותב לתרץ יותר מזה.

כי הדעה שמקבלים ישראל משבת קודש, מקומה גבוה יותר מבחינת הדעת שבימות החול שבכח התפילה. כי שבת היא חכמה, והחכמה למעלה מן הדעת, כמו שנאמר במלאכת המשכן (שמות לה לא) "בְּחֻקָּהּ בְּתוֹכָהּ וּבְדַעַתָּהּ", [וכנוסח התפילה "חכמה בינה ודעת"].

בחינה הגבוהה מן התפילה

ועל פי זה מיישב רבינו מה שיש להקשות לפי תירוצו הראשון, כי הא תינח בשבת קודש שמשפיעה דעת לישראל מלעילא, משום כך אין מבקשין בה על הדעת, אך מה נאמר ביום טוב, הרי גם בתפילות המועדים אין נזכרת בקשת הדעת, והרי יום טוב אינו קבוע ועומד כשבת, אלא ישראל הם המקדשים את הזמנים על ידי בית דין, אם כן מה טעם אין מבקשין על הדעת ביום טוב.

אלא, מפרש רבינו על פי מה דאיתא בזהר הקדוש (ח"ב דף מז:): על הפסוק (שמות יד יד) "וְאַתֶּם תִּחְרְשׁוּ" - "ולא תתעורר מלה" היינו שישתקו מלהתפלל, וכן אמרו (שם עמוד ב) "בעתיקא תליא מילתא". היינו כי ישנה בחינה גבוהה מאוד אשר בה אין מקום אפילו לתפילה, אלא רק למעשים. ובחינה זו היא הפועלת בשבתות וימים טובים, ומשום כך אין לפעול בהם בתפילה לקבלת הדעת, רק שזוכים בהם לשפע רב מלמעלה גם בלא עבודת התפילה.

המשבת הדעת בסעודות שבת

אמנם מוסיף רבינו כי כל זה בתפילות השבת, אולם בעת סעודות השבת יוכל האדם להמשיך על עצמו דעת במעשה. ועל זה נאמר (ישעיה נח יג) "וְקָרָאתָ לְשִׁבְתְּ עֲנִי", מצוה עשה מדברי קבלה של עונג שבת, אשר פירש בזה אבי רבינו הרה"ק בעל האבני נזר זיע"א כי פירושו מלשון קריאה לילך ממקום למקום, כמו שכתב רבינו האריז"ל כי שבע הברכות שמברכים בתפילות השבת מכוונות כנגד שבע ספירות התחתונות, הפועלות בעולם המעשה, ואילו שלושת סעודות השבת יסודן בג' ראשונות - חכמה בינה ודעת.

וסיים שם: "ועל כן בתפילה שהיא במלולא אין יכולין למשוך על עצמם דעת, ורק בסעודות שהן בעובדא יכולין להמשיך דעת על עצמם. וכל זה דעת דשבת ויום טוב שנשפעת ממקור הדעת. אבל דעת שמתפללין עליה בחול איננה ממקום גבוה כל כך, ויכולין לעורר בתפילה". עד כאן דברי השם משמואל.

הסעודות גבוהות מן התפילות

ואכן, מסופר על אודות הרה"ק בעל האמרי חיים מו"ז'ניץ זיע"א, כי לאחר שהיה מסיים את תפילותיו הזכות בימים הנוראים ובשאר ימים טובים, היה מפטיר ואומר: "סיימנו כבר את חלק ה'לכם', עכשיו נוכל לילך ולעשות דבר מה לשם שמים". כי זכה והרגיש כי התפילה עצמה היא ה'לכם'.

ישראל לבחינת בית המקדש בביתם, ואם מתעורר נסיון של חטא, יש בזה טענה גדולה עליהם, היאך יתכן שתתעורר צעקה בתוך ביתם. בוודאי אם צריך אדם לסור מן הרע - מיד של לו לצעוק, ומה גם בתוך ביתו, אולם התביעה היא שבשבת לא יהיה שייכות לחטא כלל, ולא יצטרך לצעוק, אלא יזכו לבחינת הדעת מסעודות השבת.

סדר עבודת סעודות שבת

והנה, בספה"ק פרי צדיק (פרשת פנחס אות י"ט) כתב הרה"ק רבינו צדוק הכהן מלובלין זיע"א ביאור נפלא בסדר עבודת ישראל בשלושת סעודות השבת.

הנה, היחוד השלם יהיה לעולם הבא, אשר ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד. ואז ישתבח הקדוש ברוך הוא בשבחן של ישראל, ויאמר "ומי קעמן קיִשְׁכָּאֵל גוי אֶחָד בְּאֶרֶץ" (שמואל ב' זכ.). ושבת קודש היא מעין עולם הבא, משום כך אנו אומרים במנחה של שבת את שני חלקי השבת - "אֶתְּהָ אֶחָד וְשֵׁמֶךְ אֶחָד וְשֵׁמֶךְ קֶעֱמֵן יִשְׁכָּאֵל גוי אֶחָד בְּאֶרֶץ".

אמנם יש לשאול, שהרי בכל משך השבת מתקיים היחוד השלם, ובכל אחת משלושת סעודות השבת יש יחוד, כדאיתא בזוהר הקדוש (ח"ב פח.), אם כן מה טעם מזכירים את ענין היחוד רק לעת מנחת ערב.

אך מבאר רבינו על פי דברי הזוהר הקדוש הנודעים (ח"ג רטז): מענין שלוש קדושות 'בב' - הוא מעבר יבוק הנזכר אצל יעקב אבינו, וענינו 'יחוד ברכה קדושה'. יחוד - הוא חיבור קודש ברוך הוא ושכינתו, אשר הוא שורש כל השפע בעולם, ונעשה על ידי עבודת הקדוש של בני ישראל. ברכה - היא השפע היורד לעולם בכח אותו החיבור. וקדושה - באה מכח הברכה. והנה 'בב' עולה בגימטריא כמנין שלוש השמות הקדושים 'אהיה' הוי"ה אדנ"י' (112), אשר הם שורש המדרגות להן זוכים ישראל בשלושת סעודות השבת: סעודת הלילה חקל תפוחין קדישין, וסעודת היום עתיקא קדישא, וסעודה שלישית בוציר אנפין.

יחוד היין ויחוד המנחה

והנה בשתי סעודות ראשונות דין הוא לקדש על היין קודם לה', כי היין הוא כלי להשפעת הברכה, ובכח היין יוכל האדם לגבור על יצרו הרע ולשעבדו אל השמחה והקדושה.

כל זה נעשה בסעודה ראשונה ושניה, אשר בהן פועל היין את היחוד על ידי שמשמח את הלב ומכניס קדושה. אולם בסעודה שלישית עומד איש ישראל במדרגה עליונה, השייכת למידת יעקב אבינו, חסד תם יושב אהלים, אשר הוא קו האמצע הממזג בין חסד ודין. זו היא מידת המנוחה שמעין העולם הבא. ומשום כך שוב אין צריך להקדים את היין לסעודה, ובסעודה עצמה - כמעט ואין אוכלים, כי כבר בתפילה שקודם הסעודה קיים היחוד, ומכריזים אנו "אתה אחד ושמן אחד".

קב חרובין

וכאן מוסיף רבינו צדוק לבאר עוד ענין אחד, אשר ממנו יפתח לנו שער להשלים מה שפתחנו בו.

הנה בזוהר הקדוש (ח"ג רטז): הביאו כי רבי אלעזר בן פדת היתה השעה דחוקה לו, ולא היה לו לאכול אלא קב חרובין מערב שבת לערב שבת כמו רבי חנינא. אמנם בגמרא (תענית כד:) לא הובא כן אלא על רבי חנינא, ואילו על רבי אלעזר אמרו (שם כה.) רק שהוא דחיקא ליה מילתא טובא, ולא אמרו שניזון מקב חרובין.

[וכבר נודעו בכל ספרי החסידות דברי רבינו הבעל שם טוב הקדוש זיע"א על מאמר הגמרא שם "כל העולם כולו ניזון בשביל חנינא בני וחנינא בני דיו בקב חרובין מערב שבת לערב שבת", כי 'בשביל חנינא בני' היינו בצינור של רבי חנינא, כי כל השפע יורד לעולם דרך אותו השביל].

רבי אלעזר ורבי חנינא

אמנם, החילוק בין רבי אלעזר בן פדת לרבי חנינא בן דוסא, שרבי חנינא לא חש לעניותו, ואלמלא זוגתו שביקשה מאיתו להתפלל לה' שיעשירו לא היה עושה בזה מאומה, ומצד עצמו די היה לו בקב חרובין. ואילו רבי אלעזר מצינו בגמרא שם שאמר לפני ה' "עדי מתי אצטער בהאי עולמא", כי לא יכל כבר לעמוד בכל הדחק

למלחמה על אויבך, צריך אתה להתבונן היטב בשכלך, לדעת את אשר לפניך, להכיר מי הוא זה ואיזה הוא האויב העומד כנגדך. כל איש מלחמה יודע כי לא יוכל לצאת אליה בלא תכנית וסדר נכון. ורק לאחר שתעשה כן - ונתנו ה' אלקיך בידך. ואימתי - בימות החול, ולא בשבת.

מלחמת הרשות - ברשויות השבת

וכמה מדויק הדבר בלשונו הזהב של רש"י הקדוש, "במלחמת הרשות הכתוב מדבר".

הן שלושים ותשע מלאכות נאסרו בשבת, ובהן מלאכת הוצאה. ארבע רשויות לשבת, ויצאות השבת שתיים שהן ארבע, ונאסר מן התורה להוציא ולהכניס מרשות לרשות. מלאכה זו גרועה היא בעיני הבריות, אשר אינם מבינים מה מלאכה יש כאן. ולעומת זאת, רבותינו ז"ל עסקו הרבה מאוד במלאכת הוצאה, ורבים מעשרים וארבעה פרקי מסכת שבת עוסקים בהלכותיה, וגם מסכת עירובין כולה שייכת לעניניה.

ובביאור הענין כתב רבינו האריז"ל (ראה עץ חיים שער י"א פרק ז: ספר הלקוטים פרשת בהר, ועוד), כי איסור הוצאה ותחומין הוא חומת השבת, כי עיקר ענין השבת מושרש בפסוק (שמות טז כט) "אֵל יִצְאָ אִישׁ מִמְּקוֹמוֹ בְּיוֹם הַשַּׁבָּת". זהו גדר המנוחה. ומה טעם, כי רשות הרבים - שם כולל הוא למקום שלטון החיצונים, לכוחות הסטרא אחרים הפועלים בעולם. ואילו ברשות היחיד נסגר האדם לבדו עם קונו.

והנה, בימות החול יוצא האדם חוץ למקומו לעבודתו ולעסקיו, זורע וקוצר ועוסק במלאכתו בבית ובשדה. אולם בשבת קודש נאסרה המלאכה, וישראל יושבים בביתם ומתענגים על זיו השכינה. וזו בחינת רשות היחיד.

אמנם יצאה שבת אחת, אך את המדרגה הרוחנית שזכה לה בשבת זו - לא יעזוב האדם, אלא יביאנה אל השבת הבאה, להתרומם למדרגה גבוהה הימנה

זהו שכתב רש"י, כי במלחמת הרשות הכתוב מדבר. ואינו, זו רשות הרבים המיועדת למלחמת היצר, ובה סובבים והולכים בימות השבוע. אולם ביום השבת - אל יצא איש ממקומו, אין יוצאים חוץ לתחום ואין מוציאים חפצים מרשות לרשות, כי אל עת הבידור עתה, אין פרץ ואין יוצאת למלחמה, אלא הכל יבוא על מקומו בשלום. עוסקים בעשיית טוב, ומתענגים על ה' בגוף ובנשמה ומקבלים שכר על עונג השבת.

היכול לצעוק בתפילה - חייב לצעוק

והנה, אין התפילה רק אמצעי להשגת הדעת, אלא שחלק מעולות המלחמה בחיצונים צריכים ישראל להגביה קולם בתפילה, עד שיאמר להם הקדוש ברוך הוא ה' יְלַחֵם לָכֶם וְאִתְּם תִּתְּרִשׁוּן" (שמות יד יד), כי הוא הנלחם להם, אלא שעדי שיעזבו לכלל דרגה זו עליהם להתאמץ בתפילה.

כיסוד הדברים האלה מדייק בספה"ק שפת אמת (דברים, כי תצא תל"ד, תנ"מ) מן הפסוקים בפרשתנו (דברים כב כד-כו) "אֶת הַנֶּחֱךְ עַל דָּבָר אֲשֶׁר לֹא צִעָקָה בְּעִיר", "כִּי בִשְׂכָה מִצָּאָה צִעָקָה הַנֶּחֱךְ הַמֵּאֲרָשָׁה וְאֵין מוֹשִׁיעַ לָהּ", משמע כי כל מי שיש בכוחו לצעוק ואינו צועק נחשב לו הדבר לרצון, כי על ידי צעקה - יוכל להיושע. וגם אם נראה כי לא תועיל זעקתו צריך לצעוק, כדמשמע מן הפסוק שגם בשדה שאין שם בני אדם צעקה הנערה, אלא שאין מושיע לה, לכך היא פטורה.

הרי מבואר כי בלא תפילה וזעקה לא יוכל האדם לזכות כלום.

אלא שכל זה בימות החול, אולם בשבת אין כאן בחינת שדה אלא בחינת עיר, בתוך הבית פנימה. ענין השדה שייך לזמן הגלות, "צִיּוֹן שְׂלָה תִתְּרִשׁ" (מנחם ג יב), כאשר נחרב בית המקדש. ואילו בזמן שהעיר קיימת, ישנה תביעה על הצעקה, מפני מה לא הלכו ישראל לזעוק אל ה' בבית המקדש, בבחינת 'את הנעירה על דבר אשר לא צעקה בעיר'. ובדומה לזה, בכל שבת ושבת זוכים

הנה לנו יסוד זה האמור, כי התפילות מקומן נמוך יותר מן הסעודות, כי שורש התפילות בספירות התחתונות, והסעודות ממקום עליון.

זוהי הדעת, אשר בימות החול צריכים אנו לעורר בתפילה ובאתערותא דלתתא כדי לזכות לה, אולם בשבת קודש נוכל לזכות לה בסעודות השבת. והדברים מפליאים.

שעת מלחמה - רק בסעודות החול

הרי לנו יסוד נפלא ועצום, עד כמה גדלה מעלת סעודות השבת. הנה בימות החול, כל המענג עצמו באכילה יותר מחבירו - נעשה מגושם מחבירו, מלבד מה שגורם בכך סכנה לבריאות גופו. ואמנם יוכל לפעול תיקונים גדולים בברכות הנהנין, ומה גם הזוכה לאכול לשם שמים כדי שיוכל לעסוק בתורה ובמצוות, וכן ישנו ענין לתקן את החלק הטוב הגנוז בתוך האוכל, אך מכל מקום ניטשת בשעה זו מערכה כבדה, והסטרא אחרא מבקש להטות את האדם לחלקו, וכמו שאמרו בזוהר הקדוש (ח"ג דף ע"ב. ברעיא מהימנא) כי שעת סעודה - כשעת מלחמה. ואם אין האדם אוכל אכילה לשם מצוה, אזי ודאי מגביר הוא את כח הנפש הבהמית והגוף, וככל שהם גדלים, כך שכלו נעשה עכור ואינו זך כראוי.

ואילו בסעודות שבת קודש מצינו היפך הדבר, כי דווקא בכח הסעודות ומאכלי השבת זוכה האדם להגביר את כח הדעת.

במלחמת היצר הכתוב מדבר

מתוך דבריו הנפלאים של ה'שם משמאל' על קבלת הדעת בשבת, נבוא אל דברי הספה"ק 'אהבת שלום' בפרשתנו, אשר על ידם נמצא קישורן של דברים לפרשת השבוע - פרשת כי תצא.

בפסוק הפותח את פרשתנו (דברים כא י), "כִּי תֵצֵא לְמִלְחָמָה עַל אֹיְבֶיךָ", פירש רש"י כי במלחמת הרשות הכתוב מדבר.

ואכן כבר עסקו בדבר בכל הספרים והרבו רמזים לכל הרמז הרומז על הארץ, כי במלחמת היצר הכתוב מדבר, והיא מלחמת רשות - בשעה שבאים אנו לרשותו ומקומו של היצר הרע.

עבודת השבת - בעשיית טוב

וכאן מביא האהבת שלום את דברי המדרש בפרשת עקב (דברים רבא זא וז"ל: "ואת סבור שמא לרעתך נתתי לך את השבת, לא נתתי לך אלא לטובתך, כיצד, אמר ר' חייא ברבי אבא, את מקדש את השבת במאכל ובמשתה ובבסכות נקיה ומהנה את נפשך, ואני נותן לך שכר, מנין (ישעיה נח ג) 'וקראת לשבת עונג' וגו', מה כתיב אחריו (שם פסוק ד) 'אז תתענג על ה' ויתן לך משאלות לבך'".

ומה מאוד, יכי להפליא, וכי כיצד יעלה על דעת האדם שנתן לו הקדוש ברוך הוא מצוה שלמה לרעתו. ומה גם מצוה נאה ונעימה כמצות השבת, אשר בה מתענגים ישראל על כל טוב. מעין עולם הבא, ומתנה טובה היא מבית גנזיו של קודשא בריך הוא, אתמהא.

אכן פירוש הדברים כך הוא. בימות החול, אין האדם האוכל מקבל שכר על מאכלו, ודי לו שלא יענש אם אוכל אכילה גסה לשם מילוי כריסו. אולם בשבת נעשה המאכל רוחני, וכל האכילה שבה כולה שכר, כי מקיימים בזה מצות עונג שבת, וכפי שקראו לזה בזוהר הקדוש (ח"ב דף פח:) "סעודתא דמהימנותא".

והנה, בכל ששת ימי המעשה נתון האדם במלחמה מפנים ומאחור ומכל צדדיו, לסור מן הרע ולברר את הטוב מן הרע, להוציא את חלקי הקדושה מתוך הסטרא אחרא. וזו מלחמה גדולה.

אולם שבת קודש - שבת שלום היא, ובזמן של שלום אין עורכים מלחמה, אלא עוסקים בעשיית טוב, ואין יוצאים ממחיצת הטוב למקום הרע.

ומעתה תתבאר כוונת המדרש, כי זהו שאמרו חז"ל: 'ואת סבור שמא לרעתך נתתי לך את השבת' - היינו לעסוק בעבודת תיקון הרע, אין הדבר כן, כי 'לא נתתי לך אלא לטובתך' - לעסוק במצוות בדרך 'עשה טוב' ובה לבוא אל השלימות.

בעבור עבודת הבידור צריך האדם למידת הדעת, אשר בה יבחיין בין אור ובין חושך, ובין טוב לרע. כי תצא

שלושת עמודי העולם

רמז לשלושה צדיקים אלו, נוכל למצוא במאמרו הנודע של שמעון הצדיק בתחילת **מסכת אבות** (פרק א משנה ב): "על שלשה דברים העולם עומד, על התורה ועל העבודה ועל גמילות חסדים".

רבי שמעון בר יוחאי - עמוד התורה היה, שעליו אמרו (שבת יא.) כי תורתו אומנותו ואינו צריך להפסיק אפילו לתפילה.

רבי חנינא בן דוסא - היה עמוד התפילה, שהכל היו באים אצלו שיבקש עליהם רחמים, ואפילו רבי יוחנן בן זכאי שהיה נשיא ישראל העיד על עצמו שלא היה זוכה להיענות כמותו, כי הוא כשר לפני המלך ורבי חנינא כעבד לפני המלך, היכול להיכנס אצלו בכל שעה לעסוק בצרכי המלכות (ראה ברכות לד.). והיה פועל ישועות בתפילתו, בהיותו עמוד העבודה. כי בזמן שאין בית המקדש קיים, התפילות הן תחת הקרבנות, ככתוב (חושע יד א) "וְשִׁלְמָה פְּרִים שְׁפָתֶינוּ".

ואילו אצל חוני המעגל, לימד החרוב על מידת החסד, באדם הנוטע מה שלא יהנה ממנו, ואין עושה כן אלא כדי לגמול חסד עם זרעו אחרי.

הרי כאן תורה עבודה וגמילות חסדים.

קיום העבודה בזמן הזה

והנה, גם בימינו יש בדינו במידת מה תורה וגמילות חסדים, אולם עמוד העבודה רופף הוא בדינו מיום שנחרב בית המקדש. ואכן כבר בימי רבי חנינא בן דוסא ורבי שמעון בר יוחאי חרב הבית, ובדרכם לימדו את הדרך להמשיך את העבודה גם בזמן הזה. ועל ידי זה להמשיך את גילוי האלוקות ואת ישועות עם בני ישראל דרך התפילה. ומשום כך עסק רבי חנינא בן דוסא בשלושת עניינים אלו, כי גדול היה כוחו בתפילה.

**זוהי הדעת, אשר בימות החול צריכים
אנו לעזור בתפילה ובאתערותא
דלתתא כדי לזכות לה, אולם בשבת
קודש נוכל לזכות לה בסעודות השבת**

תמרים מסוגלים לתורה

נוסיף ונבקש להבין את המשמעות העמוקה הגנוזה בחרובים.

בספר **מדרש תלפיות** כתב בשם **מהר"ם גלאנטי**, שקיבל איש מפי איש עד רבי שמעון בר יוחאי, כי עץ החרוב שצמח בסמוך למערתו, היה מוציא תמרים לכבוד שבת. נמצא, כי בכל ימות השבוע היו רבי שמעון ובנו אוכלים מן החרובים הראויים לבהמות, אך בשבת היו אוכלים מאכל אדם, ומן המשובחים שבו. שהרי על התמרים אמרו בגמרא (**תענית** כט:) שהיו בני בבל אוכלים מהם והיו עוסקים בתורה על ידם, וזו: "ללת לם אחרית ותקוה" (ירמיה כט יא), אמר רב יהודה בריה דרב שמואל בר שילת משמיה דרב, אלו דקלים וכלי פשתן. מן הדקלים היו נוטלים תמרים למאכלם, וכלי הפשתן אלו בגדי לבן שהיו האמוראים לובשים בעת לימודם.

וכן **בפסחים** (דף תפ:) הובאו בגמרא כמה שיטות מפני מה הגלה הקדוש ברוך הוא את ישראל לבבל דווקא, ועולא אמר: "כדי שישאלו תמרים ויעסקו בתורה".

ועוד אמרו שם, כי בא עולא לפומבדיתא והגישו לפניו סל מלא תמרים. שאל למחרם, ואמרו לו כי שלושה נמכרים בזו. תמה עולא, כי יכולים הבבלים לקנות מלא הכלי דבש בזו אחד, ואילו המה אינם עוסקים בתורה כל צרכם.

ובתלמוד **ירושלמי** (**תענית** פרק ד הלכה ה) אמרו: "אמר רבי חנינא, קודם לארבעים שנה עד שלא גלו ישראל לבבל נטעו תמרים בבבל, על ידי שיהיו להוטים אחר מתיקה, שהיא מרגלת הלשון לתורה". הרי מפורש כי סגולת התמרים למשוך לב האדם לתורה.

ובאמת, מקור הדברים כבר בתורה שבכתב (**שמות** פרק טו), כי באו בני ישראל למרה וקיבלו שם מקצת ממצות

וצער דקדוקי העניות, עד שנענה ה' ושאלו אם ירצה שיברא את כל העולם מתחילה ושמא יוולד במזל עשירות, כי בלא זה לא יוכל לצאת מעניותו. ולאחר ששמע מפי ה' כי כבר עברו רוב שנותיו, הסכימה דעתו להותיר את הדבר כפי שהוא.

אכן בזוהר הקדוש ביארו את סוד הדבר, כי עיקר מה שחסר לו לר' אלעזר היה שניזון מ'ק"ב חרובין', היינו שאין לו אלא את הקדושה והברכה, וחרב היחוד שב'ב'ק'. ומשום כך הרגיש רבי אלעזר במצוקתו, כי נחרב היחוד אצלו, ואילו רבי חנינא די היה לו במה שיש לו.

דעת השבת

והנה, אימתי היה רבי חנינא מקבל את קב החרובין שלו - מערב שבת לערב שבת. כי זו היא השעה שבה חסר העולם את היחוד מחמת אותו קב שחרב, וכל העולם כולו היה מקבל את השפע דרך אותו הצינור.

ובספספ"ק **שארית ישראל** (שער הזמנים, דרושים לעשרת ימי תשובה) **להרה"ק מוולעדניק זיע"א** כתב, כי גם המלאכים אשר רוחניים המה יש להם חומר, אלא שהחומר שלהם נבטל אל האור. אולם האדם צריך לפעול בכלים רוחניים על חומר גשמי ממש, אשר זו היא עבודה קשה שבמקדש. ברם, זו היא כל תכלית עבודת האדם בעולם הזה, להפך החומר לצורה, וכפי שמביא **רבינו האור החיים הקדוש** (בראשית א א אות כ) **מרבי יצחק עראמה בעל העקידה**, וכלשונו: "והתעצמות השלמים להפך החומר לצורה".

זו היא העבודה בסוד יחוד ברכה וקדושה, אולם אם אין האדם עושה כן, אזי "כְּעֵס בְּחִיק כְּסִילִים יָנוּחַ" (**קהלת** ז ט), כי בתיבת 'בחיק' קיימות אותיות 'יבק', אלא שבתוכן עומדת האות ח' הרומזת לחטא, כי החטא מפריד אלוף ופוגע ביחוד ברכה וקדושה.

לשם כך צריכים אנו לדעת בשבת, אלא שאת הדעת מקבלים אנו על ידי הסעודות, כדברי השם משמואל.

וחרוב למאכל

והנה, ענין קב החרובין של רבי חנינא בן דוסא קובע הוא ברכה לעצמו, אולם כאן נעסוק בו במה שנוגע לעניינו, ענין המלחמה השוררת בימות השבוע, היא מלחמת הרשות - רשות הרבים, וכדברי האהבת שלום.

הנה, מצינו לאותם חרובין גם אצל רבי שמעון בר יוחאי, אשר עליו נאמר כי בכל אותו י"ב שנה שבהן נטמן במערה מפני גזירת הקיסר, היה חרוב למאכלו בכל ימות השבוע.

הרי לנו שני צדיקים המסתפקים במועט שבמועט; רבי שמעון בר יוחאי האוכל רק מן החרובים, ורבי חנינא בן דוסא שדי לו בקב חרובין מערב שבת לערב שבת, עם היות כל העולם כולו ניזון בשבילו.

שינה של שבעים שנה

מלבד רבי חנינא בן דוסא ורבי שמעון בר יוחאי אשר מצינו בהם כי ניזונו מחרובים, נמצא ענין החרובים אצל אחד מגדולי התנאים - הוא חוני המעגל.

וכן מסופר בגמרא (**תענית** כג.) פעם אחת הלך חוני המעגל בדרכו, וראה אדם אחד נוטע עץ חרוב. שאלו חוני מתי עתיד העץ להוציא פירות, ונענה כי בעוד שבעים שנה יתן העץ פרי.

תמה כלפי האיש: "וכי מצפה אתה לחיות בעוד שבעים שנה".

השיב הנוטע: "אני כשבאתי לעולם, מצאתי בו עצי חרובים הנותנים פירות, שנטעו אבות אבותי. אם כן גם אני עושה כן בשביל בני בני".

בינתיים ישב חוני המעגל לאכול את סעודתו ונדרם, וישן שבעים שנה כשהוא מכוסה מעיני הבריות. לאחר שהקיץ משנתו הארוכה, ראה אדם מלקט חרובים מן העץ. שאלו האם הוא הנוטע, ואמר הקוטף כי בן בנו הוא. הבין חוני המעגל כי ישן שבעים שנה. הלך לבית המדרש, וראה כי אין מכירים אותו, ולא האמינו לו כי חוני הוא, עד ששאל את נפשו למות ונפטר מן העולם.

הרי לנו שלושה צדיקים שנזכרו לענין החרובים; חוני המעגל, רבי חנינא בן דוסא, ורבי שמעון בר יוחאי.

התורה, ומיד נסעו לאילים, ובה שנים עשרה עינות מים כנגד י"ב שבטים, ושבעים תמרים כנגד שבעים זקנים. ולמה דווקא תמר - כי התמר מביא את האדם לתורה. והוא הלולב - כפות התמרים, אשר לו לב אחד, כישראל אשר להם לב אחד לאביהם שבשמים (ראה סוכה מה:).

הנה כי כן, לכבוד שבת נעשו החרובים הקשים לתמרים המתוקים, שהם סמל למתיקות התורה.

חרוב - לשון 'חרוב' ו'חרוב'

ונראה לבאר כך. הנה 'חרוב' אותיות 'חרוב', הוא הר סיני, כדברי הגמרא **במסכת שבת** (דף פח.) בסוגיא דמתן תורה, "בחורב טענו, בחורב פרקו". ועוד אמרו שם (דף טט:): "ולמה נקרא הר חורב - שירדה חורבה לאמות העולם עליו".

והטעם שהחל החרובן לאומות בחורב דווקא, משום שטובה גדולה היה להם לאומות העולם להכיר לישראל על מעשיהם בחורב; שהרי כל קיומו של העולם היה תלוי מששת ימי בראשית בכך שיקבלו ישראל את התורה, ואם לאו - היה העולם חוזר לתוהו ובוהו. ואילו הללו, לא זו בלבד שאינם מכירים טובה לישראל על מעשיהם, אלא שמפריעים להם במלאכת הקודש. אמנם צמחה טובה לישראל ממעשיהם, אולם כל כוונתם לטובת עצמם היתה.

משום כך, כשכר על דבריו הנוקבים כנגד האומות ורומי בראשן - קיבל רבי שמעון בר יוחאי את פירות החרוב, אותיות 'חרוב'.

אך באמת, סוד עצום ונורא גנוז בהם בחרובים, והוא 'קב חרובים' הנזכר, אשר יסודו בענין 'יבק' בלא האות י'. שכן כתב **רבינו האריז"ל** (**עץ חיים** שער י"ט פרק ג' מהדורא תניינא), כי 'קב' כנגד ק"ב ניצוצות הקדושה שנחרבו בבריאת העולם ונפלו אל הקליפה. ומה שנברא לו לרשב"י עץ חרובים למאכלו, הוא משום ש'חרוב' לשון חורב ויובש, וכן מלשון 'חרוב'.

חיבור מתוך החרובן

הוא הדין והוא הדבר בכל העובר על עם ישראל בכלל, אשר למראית עין סובלים אנו רעות רבות וצרות, יסורים נוראים עד אין חקר, חרב וחרובן. אך באמת, בתוך אותם הדברים מסתתרת מהותם הנצחית של ישראל, כפי שבאה לידי ביטוי בהר חורב, אשר עליו ניתנה תורה.

וטעם הדבר, כי אין הברכה שרויה אלא בדבר נעלם ונסתר, אשר למראית עין נדמה כחורבן, אך באמת אינו אלא 'חבור', אשר גם הוא אותיות 'חרוב'.

ואכן, דווקא אחר החושך הנורא שירד על ישראל בחורבן בית המקדש, יצא רבי שמעון ממערתו, וגילה אור חדש ועצום של תורה - את קדושת סודות התורה. ולא תורת הח"ן לבדה, אלא כל אור התורה שבעל פה התנוצץ ביותר דווקא אחר חורבן הבית, וכמו שאמרו חז"ל (**במדבר** רבה יו:): "דברים שלא נגלו למשה נגלו לרבי עקיבא וחביריו", וכל יקר ראתה עינו" (איוב כח כ) זה רבי עקיבא וחביריו".

ואחר שנהרג רבי עקיבא יחד עם שאר עשרה הרוגי מלוכה, המשיך רבי שמעון את אורו הגדול בתורת הנגלה, ולכשיצא מן המערה גילה גם את תורת הנסתר. והכל החל מכוחו של רבי עקיבא, אשר בימיו נתחלפה ההנהגה בזו.

שחקו של רבי עקיבא

והנה, ידועים דברי הגמרא בסוף **מסכת מכות** (דף כד.), שם איתא: "וכבר היה רבן גמליאל ורבי אלעזר בן עזריה ורבי יהושע ורבי עקיבא מהלכין בדרך וכו', שוב פעם אחת היו עולים לירושלים, כיון שהגיעו להר הצופים קרעו בגדיהם. כיון שהגיעו להר הבית, ראו שועל שיצא מבית קדשי הקדשים, התחילו הן בוכין ורבי עקיבא מצחק. אמרו לו, 'מפני מה אתה מצחק?' אמר להם, 'מפני מה אתם בוכים?' אמרו לו, 'מקום שכתוב בו (**במדבר** א גא) 'והזר הקרב יומת' ועכשיו שועלים הלכו בו ולא נבכה'. אמר להן, 'לכך אני מצחק, דכתיב (**ישעיה** ח ב) 'ואעידה לי עדים נאמנים את אוריה הכהן ואת זכריה בן יברכיהו', וכי מה ענין אוריה אצל זכריה, אוריה במקדש ראשון וזכריה במקדש שני, אלא, תלה הכתוב נבואתו של זכריה בנבואתו של

זיע"א (ראה שער הגלגולים הקדמה ל"ח: 'עשרה מאמרות' מאמר העיתים סימן י"ט) שלא ניתן היה להוריד את נשמת מלך המשיח לעולם שלא בדרך הסתר וצנעה. ומשום כך כבר מתחילה נעשה הדבר במעשה יהודה ותמר, אשר כלפי חוץ היה נראה בו ענין של גנאי, כי אלמלא כן לא היה המקטרג מניח לדבר להיעשות. וכן מצד אמה של מלכות - רות המואביה, אשר שורשה במעשה לוט ובנותיו שהוא גנות גדולה. כי הכל צריך לבוא בדרך העלמה, שלא יחוש לה המקטרג. וכאמור, זהו ענין החורב, להצמיח קרן ישועה דווקא מתוך החורבן, המביא לידי חיבור.

זמן אכל זמן חדוה

דברי הגמרא מפורסמים הם וידועים לכל, אולם הרבה יש להתבונן בהם. מה תורף הויכוח שהיה בין רבי עקיבא לחכמים. וכי לא ידעו גם הם על דברי נבואת זכריה. והרי ודאי האמינו גם הם בכל ליבם כי עתיד מלך המשיח לבוא ולגאול את ישראל ולבנות את בית המקדש, ואז נזכה כולנו ליהנות מזיו השכינה. אולם עתה הרי המקדש חרב ועומד בשממונו, והרי כמו חי עמד בזכרונם כי אך לפני זמן מועט היה בנוי ועומד בתפארתו, והיו כהנים בעבודתם ולויים בדוכנם וישראל במעמדם, ואור גדול היה מאיר בכל העולם על ידו, והנה רואים עתה את מקום המקדש מושפל עד שאול תחתיה, ושועל יוצא מבית קדשי הקדשים, ואין לא יבכו.

וכפי שהביא רש"י בסוף פרשת בראשית, (בראשית ו'), "בשעת חדותא חדותא, בשעת אכלא אכלא", וגם אם ידועה היא השמחה העתידה לבוא, אין היא מפיגה את האבל הקיים עתה. כאשר תבוא הגאולה - אז ימלא שחוק פיננו, כשיאיר הבית הגדול לארץ ולדורים בה, אך על מה יחייכו עכשיו.

ברם תשובת הדבר היא, כי כעומק החורבן - כך עומק החיבור אשר ראה רבי עקיבא בעיני רוחו, שעתיד לצמוח מתהליך הגלות והגאולה. ושורש הכל בחורב, אשר הוא אותיות 'חורב' ו'חבור'.

הודי נהפך למשחית

ויסוד הדברים מדברי הרה"ק רבינו צדוק הכהן מלובלין זיע"א בפרשתנו (בספה"ק פרי צדיק, אות י"א), דברים נפלאים מאוד הנוטעים על יסודות איתנים ועצומים, וראוי לכל אחד לדעתם.

ראשית אמריו בדברי הרה"ק **מהימנא** (זהו הקדוש ח"ג רפב.) על הפסוק (איכה א') "נִתְּנֵנִי שְׂמִמָּה כָּל הַיּוֹם דְּנָה", שם דרשו כי 'דנה' אותיות 'חורב', היא המידה החמישית משבע הספירות, ומכוונת כנגד רגל שמאל, וההוד זה בית המקדש (ראה ברכות נח.). ועוד איתא **ברעיא מהימנא** במקום אחר (שם רמג.), כי המלאך שנגע בכף ירך יעקב, פגע בו בירך שמאל, כנגד מידת ההוד שהוא בית המקדש, ועל כן באלף החמישי היה הבית חרב ויבש. ויש להבין מנין הדבר שפגע המלאך ברגל שמאל דווקא.

אך הענין בזה, כי משה רבינו הוא מידת נצח שבימין, וכנגדו אהרן הכהן מידת הוד שבשמאל. וכן כל שבעת הרועים מכוונים כנגד שבע ספירות הקדושה. ומן הסתם ביקש הס"מ שהוא שרו של עשו לפגוע בצד הימין, במידת נצח ישראל אשר לא ישקר, ובמסירת התורה שעל ידי משה רבינו. אולם דבר זה לא עלה בידו. ומשום כך, באלף הרביעי אשר מידתו נצח, עמד הבית הראשון ברוב שנותיו, וכן עמד הבית השני כל ימיו. כי גם שית אלפי שנים דהוי עלמא מכוונים כנגד שש ספירות, ואלף השביעי כנגד המלכות, יום שכולו שבת. ואף שגם החורבן היה באלף הרביעי, מכל מקום רוב שנות האלף הרביעי היה הבית עומד על תילו. מה שאין כן האלף החמישי שהיה כולו חורבן - חורב. משום כך, כלפי הירך השמאלי שהוא ההוד, נאמר 'נתנני... דנה', כמו שנאמר (ויאל יח) "וְהוֹדִי נִהְפָּךְ עָלַי לְמִשְׁחִית", כי מידת 'הוד' נהפכה אודותיה להיות 'דנה', ונחרב בית המקדש בעוונותינו הרבים.

רבים בני שוממה

אולם לעומת זה עשה האלקים, כי כח התורה שבעל פה נתרבה ונתגדל באופן מופלא מאוד האלף החמישי, וכמו שאמר הנביא (ישעיה נד א) "כִּי רַבִּים בְּנֵי שׁוֹמְמָה

מִבְּנֵי בְעוֹלָה". כי דווקא באלף החמישי שהיה הבית עומד שמם, היה עיקר התפשטות התורה שבעל פה. הן אמת, כי כבר באלף הרביעי, בגלות החרש והמסגר לבבל, החל אור התורה להתנוצץ שם, וכבר יסודו שם את מקומות התורה אשר עמדו להם לישראל לדורות. אולם באלף החמישי אחר החורבן עמדו התנאים הקדושים, וסידר רבינו הקדוש את המשנה, וכן כל האמוראים הקדושים עמדו לפרש דבריה, ובסוף האלף החמישי עמד רבינו תם ושאר בעלי התוספות עמו לייסד את כח פלפולה של תורה, העומד לנו עד היום הזה.

דבר זה נרמז כבר בדברי התורה ביום החמישי לבריאה, שם נזכר לראשונה ענין החיים, בפסוק (בראשית א כ) "וַיֹּאמֶר אֱלֹקִים יִשְׂרָאֵל הַיּוֹם שָׂרָךְ נָפֶשׁ חַיָּה, וַעֲיָקֶר הַחַיִּים - היא התורה הקדושה.

השלמת היחוד בכח התורה שבעל פה

הנה כי כן, זהו כח התורה שבעל פה אשר נתגדל דווקא מתוך החורבן, ומתוך מלחמתה של תורה. כי החיבור בין ישראל לתורה, גדול יותר דווקא בזמן שבו אין לנו את בית המקדש. ולא בכדי היה רבי עקיבא משחק, כי על אף שראה את האסון הנורא שבחורבן הבית, הבין גם כי כתוצאה מן החיבור העתידי להיות על ידי שנהפך ההוד ל'דנה', יגדל כח התורה באופן עצום, שאין לתאר ואין לשער.

דבר זה גילה רבי חנינא בן דוסא בשלושת מאמריו, הרומזים כאמור לתורה עבודה וגמילות חסדים. וזה היה סוד קב החרובים שנסתפק בהם מערב שבת לערב שבת, וסוד החרובים שאכל רבי שמעון בר יוחאי

עמוד העבודה רופף הוא בידיו מיום שנחרב בית המקדש. ואכן כבר בימי רבי חנינא בן דוסא זרבי שמעון בר יוחאי חרב הבית, ובדרגת למדונו את הדרך להמשיך את העבודה גם בזמן הזה

במערות. ואף שהיה זה בבחינת 'קב', וחסרה אות י' מן 'קב', היא אות הרומזת על 'היחוד', מכל מקום גדול היה כוחו של רבי חנינא להשפיע שפע לעולם בנחת ולא בצער, וזאת בכח בירורי התורה שבעל פה, אשר על ידי זה שב היחוד למקומו, בכח חיבורן של ישראל אל התורה.

שבעים פנים לתורה

ועתה נזכיר ענין נפלא, בדבר עץ החורב הנזכר אצל חוני המעגל. קודם לכן נתבאר כי עיקר ענינו היה בגמילות חסד. אך מדברי הרה"ק רבי נחמן מברסלב זיע"א (ליקוטי מוה"ר תורה ס') למדנו על בחינה נוספת שהיתה בו; שכן ביאר שם, כי שבעים שנות עץ החורב רומזות לשבעים פנים לתורה. וידוע כי לא לחינם נחלקו פירושי התורה לשבעים דווקא, אלא באו לתקן את שבעים אומות העולם. וכן זהו מנין תיקוני הזהר הקדוש. כי שבעים התמרים שמצאו ישראל באילים, באו מכח שבעים חרובים, אשר מהם הוציא רבי שמעון שבעים תמרים של תורה.

תיקון הדורות הראשונים

דבריו עוסק רבי נחמן מברסלב בענין שבעים פנים לתורה ושבעים תיקונים, ורומז לעניינים גבוהים ולמסורת האבות בלימוד סודות התורה. אלא שהעלים דבריו וגנזם במלבוש של סיפורי מעשיות משנים קדמוניות, אך עיקר כוונתו לבירור העניינים הגבוהים אשר עוסקים הצדיקים בבירורם, ועיקר עבודתם אינה רק במה שעומד לפניהם, אלא בתיקון הדורות הקודמים והרחוקים ביותר.

בתחבולות תעשה מלחמה

ובאמת זהו סוד החורב, כדברי רבותינו המקובלים

הן אמנם, יש מן הראשונים המבארים כי ישוב העולם לתוהו ובוהו (ראה שו"ת הרישב"א ח"א סימן ט), אולם רבותינו המקובלים (ראה בפירושי הריקאנטי פרשת בהר; עץ חיים שער ל"ח פרק ט מהדורא תניינא) פירשו כי אין זה לפי פשוטו, אלא שיהיה העולם חרב מעניני העולם הזה. וכדאיתא בספר 'מגיד מישרים' (פרשת ויקהל), שאז יהיה העולם חרב מתאוות וכיסופים של העולם הזה, ולא ישלש יצר הרע בבריות, וזהו הנקרא 'חרוב'.

ואכן, כאשר ישב רבי שמעון בר יוחאי במערות, ולא נצרך לדבר מעניני העולם, אז היה ניזון מן החרובים, סמל חורב העולם הזה ותאוותיו. ואף שבחוץ המשיך העולם להתקיים, אולם כלפיו היה חרב.

וכן כתב הרה"ק בעל התניא זיע"א (פרק ל"ו בהגהה) בשם **רבינו האריז"ל**, כי עיקר קבלת השכר תהא באלף השביעי.

ומהו אותו השכר - כיסופים והשגות עליונות, אשר לעומתן תיחשב כל המציאות הארצית חרבה ושוממה.

מיתוק החורב

ומעתה, כמה נפלא הדבר, כי ביום שבת קודש - המכון כנגד אלף השביעי - זוכים אנו לסוד הדעת גם בלא שמבקשים אנו עליה בתפילה, אלא על ידי סעודות השבת ועונג שבת באים להשגת הדעת, אשר זהו דבר גדול ועצום שהשתוקקו לו כל צדיקי הדורות. כי על ידי זה נעשה החורב לתמר, ומתמתק בלא שנצטרך לעסוק בעניני עולם המעשה.

על זה שמח רבי עקיבא כאשר ראה את בית המקדש חרב, כי לגד ענינו ראה גווילין נשרפים ואותיות פורחות, היינו שראה את הכל פורח ועולה, את תלמידו רבי שמעון בר יוחאי העומד ומגלה את סודות התורה, את ענין 'צדיק כתמר יפרח', שנעשה מחורב - לחבור, מחורב - לתמר, ולשבעים תיקוני הזהר הקדוש.

וזהו הרמז בשועל שיצא מבית קדשי הקדשים, היינו שלא נותר שם דבר גשמי שיתלבש בו ענין רוחני, אלא נעשה הכל רוחני לגמרי, וזהו ענין בית המקדש השלישי העתידי לרדת באש מן השמים.

ראה רבי עקיבא את רבי שמעון בר יוחאי שכולו אש, וראה את חומת האש העתידה להיות סביב ירושלים, וראה את בית המקדש היורד בנוי באש, אשר מקוים אנו כי נזכה לזה במהרה בימינו, אמן.

ספיר והדלום

מרגליות יקרות ואבני חושן,
פנינים נפלאים וסיפורי צדיקים
דברי הגות ורעיון
מאוצרות תורת החסידות
עשובצות זהב ועסודרות
משיגוריו ושיחותיו של
רבי מנחם מענדל פערנץ שליט"א
פרשת בי תצא

שבת קודש

אכסוף נעים שבת
בקדושת השבת וסגולתה

יריד הבהמות שהיה מתקיים מעת לעת בעיר טשרנוביץ הסמוכה.

בניגוד לבית הכנסת, חש הירשל ביריד זה כדג במים:

הוא התרוצץ מכפרי לכפרי, בוחן את טיבן של הבהמות, ולבסוף רוכש כמות גדולה של בהמות, על מנת למוכרן לאחר מכן ברווח גדול.

באחת הפעמים הקדים הירשל והגיע אל היריד בשעה מוקדמת.

בעודו מעביר את הזמן בדברי שחוק וקלות ראש עם חבריו העגלונים וסוחריו הבהמות, הופיעה ביריד דמות הדורה. היה זה לא אחר מרבה של העיר, הרב הקדוש רבי חיים מטשרנוביץ זי"ע, בעל 'באר מים חיים', שכל בני העיר וסביבותיה חרדו לשמעו.

לא עצר הירשל ברוחו בראותו את הרב חולף בכיכר השוק, וכדרכו של לץ, פנה לרבי בקול רם:

"בוקר טוב, רבי! מה מעשיכם כאן? וכי רצונכם לקנות או למכור בהמות?"

הס הושלך בשוק. הכל פער פה בתדהמה: דיבור בסגנון שכזה אל הרבי הנערץ לא נשמע מעולם בטשרנוביץ...

להפתעת כל הנוכחים, נראה היה כי הרב כמו ציפה לקריאה שתבוא.

הוא ניגש אל הירשל כשהוא נותן בו מבט נוקב, ואמר לו:

"שליח מצווה אני. מצווה חשובה של פדיון שבויים נזדמנה לידי, ועלי לשחרר יהודים חפים מפשע שנלכדו תחת ידי האכזריות של הפריץ הרשע, התובע מהם סכום כסף גדול.

סכנה של ממש נשקפת לחייהם של יהודים אלו, ונטלת על עצמי את המשימה לאסוף את כל הסכום הנדרש. האם תחפוץ ליטול חלק במצווה?"

דבריו של הצדיק הקדוש היוצאים מן הלב נכנסו אל ליבו היהודי של הירשל.

הוא שינה את סבר פניו הליצני, התכופף אל הרבי ושאל בדרך ארץ:

"מהו הסכום לו זקוק הרבי בעבור מצווה זו של פדיון שבויים?"

"אלף וחמש מאות זהובים תובע הפריץ, וטרם התחלתי לאסוף את הכסף, והשעה דוחקת..."

בכיסו של הירשל נחו להם באותה שעה אלף וחמש מאות זהובים.

המשך בעמוד ג'

על התורה

שלהבות קודש והגינות חכמה
עפרשת השבוע

השיב הרב מצאנו זיע"א: הלא אמרו חכמים בת ק' כבת כ'...

יש לפרש עומק הדבר ש'מעקה' עניינו 'מלוך על כל העולם', בהקדם ססוד הבית והמעקה הוא ראש השנה בו אנו מבקשים כי הקדוש ברוך הוא ימלוך על כל העולם, וכפי שהגיד הגאון הקדוש ה'אביר יעקב' זיע"א בספרו 'פתחי חותם': וזהו שנאמר 'כי תבנה בית חדש', 'תבנה בית' גימטריא 'זה ראש שנה' עם הכולל, 'חדש גימטריא 'זה כפר', לרמז דראש השנה ויום הכפורים הם בנין כל העולם מחדש. לכן באלה הימים הזהר בהם למיתוק הדינים, ומיתוק הדינים הוא שתכוון הרי"ו האמור בצורת ההוויות דכריות וקפיות דברכת אבות.

וזהו 'ועשית מעקה לגגך', 'מעקה' גימטריא עם הכולל 'רי"ו', 'גגך' גימטריא 'כו' שהוא שם הוי"ה. דהיינו, כוון הרי"ו בשם הוי"ה כאמור, ובוז' ולא תשים דמים בביתך', דהיינו כדי שלא יתגברו הדינים בעולם שהוא ביתך הרמוז בבית חדש.

וכן אמר הרב הקדוש בעל 'דגל מחנה אפרים' זיע"א (פרשת כי תצא) על פסוק זה: יש לומר על דרך רמז על יום המשפט שהוא ראש השנה, דהנה ידוע כי זה היום תחילת מעשים, ובכל ראש השנה נתחדש העולם ושבים כל הדברים למקורם ועיצומם של יום מעורר זה בכל ראש השנה.

וזה יש לומר שמרומז כאן 'כי תבנה בית חדש', היינו בראש השנה כשמגיע העת להתעורר שיבנה העולם בנין חדש כנ"ל, אז תראה 'ועשית מעקה' עם הכולל גימטריא רי"ו מספר גבורה, 'גגך' מספר כ"ו שם הוי"ה ב' שורש החסדים והרחמים, והיינו שתראה לשפת גבורה וחסד להתמיתק הגבורה ולהפך מידת הדין למידת הרחמים, והבן.

פנינה בזכות התורה

פעם התאונן אברך לפני הרב הקדוש ה'שפת אמת' מגור זיע"א, שחמיו מתקשה בפרנסתו ואינו מצליח לעמוד בהבטחתו ולספק לו את מזונותיו, והוא חושש שייאלץ לצאת לעסוק במסחר. שאלו ה'שפת אמת' אם חותנו עוסק בתורה, וענה האברך, כי חותנו אדם פשוט ואינו למדן. אמר לו הרבי: באם תתמיד אתה בלימודך, יעזור השם יתברך שיהא לחותנך פרנסה ויכולת להחזיק. וכדמצינו לשון הגמרא 'תלי תניא בללא תניא'.

סיפר הרב הקדוש ה'בית ישראל' מגור זיע"א: מעשה בחסיד ר' לייב גלאזור ז"ל, שישב שנים אחדות אחר גיטויאיו על התורה והעבודה, והסתופף בצילו של הרב הקדוש ה'שפת אמת' זיע"א. כשנשלמו שנות הקעסט שהבטיח לו

המשך בעמוד ג'

דמות דיוקנו של אביו

יום כ"ב באייר היה אצל הגאון רבי יצחק שלמה אונגר זצ"ל יום מיוחד לשבח והודיה לבורא יתברך, ביום זה ניצל מידי הרשעים ימח שמם. השחרור היה בהיותו במחנה 'טרזינשטאט', שם חלה כמו רבים בטיפוס הבהרות, חומו עלה עד שהתדרדר מצבו והוא חלה גם בדלקת קרום המוח.

כך שכב כשבועיים בלי הכרה בבית חולים צבאי רוסי שהיה שם. למראה מצבו הגרוע חשבוהו כמת והשליכו אותו דרך החלון לערימת המתים בחצר בית החולים. בדרך נס עבר שם רופא שהחליק ונפל בדיוק על גופו.

הרופא ששכב על הארץ בסמוך לרבי יצחק שלמה, שמע שיש בו דופק רוח חיים, ומיד החזירו אותו לבית החולים ושם טיפלו בו עד שלאט לאט שב לאיתנו.

לימים סיפר שמצבו היה אז כתינוק שנולד, כי שכח כל תלמודו וכמעט לא ידע אפילו צורת אות, עד שריחמו עליו מן השמים ועל ידי יגיעה רבה שב לתלמודו ולאיתנו הראשון. בימים ההם ששכב בלי הכרה ומשוות בצד שמאל, התעורר במקצת והנה הוא רואה במחזה את אביו ואמו מוקפים באש.

החל רבי יצחק שלמה לצעוק אליהם: מפני מה נשארתי אני כאן בעולם העכור ולא זכיתי להסתלק על קידוש ה' כמוכם? הרי בין כה איני יודע ללמוד ולהתפלל ולמה לי חיים?

ענה לו אביו להרגיעו: תדע לך וזכור שכבר הבטחתי לך כשנפרדתי ממך שתזכה להרביץ תורה ברבים.

בספר 'דרשות מהרא"צ בריסק' הביא (פרשת ויחי) רמז בדברי הפסוק (דברים כא י') 'כי תצא למלחמה על אויבך'.

'כי תצא' ראשי תיבות: 'כל ימך תצייר צורת אביך', באופן זה תצא למלחמה נגד היצר הרע ותנצחו, ועל ידי זה 'ונתנו ה' אליהך בידך'. וכן 'כי תבא אל הארץ', 'כי תבא' ראשי תיבות: 'כל ימך תצייר בית אביך', באופן זה תבוא אל הארץ ותעבוד את ה' בארץ הקודש.

כי תבנה בית חדש - ראש השנה

בבית הרב הקדוש בעל 'דברי חיים' מצאנו זיע"א נהגו להשמיע בכל עסודות שבעת ימי המשתה דברי בדחנות, והנהוג היה שעשו זאת בדרך נושא ונותן איש עם רעהו. פעם אחת, כיון שהבדחן המזומן איחר פעמיים לבוא, אמר ה'דברי חיים' בעצמו דברי בדחנות.

ופתח פיו הקדוש בכתוב (דברים כב ח) 'כי תבנה בית חדש ועשית מעקה לגגך', 'מעקה' ראשי תיבות: 'מלוך על כל העולם'. אמר השני: הלא מעקה כתוב בק' ולא בכ'?

המשך בעמוד ג'

היה זה סכום עתק שהביא ליריד כדי לבצע עסקה גדולה, אך משמים חסו עליו באותה שעה, והרהורי תשובה ורחמנות על אחיו בני עמו הציפו את ליבו.

בהחלטה של רגע הוציא את הצורר מחוקו, ותקע לידי הרבי את מלוא הסכום - אלף וחמש מאות זהובים נוצצים...

הכל הביטו מופתעים במחזה המוזר. הוזהו הירשלי?

בזווית פיהם של כמה מבני חבורתו הפועץ חיוך, בטוחים היו שמדובר במהתלה שנונה, אך פניו המצופפות של הירשל גילו שהפעם שונה הדבר. לראשונה בחייו הגיע הירשל להחלטה מסוג אחר.

עיני הצדיק מלאו דמעות התרגשות. מי יכול לשער את יקרתה של נפש מישראל...

הנה הירשל זה, ראש וראשון לליצינים שבכל הסביבה, וברגע אחד מוסר הוא את כל כספו, לו זקוק הוא למחייתו, לצורך פדיון שבויים מישראל, שאינו מכירם כלל.

ונותר הוא חסר פרוטה.

איזו ברכה יוכל הצדיק להעניק לו להירשל בתמורה למצווה שנשגבה זו? עושר?

לא אלו היו המושגים של הצדיק, וכי עושר גשמי הוא תמורה הולמת למצווה עצומה שכזו?

נדמה שלא קשה לשער מה היא הברכה הנעלה ביותר בעולמו הנשגב והרוחני של הרבי הקדוש מטשרנוביץ - ברכת השבת.

ידועה ומפורסמת עדותם של הצדיקים על הרבי הקדוש, שבכל ערב שבת בעלותו מבור הטבילה לכבוד שבת, מתגבהת היתה קומתו בכדי מדת ראש מחמת קדושת השבת.

לא נחה דעתו של הצדיק עד שעמד וחיבר את ספרו הקדוש והנודע 'סידורו של שבת', על שגב מעלת השבת וקדושתה.

"היי רצון", לחש הצדיק באוזניו של הירשל סוחר הבהמות, "שתזכה להרגיש בעצמך את הטעם של שבת קודש..."

ובעוד הירשל נותר המום על מקומו מהמעשה שעשה זה עתה, נעלמה דמותו של הצדיק שחש לפדות את השבויים.

לא נותרה לו להירשל סיבה להישאר ביריד.

את כל כספו הקדיש זה עתה לטובת מצוות פדיון שבויים, והנעמית זמנם של בטלני השוק בלבד, לא היתה סיבה מספיקה בעבורו. משכך, נשא את רגליו ושב למאסייע, לא לפני שנאלץ ללוות ממון להוצאות הדרך... בבוא הירשל לביתו, לא האמינה זוגתו למראה עיניה:

מדוע הקדים בעלה לבוא כעבור יום אחד בלבד? הן רגיל הוא לשהות ביריד שבוע ויותר! והיכן הן הבהמות?

אך השמועה המרעישה שעשתה לה כנפיים, מצאה את דרכה במהרה גם

לביתו של הירשל:

"הירשל הלך תרם את כל כספו לטובת פדיון שבויים, וכעת נותר חסר פרוטה..."

סברה אשתו של הירשל, שמלומדת היתה בתעלוליו, ששוב ביצע בעלה את אחד ממעשי השטות שלו, אך הפעם על חשבוננו שלו, והחלה לצווח עליו:

"מה עשית? איך איבדת את כל רכושנו? מהיכן נחיה וממה נתפרנס מעתה?!"

הירשל שמע את עלבוננו ושתק. במילים קצרות הסביר לה כי מצבה של המשפחה היהודית, הנמקה בבור כלאו של הפריץ, נגע לליבו, ומצווה גדולה של פדיון שבויים הזדמנה לפניו, והרי בידוע (סנהדרין פ"ד מ"ה) שכל המקיים נפש אחת מישראל כאילו קיים עולם מלא.

"האם רצית שאני למשפחה יהודית לגוע בבורו של הפריץ האכזר?!" ההסבר לא התקבל על דעתה של האישה ולא הניח את רוחה, אך הבינה כי את הנעשה אין להשיב, וכי כספם אבד ואיננו.

אם לא די בכך, כששמעה על טיבה של הברכה שבירך הצדיק את הירשל, נתכרכמו פניה עוד יותר; מה להירשל ולקדושת השבת?

חלפו יום או יומיים.

שעת צהרי יום חמישי בשבת הגיעה, ובמעמקי נשמתו של הירשל החל להתפשט טעמה הערב של קדושת השבת.

ברכת הצדיק לא שבה ריקם.

אדם פשוט היה הירשל, מעולם לא התנסה בהרגשה רוחנית נעלה, ולא ידע כיצד להכיל את ההרגשה המופלאה שנכנסה בקרבו בלי הכנה ובלי הסתגלות מוקדמת.

התחושה המופלאה פשטה בכל איבריו. פיו החל לרנן ולזמר בקול ובהתלהבות, ורגליו נשאו את גופו לריקוד נלהב.

מרגע לרגע ומשעה לשעה התעצמה בקרבו קדושת השבת הקרבה ובאה.

הוא לא היה מסוגל לבצע שום פעולה גשמית, ולא יכול היה לחדול מלפוז ולכרכר בביתו, תוך שהוא מרנן בקול:

"שבת קודש... שבת קודש..."

"זוגתי היקרה", קרא בהתרגשות, "הלא שבת קודש מחוץ! האם תדעי להעריך את המתנה העומדת להיכנס לביתנו?"

אך האישה הטורדה ענתה לעומתו נמרצות: "מחר הוא יום שיש בו עלי להכין את צרכי השבת, אך ביתנו ריק מכול..."

בזכות את כל רכושנו, וכעת אין בידי ממון כדי לקנות מאכלי שבת!"

התלהבותו ודבקותו של הירשל הלכו והתעצמו ככל שחלף הזמן, ועם חצות היום של יום שיש כמעט לא חזיק את רוחו בקרבו.

כאשר ראתה דמותו של הירשל בהיכל בית הכנסת עם קבלת השבת, פערו הכול פיהם בתדהמה.

התפילות הבוערות בדבקות עצומה, הריקודים הנלהבים לכבוד השבת

והשירה המופלאה שפרצה מגרונו... נפשו של הירשל נכספה וגם כלתה לאלוקיה, וכמעט שלא דבקה בחי החיים.

ליבם של בני ביתו של הירשל יצא מחרדה. בטוחים היו כי יצא מדעתו. אלא שלגודל פליאתם, מיד עם זאת השבת, עם כיבו נר ההבדלה, כבתה האש הגדולה שהיתה מפעמת ברוחו של הירשל והוא חזר להתנהג כאחד האדם.

שוב ניסה לחזור להתפרנס מעסק הבהמות והסוסים, אולם הפעם כבר התרחק מחבורת הליצינים וקלי הדעת שעמם רגיל היה להתרועע. הוא הרגיש כי חברתם אינה ראויה לו עוד. כך חלפו עליו ימות השבוע, ועם הגיע יום חמישי בשבת שוב החל להרגיש את קדושת השבת, שהביאה עמה בכנפיה את טעמה הערב לפנימיות נפשו.

וכמעטיו בשבת הקודמת כך היו מעשיו בשבת זו מכניסת השבת ועד צאתה, כשבמוצאי השבת חזר להיות כאחד האדם.

חלפה לה תקופה.

השבתות שרדפו זו את זו, הביאו לשינוי מהותי בנפשו של הירשל סוחר הסוסים.

לאחר שטעם את טעמה הערב של השבת, לא הניח מלטעום גם את טעמן של התורה והמצוות, ובתוך תקופה נעשה לאחד מחשובי חסידיו המופלגים של הרב הקדוש מטשרנוביץ.

וכשהיה הרב מנאסיד מסיים את המעשה המופלא, היה אומר כי הוא עצמו זכה להכיר זקנים מהעיר סיגעט שנהגו לנסוע לשבתות להסתופף בצל קדשו של רבי הירשל, ששמו הלך לפניו כאדם רם מעלה, עד שנתעלה להיות רועה נאמן לעדה קדושה בישראל, והיה עורך 'שולחנות' מדי שבת בשבתו.

טעם ורמז למעשה נפלא זה נוכל למצוא בדברי רבנו יעקב אביחצירא ז"ע בעל 'אביר יעקב', שביאר בספרו 'מחשוף הלבן' את הפסוק (דברים כא י) 'כי תצא למלחמה על אויביך ונתנו ה' אליהך בידך ושבית שבו'.

מלחמה זו רומזת למלחמת היצר, כיצוד מדברי חז"ל. ועל האדם לצאת למלחמה נגד היצר המתגבר עליו בכל יום ומבקש להחטיא.

כוונת הכתוב ללמדנו, שאין לו לאדם להתירא מהיצר הרע.

אדרבה, באמצעות מלחמתו ביצר, יוכל להציל את השבויים מידו.

שבויים אלו הם ניצוצות הקדושה ששבתה הסטרא אחרא מצד הקדושה, כאשר על ידי המעשים הטובים שהאדם עושה הרי הוא פודה ומוציא אותם מידיה, ומחזירם לקדושה.

גם במעשה זה, בו זכה רבי הירשל לקיים מצוות פדיון שבויים הרמוזה בפסוק זה, במסירות נפש ותוך שהוא מוסר בעבורה את כל רכושו, הרי שבתור 'מידה כנגד מידה', יצאה לה נשמתו שהייתה כבושה תחת היצר, ונגאלה מאפלה לאורה.

חותנו, נאלץ ר' לייבל להתפרנס בעצמו. הוא פנה למסחר, אך הקפיד להקדיש לעסקים לא יותר מארבע שעות ביממה בעוד שאר עיתותיו נשארו קודש לתורה ולעבודת השם.

לימים כשגדלה המשפחה והכנסותיו לא הספיקו כדי פרנסה, שקל ר' לייבל להקדיש יותר זמן לעסקים אך לא הרחיק לעשות מאומה על דעת עצמו. בינתיים נתבקש השבת אמות' לשיבה של מעלה ובנו הרב הקדוש 'אמרי אמת' זיע"א הנהיג את עדת חסידי גור.

ר' לייבל הזדרז ונכנס כבר בימים הראשונים לשאול את הרבי, האם בשל חוסר ברירה יוסיף עוד שעות למסחר. באורך רוח הקשיב הרבי לשאלה והגיב בקיצור: אך במה אשמה הגמרא? ... יצא אותו חסיד מעל פניו ותשובתו בידו. על הפסוקים: 'כי יקח איש אישה ובא אליה ושנאה. ושם לה עלילות דברים והוציא עליה שם רע ואמר את האישה הזאת לקחתי ואקרב אליה ולא מצאתי לה בתולים. ולקח אבי הנער ואמה והוציאו את בתולי הנער אל זקני העיר השעירה' (דברים כב יג-טו), פרש רבנו 'האור החיים' הקדוש זיע"א בתוכחת מוסר על האומרים שאין להם פרנסה בשל היותם עוסקים בתורה:

"דברה תורה כנגד בני אדם גם בני איש אשר חוזרים פניהם מן התורה, כאמרם כי היום קצר למה שצריך להשתדל על המחייה, ועליהם אמר הכתוב 'כי יקח איש אישה' זאת התורה המאוסה. 'ובא אליה' שכבר זרחה עליהם אורה של תורה בהר סיני וקבלו הלכות. 'ושנאה', פרוש, שאין לכם חפץ לתת לה עונתה כמשפט.

וכשבה מוכיח לדבר אליו למה תמאס אשת נעורים, משיב, כי אין התורה זנה ומפרנסת והוא צריך למחייה, גם אינו רואה סימן ברכה מאמצעות למודה הגם כי יעסק בה אין נפתחין לו שערי פרנסה טובה, ואדרבא רואה כי כל האנשים שרחוקה ואינם חושבים בה על עקר בתיהם מלאים כל טוב. והוא אמרו 'ושם לה עלילות דברים והוצא עליה שם רע' באמרו 'את האישה הזאת לקחתי', פרוש, שאינו כופר בלקוחיה, אלא שאומר 'אקרב אליה ולא מצאתי לה בתולים', פרוש, לשון חזק, כי עוסקיה סביב יחנו לדפק על דלתי אחרים למצא טרף.

מודיע הכתוב כי הקדוש ברוך הוא שהוא הנקרא אבי הנערה וכנסת ישראל יתבעו עלבונה של תורה לפני בית דין הגדול, והוא אמרו 'ולקח אבי הנער ואמה והוציאו את בתולי הנער', רמז חזק ועליה והשגות רמות ישגו באמצעותה ויתבעו עלבונה בבית דין כאמרו השערה, והוא מה שאמרו זוהר (ח"ג פ). כי תנתי הקדוש ברוך הוא לתבע עלבונה של תורה, וכאמרם במשנה (אבות פ"ו מ"ב) 'אוי להם לבריות מעלבונה של תורה'.

את בני חתי לאיש'

מעשה באחד מתושבי שכונת 'שערי חסד' בירושלים שבא לפני הגאון מטשעביץ - רבי דב בעריש וינפולד זצ"ל, להתייעץ עמו בנוגע לשידוך שהוצע לבתו.

סיפר היהודי שהחתן המדובר נחשב לאחד מבחירי תלמידי הישיבה, למדן וחריף ובעל יחוס מכובד.

נגעה הרב מטשעביץ: "למדנות ויחוס הם מעלות נכבדות, אך העיקר שעליך לבדוק הוא - מידות טובות!"

והוסיף הרב מטשעביץ רמז לדבר במליצה מלשון הכתוב (דברים כב טז) 'את בתי נתתי לאיש הזה': "הדבר הראשון שיש לברר עליו בשידוך - הוא שיאה החתן בגדר 'איש', וביידיש: זאל זיין א מענטש..." ("שר התורה" עמ' 329)

וכן ספרו על הגאון רבי יואב יהושע וינגרטן זצ"ל מקינצק, בעל 'החלקת יואב', כי כאשר חיפש חתן לבתו, חקר ובירר האם עדין-נפש ובעל מידות טובות הוא הבחור המוצע, ולא שאל אודות למדנותו וידיעותיו.

כאשר תמחו באוזניו, כיצד מי שנחשב לגאונה של פולין אינו בודק את מדת ידיעת התורה של הבחור ואת חריפותו, ענה: "להשלים את ידיעת התורה, יוכל החתן גם לאחר נישואיו, אבל המידות הטובות - עליהן להיות מוטבבות בנפשו מקטנות, ואם לא זכה להן, אין לקוות שישנה את טבעו בגרותו..." ("זכרון שלמה" עמ' תנח)

מק: נדן - קן - יהוס

פעם אחת הוצע עבור הגאון הקדוש בעל החידושי הרי"ם מגור זיע"א שידוך אחד לא היה לפי כבודו, אך הוא נאות להצעה.

אמרה הרבנית כי המחזותנים אינם לפי כבודה, ועוד דברים

המשך בעמוד ד'

תפילה

פנינים וערגליות בעניני
עבודה שבלב זו תפילה

ההכנה לתפילה

התפילה שלפני התפילה

רגיל היה על לשונו של הסבא-קדישא משפולי, כי המתפלל בלא כוונה הרי הוא כאדם הבא לבנות בית, ומניח כמויות של חול, סיד ולבנים זה על גבי זה, אך אינו מוסיף לתערובת מים.

כמובן, בנין כזה אינו יכול להחזיק מעמד, אף לא לרגע אחד בלבד.

מענה יואר לפנינו אור חדש בדברי המשנה במסכת ברכות (פ"ה מ"א) "חסידים הראשונים היו שוהין שעה אחת ומתפללין, כדי שיכוונו ליבם לאביהם שבשמים". מה ראו אותם חסידים עליון, שודאי חסו מאוד על זמנם היקר מפז, להקדיש שעה שלמה קודם התפילה לצורך ההכנה?

מפני שהכוונה היא עיקר התפילה ועל ידי אותה שעה של הכנה היתה דעתם מכוונת בתפילה לפני הבורא, וכך הגיעו אל התכלית הנרצית של התפילה.

בלא אותה שעה של הכנה, נראית היתה התפילה אחרת לגמרי, ללא הכוונה הראויה, והרי זה ככונה בנין של אבנים וחול ללא מים שיתכו את התערובת.

מה היו החסידים עושים באותה שעה של הכנה?

אומר היה הרב הקדוש רבי פנחס מנחם מגור ז"ע בעל 'פני מנחם', בשם אביו הרב הקדוש רבי אברהם מרדכי מגור בעל 'אמרי אמת', שבאותה שעה התפללו החסידים הראשונים ובקשו שיוכלו לכוון בתפילתם.

זו היא תפילה שקודם התפילה.

"אין פלא שתפילתם של רבים נראית כפי שהיא נראית", היה בעל 'פני מנחם' אומר, "אם לפני התפילה, מתענדכים הם בכל הנעשה והנשמע בעולם, מבררים את שערי המסחר, ומשוחחים על דא ועל הא. אם כך נראית ההכנה לתפילה, מובן שהתפילה עצמה נעשית בחיפזון, פיהם ממלמל ולבם בל עינים, וכעבור זמן מועט כבר אוחזים הם בסיומה..."

ברומו של עולם

מפורסם הוא מאמר חכמינו זכרונם לברכה במסכת ברכות (א:) כי התפילה היא אחד מארבעה דברים "העומדים ברומו של עולם, ובני אדם מזולזין בהן", ופירש רש"י שהתפילה עולה למעלה, ועל כן היא קרויה דברים העומדים ברומו של עולם.

דייק הגאון הקדוש רבי יעקב אביחצירא ז"ע בספרו 'פיתוחי חותם' (שמות כה ב), את התיבה "דברים" במשמעות של דיבורים, כלומר, דיבורי התפילה עולים לשמי מרום, וממשיכים שפע טובה וברכה למתפלל ולכל העולם, ומאחר ופעולות אלו נעשות ברומו של עולם, כלומר ברובד הרוחני שבעולם, לפיכך אין שייך שיעשו פעולות אלו אלא על ידי כוונת הלב כראוי, שכן גם הכוונה היא דבר רוחני ולה הכוח לפעול בעולמות העליונים.

ולאור הבנה זו באר את הפסוקים (שמות כה ב) "דבר אל בני ישראל ויקחו לי תרומה

מאת כל איש אשר ירבנו ליב ידבנו ליב תקחו את תרומתי".

את המילה 'תרומה' יש לפרש מלשון 'רום', כרמו לתפילה, שהיא מן הדברים העומדים ברומו של עולם, והקדוש ברוך הוא מורה למשה להודיע לישראל ולהזהירם, כי עיקר עבודת התפילה היא בלב, כפי שממשיך ואומר, 'מאת כל איש אשר ירבנו ליב', כלומר שמכוון ליבו כראוי בשעת התפילה, ממנו 'תקחו את תרומתי', דהיינו, תקבלו את תפילתי, אבל מי שאינו מכוון את ליבו ורק מוציא הדברים מהשפה ולחוץ - לא תקובל תפילתו!

ועל פי המעשה הנפלא הבא, נוכל ליישב באופן מדהים את פשט הכתוב במשמעות 'תרומה' כנדבה, עם משמעות התפילה כפי שדרש האביר יעקב:

היה זה בתקופה שהיה הרב הקדוש רבי אשר ישעיה מרופשיץ ז"ע, חתנו של הרב הקדוש רבי נפתלי מרופשיץ ז"ע, שרוי בדוחק גדול.

על פי הצעת חותנו, יצא רבי אשר ישעיה לעיירות הסביבה כדי לקבץ מעות. כששב לביתו התענין רבי נפתלי כיצד עברה עליו הנסיעה, ושאלו: "האם היית ברימנוב אצל הרב הקדוש רבי צבי הירש מרימנוב?"

נענה רבי אשר ישעיה בחיוב.

"וכמה נתן לך?" הוסיף רבי נפתלי לשאול, "בוודאי נתן עשרה רובל כסף..."

ענה החתן: "יותר מכך נתן לי".

המשיך החתן לשאול: "האם נתן לך עשרים רובל כסף?"

"יותר מכך", הגיב רבי אשר ישעיה.

ורבי נפתלי המשיך לשאול, עוד ועוד, עד ששאלו: "האם נתן לך מאה רובל כסף?"

אשר רבי אשר ישעיה, כי אכן קיבל מאת רבי צבי הירש סכום נכבד בן מאה רובל כסף שבין ותקלין.

כשמעו זאת, נענה רבי נפתלי ואמר: "מכבר רגיל אני לשמוע תיאורים נפלאים על תפילתו של הרבי מרימנוב, כיצד הוא מתפלל בכוונה עצומה עד שהוא מתנתק ממש מגופו ומכל ענייני העולם, ותמיד הייתי מבקש לדעת מהיכן זכה למעלה נשגבה זו. כעת, כשנודע לי מכוח הצדקה המיוחד שלו, כבר אין שום חידוש בכוח כוונתו העצומה, מפני שצדקה בעין יפה מביאה את האדם לתפילה בכוונה".

"ואם תשאל", הוסיף רבי נפתלי, "מהיכן יודע אני כי הא בהא תליא, והצדקה גורמת לכוונה? ובכן, בידיי הוה עובדא. זכרתי שפעם לאחר ראש השנה נותרו בידי עשרים רובל כסף בלבד, לאחר כל הוצאות החג המרובות, ובהם תכנתי לשלם את חובותי - לסוחר הקמח עשרה רובל ולקצב עשרה רובל.

בתוך כך באה אלי אשה כשהיא בוכה בכי רב וצועקת במר לבה על כך שהיא עומדת להשיא את בתה ובידה אין כלום.

לא יכולתי לראות בצערה, ונתתי לה עשרה רובל. שמחה האשה שמחה גדולה, ואמרה שממון זה יועיל לה מאוד

והוא ממש הצלה בעבורה, אך הוסיפה ואמרה, שאילו היו לה עוד עשרה רובל, היה ביכולתה לערוך את החתונה ברווח ולשלם את כל ההוצאות בכי טוב.

כשמעתי כך, נחתי לה גם את העשרה רובל הנותרים. נתינה זו באה בהתגברות גדולה ובמאמץ עליון מצדי, שהרי כאמור בכסף זה היה כוונתי לשלם את חובותי, וכעת נותרתי חסר פרוטה.

לאחר מכן נעמדתי להתפלל, ובאותה תפילה זכיתי לחוש בהתעלות עצומה, ולכוון כראוי במעלה עליונה.

מכאן למדתי שעל ידי נתינת צדקה בעין יפה, זוכים להתפלל בכוונה. לפיכך, אחר שנודע לי מכוח צדקתו של הרבי מרימנוב, כבר אין לי שום תמיהה על כוח כוונתו!

מן המעשה הזה יוארו דברי רבי יעקב אביחצירא באור חדש. לא בכדי נקראה התפילה בלשון 'תרומה', מאחר שבכוח הצדקה להביא את האדם להתפלל בכוונה, על כן נבנת 'תרומה' כוללת את שתי המשמעותות: צדקה ותפילה, כי הא בהא תליא.

ראשית טריטותיכם

מנהג חסידים ואנשי מעשה, כפי המקובל מצדיקים שלא לשוחח בדברי חולין לפני תפילת שחרית.

כך הובא בשם הבעל שם טוב הקדוש, שלפני התפילה יש לשמור את הפה ביותר, ואפילו בשאלת שלום יש להחמיר.

וכן הובא ב'הנהגות האדם' (את ט) המיוחסות להרב הקדוש רבי אלימלך מליז'נסק ז"ע: "ישמור את עצמו מלדבר שום דיבור קודם התפילה, אפילו דבר אחד, כי זה מטבטל כוונת התפילה".

ומשמו של הרב הקדוש רבי מנחם מנדל מרימנוב ז"ע, אמר הרב הקדוש רבי יהודה צבי מרודול ז"ע, כי המדבר בדברי חול לפני התפילה, הרי הוא כדוחה את היראה מפני הבורא יתברך בימים.

הסבר לדבר נשמע מפי הרב הקדוש רבי שלמה מטשורטקוב ז"ע (דברי שלמה אסור

חג של פסח תש"ח), כיוון שהעולם נברא על ידי מחשבה ודיבור ומעשה, ותחילה לכול היא המחשבה, שהיא המולידה את הדיבור, והדיבור הוא המוליד את המעשה. ובדומה לכך, כאשר האדם קם בבוקר משנתו הרי הוא נעשה ברייה חדשה, כמו שאמר הכתוב 'חדשים לבקרים רבה אמונתך', וכל היום כולו מסתעף אחרי הדיבור הראשון.

אם ישוחח בדברי חולין, יימשך הכול אחרי החולין, ולהפך, סגולת הדיבור והמחשבה בתורה ועבודת ה' בלבד להמשיך אחריה את כל היום כולו.

הרב יהודה

אמר הרב הקדוש רבי פנחס מקוריץ ז"ע, כי השיחה בדברים בטלים לפני התפילה, מויקה לעבודת התפילה.

וכה היה אומר, שאם יימנע אדם מלשוחח בדברים בטלים שלושה-ארבעה ימים, הרי שלאחר מכן תקובל תפילתו ברצון ובמהרה.

ומסופר, שרבי פנחס מקוריץ בעצמו נולד ביכות הזהירות מדיבור קודם התפילה.

שכן, קבלה זו אחוזה היתה ביד אביו, הרב הקדוש רבי אברהם אבא שפירא ז"ע, שלא לשוח בדברי חולין לפני התפילה.

ביום מן הימים, בשעה שצעד רבי אבא בדרכו לתפילה, נקרה על דרכו כפרי גוי

שהחזיק בידו מטיל זהב.

הכפרי הנבער, שסבור היה שבידו גרוטאה מנחשת, הציע לרבי אבא לקנות את הזהב במחיר אפסי.

רבי אבא שהקפיד לא לדבר לפני התפילה, רמו לכפרי שסיר לביתו לאחר מכן.

אך הגוי היה קצר רוח ומכר אותו בינתיים ליהודי אחר, והלה התעשר מכך.

בלילה, בנפול תרדמה על רבי אבא, חלם שאביו הרב הקדוש רבי פנחס שפירא, המגיד משקלוב, בא אליו ואומר לו:

"רעש גדול נעשה היום במרום בשעה שעמדת בניסיון ולא הפרת את קבלתך הטובה שלא לדבר לפני התפילה, אף במחיר הפסד עצום שכזה.

וגורו בבית דין של מעלה שבזכות זו, יתנו לך בן זכר שאורו יבהיק כזהב בכל העולם כולו".

ואכן, לתקופת השנה נולד לו הרב הקדוש רבי פנחס מקוריץ שהאיר את העולם כולו.

כל הון שבעולם

והרי מעשה מופלא שסיפר הצדיק הקדוש רבי ישראל מרז'ין ז"ע:

היה היה חסיד אחד שאחת לשנה היה נוסע ליריד לקנות בגדי חורף חמים, אותם היה מוכר בעירו עם בוא ימי הגשמים, ומכך היה מתפרנס כל השנה כולה.

באות השנים התמהמה הקור מלבוא, ולא נמצאו קונים לסחורתו של החסיד שנקלע לצרות צרורות.

בכל שנה היה נוטל הלוואה גדולה כדי לקנות ביריד, ובכסף שהיה מקבל במשך השנה היה מחזיר את קרן הלוואה, וגם רווח רב היה נשאר בידו. אולם אותה שנה לא הספיק הכסף אפילו כדי להחזיר את הלוואה, ולכדי רווח רחוק היה מאוד מלהגיע.

מה יעשה יהודי אשר מחזיק בביתו סחורה רבה וקונה אין? פרש כפיו בתפילה לבוראו שישוענו ממצוקתו.

ויהי היום, בשעת בוקר מוקדמת, עת עמד החסיד לצאת לתפילת שחרית בבית הכנסת, נשמעו נקישות על הדלת.

היה זה שליחו של הפרץ המקומי, שעמד לערוך מסיבה גדולה במקום פתוח וקר מאוד, ולצורך כך מבקש הוא לקנות בגדים חמים בהם יתעטפו אורחיו.

הכמות שנוקק לה אותו פריץ היתה גדולה, עד כדי מכירת כל הסחורה העומדת במחסני החסיד כאבן שאין לה הופכין.

אמר החסיד: "בבקשה, אמכור לך מה שתמצא, אולם עתה הולך אני להתפלל, ואיני עוסק בענייני מסחר קודם התפילה. המתן לי שעה אחת, וכשאשוב אשמח לדון עמך על כל הפרטים ולסכם את העסקה לשביעות רצון כל הצדדים".

השליח סרב: "הפרץ יושב בעגלתו כאן בסמוך וממתין לתשובתי. איני יכול להניח לו להמתין זמן כה רב. צריך אני למלא קרון שלם ולהביאו עמי. האם תרצה בכך כאן ועכשיו או לא?"

למרות הניסיון הגדול לא התפתה החסיד לקיים את העסקה לפני התפילה, והשליח הלך לדרכו ולא נקה את הסחורה.

סיים הרב הקדוש מרז'ין את סיפורו ושאל את חסידיו: "ומה סבורים אתם היה בסוף המעשה? כיצד נושע החסיד מצרתו?"

השיב הרבי ואמר: "זהו סוף המעשה! אין

המשך בעמוד ד'

מסגנון זה שנתוודעו לה אחרי בירורים.

ענה לה הרבי: "לא טוב לדעת הכל".

ואספר לך מעשה: פעם אחת היה מלמד צדיק בכפר אחד, ובכל לילה היה יוצא מחדרו ומתבודד בחוצות כמה שעות.

ראה זאת בעל הבית והיה סקרן מאוד לדעת מה מעשיו של המלמד באישון לילה.

עמד והפציר במלמד זמן רב, עד שלא היתה לו ברירה, וגילה לו כי הוא עוסק בשיחת עופות.

ביקש בעל הבית ללמוד גם הוא שיחת עופות, אך המלמד הסביר לו שאין זה דבר של מה בכך, ויש לעסוק בסיגופים קשים על מנת כן.

בעל הבית היה בוער בסקרנות עד שסבר וקיבל עליו את כל הסיגופים, ואכן, לימדו המלמד שיחת עופות.

תיכף לאחר מכן, היה על המלמד לעבור למקום אחר, ששם לא מכירים אותו, כיון שהיה צדיק נסתר.

ביום מן הימים יצא בעל הבית למסע, והגיע לבית מלון אחד בחצות הלילה.

בהיותו שם שמע שיחת עופות, ומצפופיהם נודע לו כי עומדת לפרוץ שריפה גדולה בביתו.

תיכף ומיד מיהר לביתו והספיק להציל את רכושו מן האש.

כך אירע לו כמה וכמה פעמים שניצל מנזקים על ידי שיחת העופות.

והי ביום אחד, שמע את העופות מצפצפים כי בקרוב עומד הוא למות בחצי ימיו.

לא ידע האיש את נפשו מצער, שכן לא היה בידו לעשות מאום. ויהי בדרכו, פגש לפתע את המלמד ושח בפניו על כך.

אמר לו המלמד: אתה גרמת לך זאת, בכך שהפצרת בי ללמוד שיחת עופות, ולולא שהיית מבין צפצפום לא היית מת.

שכן הנזק והצער שהיו נגרמים לך היו מכפרים עליך, והיית ניצול ממוות.

בשל ידיעתך הרבה, מוכרח אתה למות..."

כן סיים בעל 'חידושי הרי"מ' ואמר לרבנינו: "לא תמיד כדאי לדעת הכל..."

על הפסוק (דברים כד ה) 'נקי יהיה לביתו' הביא בספר 'שה לבית': סיפר לי אחד בשם הרב הקדוש בעל 'אמרי אמת' מגור זיע"א, שבעניני שידוכין כשמצייעים לאדם שידוך לבנו יש לבדוק שלשה דברים.

הראשון הוא הקרן, דהיינו מהות המשודכת בעצמה. השני הוא נדן, דהיינו עניני ממונות כמה נותנים עבורה. והשלישי הוא ענין יחוס המשפחה, שהוא גם כן מעלה חשובה.

ואמר על זה רמז נאה, שיש הבדל בין שלשת הענינים הנ"ל במדת חשיבותם, ומרומם באות הראשונה של כל אחד: קרן, התחלתו באות ק' העולה בגימטריא מאה, כי מהות הקרן בעצמה צריך להיות טוב במאה אחוזים. ומאידך נדן התחלתו באות נ', העולה בגימטריא חמשים, כי בענין זה די בחמשים אחוז.

אבל יחוס התחלתו באות י', העולה בגימטריא עשרה, כי בפרט זה אין מתחשבים כל כך, רק כעשרה אחוז.

לימוד בדות והתלהבות

סיפר החסיד ר' אברהם יצחק, משמשו בקודש של הגאון הקדוש בעל 'אבני נזר' מסוכטשוב זיע"א, ששמע פעם אחת מפיו הקדוש, שאם החסידים שישנם בבית מדרשו הולכים עם מחשבות בטלים, כל שיערה ושערה שבראשו נעשית לו כמו מחט ודוקרת את מוחו, ואם מתנהגים החסידים בבינתם שלא כשורה, הוא חש בכך תיכף בחדרו, כמו שמונה על ראשו משא כבד.

לפעמים היה שולח אותו לבית המדרש לעורר את החסידים שלא ילכו בהלון ושוב בטל, רק ישבו עצמם ללמוד עם חיות הקדושה, ומאד הזהיר תמיד שהלימוד גמרא לא יהיה בישנוניות ובעצלות, אלא עם רצון והתלהבות, חיות רשפי אש.

ופעם אמר, שכל הדחקות והצרות שיש לישראל בכל העולם רח"ל, הוא מפני שלומדים בישנוניות, ואם היו מצייתים לו ולומדים המבא עם חיות, היה הוא ערב בדבר שלא יחסר לשום ישראל פרנסה וכל טוב.

על הפסוק (דברים כה יח) 'אשר קרן בדרך ויזנב בך כל הנחשלים אחריו' ואתה עיף ויגע ולא ירא אלהים', פירש הרב הקדוש רבי ברוך ממעזיב' זיע"א, שאם אין לך זריות לתורה ועבודה רק תמיד אתה עיף, סימן הוא שלא ירא אלקים אתה...

תפילה המשך מעמוד ג'

כאן המשך פלאי על נס מופלא שאירע לו, כי אכן מוכן היה החסיד להפסיד כל הון שבעולם ולא לעסוק בסחורה קודם התפילה!

וממילא, שוב אין צריך להוסיף על כך שום פרט, אין צורך לספר כאן דבר פלא, כגון שלבסוף הרוויח בכפל כפליים. כי באמת זהו המופת הגדול, לראות איש יהודי המוכן לאבד את כל הונו ולא לעבור על מנהג טוב!"

אהרן המרבה ואהרן הממעיט

בספרו הקדוש 'תולדות יעקב יוסף' (פרשת תוריע) הביא הרב הקדוש רבי יעקב יוסף הכהן מפולנאה בשם מורו הקדוש הבעל שם טוב, כי על האדם להתחזק לפני התפילה בעבודת הבורא, ולהשתדל ליישב דעתו להתפלל בלי מחשבה זרה ואף בדבקות. התחזקות זו, כתב בעל התולדות יעקב יוסף, נעשית על ידי קריאת מזמורי תהלים או בעסק התורה לפני שחרית, כי התורה מיישבת דעת האדם ומעמידה אותו על בוריו. אך, הוסיף סיג לדבר, שיש אדם שהריבוי במזמורי תהלים או לימוד תורה קודם התפילה, אינו מיישב דעתו לתפילה, ודווקא אם ימעט בהם יזכה ליישוב הדעת במידה הראויה.

על כך אמרו חכמינו זכרונם לברכה (מנחות ק"ז): "אחד המרבה ואחד הממעיט, ובלבד שיכוון ליבו לשמים", כלומר כל אחד יעשה כפי מה שיביאנו בטבעו לכוון ליבו לשמים בעת תפילתו.

הוסיף התולדות יעקב יוסף דבר נפלא, כי לאור באור זה תיושב קושיית הט"ז בהלכות תפילה (א"ח סי' א סק"ג).

כך כתב רבנו יעקב בן אשר (א"ח שם) בתחילת טור אורח חיים: "צריך האדם להתגבר כארי לעמוד בבוקר לעבודת בורא... ויפיל תחינתו לפני המקום, אחד המרבה ואחד הממעיט, ובלבד שיכוון ליבו לשמים בתחנוניו, כי טוב מעט בכוונה מהרבות בהם שלא בכוונה".

על דבריו אלו הקשה רבנו הט"ז, שבעוד בראש דבריו "אחד המרבה ואחד הממעיט", משמע ששווים הם המרבה והממעיט, בסימנם: "כי טוב מעט בכוונה מהרבות בהם שלא בכוונה", משמע שהממעיט הוא העדיף.

קושיא נוספת ומתבקשת: אם עוסקים אנו באדם המכוון ליבו בתפילה, ודאי שעדיף המרבה, ואם באדם שאינו מכוון, מדוע אכן עדיף הממעיט שאינו מכוון? ולאור דברי התולדות יעקב יוסף, יובן, כי הכל תלוי בטבעו של אדם.

אם לפי טבעו, יביאנו הריבוי בתחנונים לגשת לתפילת השחר מתוך יישוב הדעת, עליו להרבות בהם. אבל אם הריבוי בהם יגרום שלא יהיה לו יישוב הדעת בתפילה, טוב יותר שימעט בהם.

וזהו "אחד המרבה ואחד הממעיט, ובלבד שיכוון ליבו" - כלומר יעשה כל אחד לפי טבעו ותכונותיו, "כי טוב מעט בכוונה מהרבות שלא בכוונה" - כאשר הממעיט עושה כן כדי שיוכל לכוון ליבו בתפילה, טוב הדבר ועדיף מאשר שירבה ואז לא יכוון ליבו.

ידה ימים

ימי חודש אלול מיוחדים הם לתשובה עוד מעת שעלה משה רבנו עליו השלום למרום בפעם השלישית.

כי לאחר שחטאו ישראל בעגל בשבעה עשר בתמוז, עלה משה להר ובמשך ארבעים יום וארבעים לילה חילתה פני ה' לסלוח לישראל על חטאם (דב"ר ג יא), ובכ"ט באב אמר הקדוש ברוך הוא למשה שיעלה להר למחרת, בראש חודש אלול, כדי לכתוב את הלוחות השניות.

ואז שהה משה בהר עוד ארבעים יום עד יום הכיפורים, שבו נתרצה הקדוש ברוך הוא לישראל בשמחה ואמר לו "סלחתי כדברך" (רש"י דברים ט יח).

וכתב הרב הקדוש רבי יהודה אריה ליב מגור זיע"א בעל 'שפת אמת' (אלול תרמ"א), כי באותה עת, כאשר התעוררו ישראל לתשובה, זכו במעשיהם לעורר עת רצון בשמים, ומאז מתעוררת עת רצון זו בכל שנה

ושנה, ואלו הם ימי הרחמים בחודש אלול.

ונתנו הקדמונים רמז לימי הרחמים בחודש זה בתורה. וכך אמרו בזוהר חדש (כ"י תצא צו): על הפסוק (דברים כא ג) 'ובכתה את אביה ואת אמה ירח אמה ימים', שייח ימים' רומז לחודש אלול שבו עלה משה להר סיני לבקש רחמים כדי שיימחל לישראל חטא העגל, וכמו שפרש רבנו חיים בן-עטר זי"ע בפירושו 'אור החיים' הקדוש את הפסוק (שם פסוק יא) 'כי תצא למלחמה', בדרך התעודה, שתשוב הנשמה ותבכה חודש ימים - הם ימי אלול, על שעזבה את אביה, הוא הקדוש ברוך הוא, ואת אמה הרמוזה לכנסת ישראל, כמו שאמרו בגמרא (ברכות לה:).

וטעם נפלא לזמן התשובה וההתקרבות אל הבורא במשך ירח ימים דווקא, שמענו מפי כ"ק אדמו"ר רבי דוד חי אביחי צירא שליט"א, שביאר על פי דברי חכמינו (ירושלמי תענית ה"א מ"א) בדין המסתפק האם אמר בתפילתו 'משיב הרוח ומוריד הגשם' כהלכה, או שמא טעה ואמר 'מוריד הטל'. אם עברו שלושים יום מיום תחילת שאלת הגשמים ב' בחשוון, אינו צריך לחזור ולהזכיר מחמת הספק, כיוון שחזקה עליו שהתפלל כהלכה והזכיר 'משיב הרוח ומוריד הגשם', לאחר שרגיל הוא לומר זאת כבר שלושים יום.

ועל אותה דרך, תקנו שלושים יום של תשובה ותפילה, על מנת שיתגלגל האדם לחיות בעבודת הבורא עד שיהפוך הדבר להרגל וטבע לכל ימי חייו, ויזכה לחיות כן באופן קבוע.

והגאון רבי צבי הירש קידנובר כתב בספרו 'קב הישר' (פמ"ה) טעם לשלושים יום אלול: כשם שנפסקה הלכה (ח"מ סי' ק ס"א) שנותנים ללווה שלושים יום להשיג ממון ולפרוע את חובו, כך נותנים שלושים יום בבית דין של מעלה לעשות תשובה לפני יום הדין.

ידי שהדואה

ולא לחינם בימים אלו אירעה מלחמת סיחון ועוג בבני ישראל בעת שהיו במדבר, כמו שאמרו חכמינו במדרש (במדב"ר ט"ב), כי מפני גודל מעלתם של ימים אלו רצו סיחון ועוג שהם כוחות הטומאה להילחם בישראל ולמנוע את התפשטות הקדושה.

וכך באר המקובל הקדמון רבי נתן נטע שפירא בספרו הקדוש 'מגלה עמוקות' (אופן מא), שעליהם התפלל משה רבנו ואמר (דברים ג כה) 'אעברה נא ואראה' - רמז לכך שרצה לבטל את קליפת סיחון ועוג. שכן תבות 'סיחון' ו'עוג' עולות בגימטריא 'ג"ר', שהיא כוח מכוחות הטומאה שנכתבה בתורה בדברי לבן ליעקב - 'גר' שהדואה' (בראשית לא מז). ולכן כיוון משה רבנו באומרו 'ואראה' שאף תבה זו עולה למנין 'ג"ר' - שאחר שהכנת את כוח הטומאה של סיחון ועוג שהיא 'גר', כמו שהחילות להראות את עבדך, מבקש אני לסיים את ניצחון הקדושה בארץ ישראל.

וכתב הגאון הקדוש רבי צבי אלימלך מדינוב זיע"א בספרו 'בני יששכר' (אלול מאמר א), שהשמות הנהוגים לכתוב בצידה החיצוני של המזוזה כנגד שמות הוי"ה א-להינו הוי"ה, הם אותיות 'כו"ו' במוכס"ז כו"ו' הבאות אחרי אותיות אלו, כמו שכתב רבנו יעקב בנור יורה דעה (ס"ד רפח), ואף קרן עולות בגימטריא למנין 'ג"ר'. והם כוחות הקדושה השומרים על הפתח, כנגד כוחות הטומאה של סיחון ועוג שאף הם ישובו על פתח של ארץ ישראל מצד הסטרא-אחרא, ושמו של איתכנס הקדושה אל הארץ.

ומאז, לאחר שנצחו קדושת זכוות משה רבנו את כוח הטומאה של סיחון ועוג והסירו את ההסתר מפתחה של ארץ ישראל, נותר כוח זה לדורות עולם לגבור על המקטרגים ולסלקם, וחודש אלול שבו גברו על כוח הטומאה היושב על הפתח, כנגד המזוזה, הוא המזוזה של כל השנה כולה.

ובזה באר בעל ה'בני יששכר' את הפסוק 'ואתחנן אל ה' בעת ההיא' (אלול תרמ"א), כי משה רבנו נתאמץ 'בעת ההיא' בתפילה, ומכך זכינו שלדורות עולם היה 'לאמור', ושערי שמים פתוחים בזמן זה לקבל תפילות ישראל ברחמים.

מכתלי בית ההוראה

אקטואליה
ברזלכר

פניני הלכה למעשה, בענייני דיומא ושאלות המתחדשות

מדברי בית המדרש להוראה ודיינות "באר ישראל"

בראשות מורינו הגאון רבי מנחם מנדל פומרנץ שליט"א

מכתלי בית ההוראה

תשובה ממורינו הרב שליט"א

חשש פגום בבקבוקי יין בבית מלון

ברייתא באדם שאין בידו אלא כוס אחת להבדלה ולברכת המזון, ואמרו בברייתא, שיניח את הכוס עד לאחר המזון ומשלשן כולו לאחריו. והיינו שימתיין מלהבדיל עד לאחר ברכת המזון, ואז יברך על הכוס את ברכת המזון ויאמר 'יין נר בשמים' והבדלה. בתחילה הגמרא מוכיחה מכאן שאין להבדיל על הכוס לטעום מעט מן היין, ושוב לברך על הכוס ברכת המזון, משום שאם 'טעמו - פגמו'. כלומר, שהטעימה פוסלת את היין לכוס של ברכת המזון, שאם לא כן מדוע לא אמרו שיבדיל מיד ויטעם מעט, ועל הנשאר יברך ברכת המזון.

אולם רב אשי דחה ראייה זו ואמר: מאי טעמא. משום דכוס של ברכה צריך שיעור. דהיינו, אין הכרח לומר ממה שאמרו שיניח את הכוס עד לאחר ברכת המזון שהטעם הוא משום שהטעימה פוסלת את הכוס, אלא ייתכן שכל הסיבה שאינו מבדיל וטועם, היא משום שאם ישתה ממנה לא יישאר שיעור רביעיית הראוי לכוס של ברכת המזון.

מדברי רש"י והרשב"ם (פסחים קו. ד"ה קפ"ד) מבואר שכל הקפדת חכמים אינה אלא לענין קידוש, הבדלה, ברכת המזון ושאר ברכות הטעונות כוס, אבל אם רוצה לשחות מן היין ולברך עליו בורא פרי הגפן, בוודאי חייב לברך עליו, שאין אדם רשאי ליהנות מן העולם הזה בלא ברכה. וטעמם, שכל דין פגום אינו אלא מפני שכוס של ברכה צריכה להיות מכובדת, וכמו שנאמר (מלאכי א, כ) 'הקריבנהו נא לפחתך'. אבל לענין ברכת הנהנין, אין חסרון בכך שהיין כבר נשתה ממנו.

המשך בעמ' ג'

אברהם התארח בשבת בבית מלון. לאחר שרוב האורחים כבר סיימו את סעודת הלילה, נכנס לחדר האוכל כדי לקדש. על שולחן הקידוש עמדו שלושה בקבוקי יין, כולם נפתחו במהלך הסעודה וסגורים כעת בפקקי שעם, ובכל אחד מהם נותרה עדיין כמות ניכרת של יין.

בקבוק אחד פסל מיד, משום שראה קודם לכן אחד האורחים שותה ישירות מן הבקבוק, ונמצא שהיין שבו ודאי 'פגום', ויין פגום פסול לקידוש. אולם שני הבקבוקים האחרים עוררו אצלו ספק. מחד גיסא, לא ראה איש ששתה מהם ישירות, ומסתבר שרוב האורחים מזגו מהם כדרר העולם. מאידך גיסא, לאחר שראה שאדם אחד נהג בדרך שאינה ראויה, עלה בליבו שמה גם אחרים עשו כן.

כשהתבונן בבקבוקים הבחין שאחד מהם הוא בקבוק 'מגנום' גדול, המכיל כמות כפולה מן הרגיל, והשני בקבוק רגיל. אמר בליבו: אם אכן שתי ישירות משני הבקבוקים, מסתבר שהפגם שבבקבוק הגדול קל יותר, שהרי מעט היין שנשתה בטל לגבי הכמות המרובה. האם יש מקום להעדיף לקדש מן הבקבוק הגדול, או שמה אין לחשוש כלל שמה שני הבקבוקים נפגמו?

תשובה:

א. טעמו - פגמו

שורש דין כוס פגומה הוא בסוגיית הגמרא בפסחים (קה-קו.). שם הביאה הגמרא

הלכה למעשה

תשובות ממורינו הרב שליט"א

לומר 'רצה' ברכת המזון אחר שאמר 'שבוע טוב'

השבוע המשתכתי בסעודה השלישית עד מאוחר בלילה, בשלב מסוים ראיתי חבר שכבר הוציא שבת, ואמרתי לו 'שבוע טוב'. האם כעת אני יכול לברך ברכת המזון עם רצה?

ת. אמירת שבוע טוב אינה כמו ברוך המבדיל, ויכול לברך ולומר רצה בברכת המזון.

העברת מים ממיחם שכבה למיחם הפועל בשבת

בערב שבת, מחמת ריבוי המתפללים בבית המדרש, העמידו הגבאים שני מיחמים מלאים במים רותחים לשימוש הציבור במשך השבת.

אמנם בדוד מים העומד על גבי הפלטה שהיא גרוף וקטום, לפי הרמ"א נהגו להקל כל עוד המים חמים.

טבילת צנצנות זכוכית שנקנו עבור מזכרת

לצורך מזכרת מ'שבוע ברכות' הזמנו מסין כמאתיים צנצנות זכוכית קטנות ומעוצבות, למלאן בסוכריות צבעוניות ולחלקן כמזכרת. אחד מבני המשפחה טען שצריך לטבול את כולן. דבר זה מסובך מאד, ויש חשש שהטבילה והשטיפה אחריה יחלידו את סוגר המתכת הזול שעליהן. האם מותר להשתמש עם הצנצנות בלא לטבולן, או שאני חייב לטבולן קודם המילוי?

ת. יש להקל שלא להטביל את הצנצנות קודם המילוי. אולם אם אחד מן המקבלים ירצה להשתמש בצנצנת לאחר מכן ככלי קבוע למאכל, יש לו לטבולה.

המשך בעמ' ב'

באמצע הלילה אירעה תקלה באחד המיחמים, הוא קיצר והפסיק לפעול, והמים שבו החלו להתקרר. בשבת בבוקר, כשניגשו למיחם, התברר שהמים עדיין חמים, אך כבר אינם רותחים. אחד האברכים הציע להעביר את המים מן המיחם שכבה אל המיחם השני, שעדיין פועל, כדי לשמור על חומם ולמנוע מהם להתקרר לגמרי. כנגדו טענו אחרים שאסור לעשות כן, משום שאף שהמים כבר נתבשלו מערב שבת, הרי זו נתינה לכתחילה בשבת על גבי חום. אולם אותו אברך טען, שכאן המים לא הוסרו מן האש בידי אדם, אלא המיחם כבה מאליו מחמת התקלה, ואולי באופן זה אין הדבר נחשב כמי שהסיר קדירה מן האש ומבקש להחזירה. האם מותר בשבת להעביר את המים החמים מן המיחם שכבה אל המיחם הפועל?

ת. אסור לשפוך ממיחם למיחם. לבני ספרד בכל אופן אסור, משום בישול. לבני אשכנז, במיחם אין להעביר משום שהמיחם אינה גרופה וקטומה.

הניחו על גבי קרקע מותר. וכן נוהגים להקל בתנורים שלנו שיש להם דין כירה וסומכים עצמם על דברי המקילין, וטוב להחמיר. ומבואר שאם נטל התבשיל מהכירה אחר שחשכה שמונת להשיבה אפילו כאשר לא היה דעתו להשיבה את הניחא על גבי קרקע, ואף שמסקנת הרמ"א שטוב להחמיר בזה, מכל מקום כתב בשמירת שבת כהלכתה (פ"א ס"ט) שבדיעבד יש להקל, וכן כתבו כמה פוסקים (שו"ת אורחות משה ח"ד סי' ע'ד אות לח, הגר"ש זאנז' בקובץ מבית לוי ח"ו הל' שבת ח"ד סי' ג', שו"ת משנה הלכות ח"ו סי' לו, שו"ת תשובות והנהגות ח"א סי' רד) שכאשר כבתה האש בשבת הרי זה כמו שסילק את הקדירה מהאש והניחה על גבי מיטה או ספסל, שמסקנת המשנה ברורה (ס"ק נז, ובשער חציון סק"ג) להקל בזה בעת הצורך. אמנם כל זה הוא באופן שהמים עומדים על גבי פלטה שהיא גרופה וקטומה, אמנם ממיחם למיחם שיש אפשרות לגעת בכפתורים, אסור בכל גוונא. 3 כאשר קונה כלי כזה עבור שימוש אישי הרי ברור שהכלי חייב בטבילה כיון שהוא נוגע באוכל, ודינו ככל כלי סעודה. אמנם יש מקום לפטור מטעם כלי סעודה, שהרי השו"ע (י"ד סי' קכ"ח) כתב: "יש

וכן דעת הגאון רבי עקיבא איגר (ס"א סי' ע'ד) שאם אברהם ס"ק (ז) והחזון איש (אורח סי' נ"ס ק"ט) שדין בישול אחר בישול במים חלוי במחלוקת זו. אולם בשביתת השבת (פתיחה למלאכת מבשל אות כט) כתב שהעיקר כדברי האגלי טל הראשונים. וכתב הזכרון יוסף (פסק, אורח אות פ"ה), שמצא מקור לשיטה זו בדברי המיוחסים לר"ן (מ: ד"ה שכן) שכתב, 'ועכשיו למדנו וזכות להתיר מה שנהגו עכשיו ליתן מים חמים לתוך החמין בשבת אחר שכבר הוחמו בכדי שהיד סולדת בהן שבאו לכלל בישול, אף על פי שעכשיו אינן חמין כל כך, מכיון שאינן צוננין דמשום בישול ליכא והוא ליה כחורה דמותו בגרופה וקטומה'. ומשמע שמה שכתב שעכשיו אינם חמים כל כך, כוונתו שאינם חמים כשיעור יד סולדת, ואף על פי כן מותר. וכן תגם באורחות חיים (הל' שבת אות נג).

ואולם אם לבני אשכנז יש לדון מצד איסור 'חזרה' שהיה נוטל כעת מים שאינם עומדים על האש ומעמידים על האש. אלא שהרמ"א (אורח סי' רג"ט) כתב לענין איסור חזרה וז"ל: "וא"ל דכל זה אינו אסור רק כשנטלו מן הכירה מבעוד יום ולא החזירו עד שחשכה, אבל אם לקחו משם משחשכה אפילו

שיכול להמשיך לאכול. 2 יש לדון הן מצד איסור 'בישול' שהרי הוא מבשל ומחמם את המים שקצת הצטננו, וכן משום איסור חזרה שמניח על האש דבר שעד עתה לא היה על האש. מצד איסור בישול דעת השו"ע (אורח סי' ש"ה ס"ד) שיש בזה משום מבשל, כיון שהמים נצטננו משיעור שהיד סולדת בהם. אך דעת הרמ"א (שם ס"ט) שאם המים לא נתקררו לגמרי אין בהם משום בישול. ובמשנה ברורה (ס"י רג"ט ס"ק פ"ד) הביא מהמגן אברהם (שם ס"ק ז') שראוי לחוש לשיטת השו"ע, אך למעשה כתב בשו"ת מנחת יצחק (ח"ו סי' כ, ח"ו סי' יח) שמהנה העולם להקל בזה כשיטת הרמ"א. והנה הדברים אמורים לגבי תבשיל לח, ויש מהפוסקים שדנו אם במים חמים קל יותר או להיפך. ובאגלי טל (האופה אות א, ס"ק יט) כתב תחילה לצדד בשמים לכל הדעות יש בישול אחר בישול, משום שבתבשיל החיוב הוא במה שנעשה מבושל, אבל במים שהחזיר הוא על מה שנתחממו, אחר שנצטננו עבר בישולם, ולפי זה כתב שמה שהיקל הרמ"א בלא נצטננו לגמרי, היינו דווקא בתבשיל, אבל במים לא היקל. אולם בהשטות (שם) חזר בו, והשווה דין מים לדין שאר דבר לח שנתבשל.

1 במשנה ברורה (ס"י קפ"ח ס"ב) כתב שאם התפלל ערבית קודם ברכת המזון של סעודה שלישית שוב אינו יכול להזכיר 'רצה' בברכת המזון, שזה תרתי דסתרי כיון שאומר 'ביום השבת הוה' ואין יאמר כן אחר שכבר התפלל מעריב. ובשו"ע הרב (שם ס"י) כתב שאם הבדיל על הכוס קודם ברכת המזון, דינו כמי שהתפלל ערבית שאינו יכול לומר 'רצה' בברכת המזון משום תרתי דסתרי. וראה במשנה ברורה (ס"י רג"ט ס"ק טו) שהביא מכמה אחרונים שנישאו בצ"ע האם יכול לומר 'רצה' בברכת המזון באופן שלא הבדיל על הכוס ורק אמר 'ברוך המבדיל בין קודש לחול' [ודעת האלה רבה (ס"י רצ"ט סק"ה) החיי אדם (כלל מז ס"ק כד) שיכול לומר רצה]. ונראה שכל זה רק כאשר אמר 'ברוך המבדיל בין קודש לחול' אבל אם רק בירך את חבריו בברכת 'שבוע טוב', לכל הדעות יכול לומר רצה בברכת המזון, שהרי אין זה הבדלה כלל אלא רק איחול וברכה. וכל זה לענין אמירת רצה בברכת המזון, אבל לענין להמשיך לאכול כתב המשנה ברורה (ס"י רצ"ט סק"ה וסק"ד) שאם כבר התפלל ערבית הרי נתחייב בהבדלה ואסור לו להמשיך לאכול, ואם רק אמר ברוך המבדיל כתב השער הציון (שם סק"ה)

חבר הסכים להשאיל לי את רכבו לכמה ימים בימי בין הזמנים. בשעה שקיבלתי את הרכב היה מיכל הדלק מלא, ולכן התנה עמי שכאשר אחזיר לו את הרכב, אמלא שוב את המיכל ואחזירו באותה כמות דלק שבה קיבלתי אותו. האם יש בתנאי זה חשש של איסור ריבית, שהרי למעשה קיבלתי ממנו יחד עם הרכב גם דלק לשימושי, ואני מתחייב להחזיר לו לאחר כמה ימים דלק אחר תחתיו, ואם כן יש לראות את הדלק שבמיכל כהלואה נפרדת של דלק, וממילא התחייבות 'מיכל מלא תמורת מיכל מלא' שיש באיזה איסור הלואת סאה בסאה, ששמא יש לראות את כל הדבר כתנאי אחד מתנאי השאלת הרכב שהרכב נמסר במצב מסוים ועל השואל להחזירו באותו מצב. ואף אם זו הלואת דלק, האם מותר מצד היתר 'צא השער', מאחר שלדלק יש שער קבוע וידוע?

מי שאומר שאם לא לקחו הראשון לצורך סעודה, אלא לחתוך קלפים וכיוצא בן, אין צריך להסבילה. ובבית יוסף (שם ס"ה) כתב שכל כלי שקנה לסעודה ונביתו צריך טבילה. אמנם דעת האיסור והיתר (שם נ"ח ס"ה) שגם כל סעודה חייב טבילה, והט"ל (הש"ק ו"ה"ט) (ס"ק ט"ו) כתבו להלכה שיש לטבול לכל ברכה. וראה בבית אדם (שער אורח י"ס ס"ה) שכתב שמכר שורמה"ל לא הביא את דעת האיסור והיתר (שהרי רובם טבילין סופר כדבריו, וכן הפרד חדש ס"ק צ"ב) נחלק עליו, והוסיף שאף בדעת האיסור והיתר יש לומר שלא כתב כל אלא כלי מתכות חייבים הטבילה בהם מהמורה, אבל כלי זכוכית שאינם טבילה הם הוא כד מדרבנן אף האיסור והיתר לא החמיר להצריכם טבילה, ואף הט"ל והש"ק שכתבו להתחמך בדברי האיסור והיתר אין לא אלא כלי מתכות. וראה בשו"ת שנט סופר (יד"ח ס"ה) שכתב באודות בקבוקי זכוכית המשמשים למילוי מים מיניאלים וכו', שדרך השימוש בהם הוא שבעל המפעל נותן לקחוק בקבוק זכוכית מלא מים או סודה ולאחר גמר השימוש הוא מחזיר את הבקבוק הריק. וכתב שם שבעל המפעל אינם צריכים לטבול את בקבוקי הזכוכית כמו שכתב בקבלה, וככלי הסעודים מטיילה כמו שכתב השו"ע, והעתיק דבריו להלכה הדרכי חשבוה (י"ד קס"ד ס"ק ט"ב). וכענין זה כתב בשו"ת טוב טעם ודעת (מהרזא י"א ש"ס) לפסור מטיילה כמו שמקובץ ב"י י"א ש"ס ושמוש שדינו ככלי סעודה (אין במסקנת דבריו להחמיר באופן השימוש הקונים הם שכתב רעיון). וראה עוד בשו"ת יחיה דעת (יד"ח ס"ה) שחלק ההלכה לאפילו כלי מתכות, ע"פ מה שהעלה שם שדעת מהרזא, אמנם בשו"ת מנחת שדין חתן טבילה, וכן מדרבנן. ואישוש בשו"ת מבית מדרש (יד"ח מהרזא י"א) הקשה על דברי השבט סופר ומסקנתו שיש לטבול, וכן צידד בשו"ת מהר"ל דיסק"י (קרא"ה י"א ט"ו) וכן בסוף דברי (שם), וכן כתב בשו"ת מנחת שלמה (יד"ח ס"ה ט"א ד') ובשו"ת תשובות והנהגות (יד"ח ס"ה ט"ז) לענין אכילה בלון ככלים שאינם טבילים, ושיאמץ כלי סעודה, ולפי שחללים נשארים תמיד ברשות בעליהם. אמנם כל בדריהם אינם אמורים אלא בכלי החזורים לבעלים בגמר השימוש, אבל כלים שאינם חזורים לבעלים לא השימוש בהם הוא צריך הדעות יש להגדירם כלי סעודה ונאין שכל לטבול. וכן כתב בשו"ת חלקת יעקב (יד"ח ס"ה) שבאופן זה הכלי מוגדר כן ככלי אוצר וכלי כלי אכילה ופסור מטיילה. וכן הוא מונה כל העולם הכלה בהם בייצורין י"י וכדי שאינם נוגעים לטבול את הבקבוקים טרם המילוי. ולכן גם באופן זה שרצה למלאות בצלחיות הזכוכית סוכריות, למחזרות שממחת שבע רגות, כד שיש להלך

ביקרתי במרפאה וקיבלתי שירות שאינו משיביע רצון. לאחר הביקור נשלח אלי סקר שביעות רצון מטעם המרפאה, ובו התבקשתי לדרג את איכות השירות שקיבלתי. לדעתי השירות היה לקוי, ואם אמלא את הסקר בכנות ואעניק ציונים נמוכים, ייתכן שהדבר יגרום לרופא או לאחות הערכה שלילית מצד הממונים עליהם, שלילת בonus, גזיפה או פגיעה אחרת במעמדו המקצועי. האם מותר למלא את הסקר על פי האמת ולציין את חוסר שביעות רצוני, או שיש בכך משום איסור לשון הרע? והאם יש הבדל בדין כאשר הרופא והאחות הם יהודים שומרי תורה ומצוות?

ת. אין מניעה מלענות על הסקר כאשר הכוונה לתועלת, ומתקיימים כל שאר הכללים המפורטים בהערה⁶, כמו כן אין הבדל בין זהה בין אופן שהעובד הינו יהודי שומר תורה וממצוות או לא, אך כאשר מדובר בשומר תורה יש חובה מעיקר הדיו לדרונו לכף זכות⁷.

יצחק שלמה נהג להניח קופת צדקה מדי יום בתחילת תפילת מנחה-מערב בשטיבלאך השכונתיים, עבור משפחה ברוכת ילדים הזקוקה להשלמת הכנסה. לצד הקופה הוצב שלט ובו היה מרביץ מרבנים על אותה משפחה. במשך הערב היה יושב ולומד בסמוך, ומדי פעם היה מרוקן חלק מן המטבעות והשטרות

6 בחפץ חיים (הלכות לשון הרע כ"ל י סעיף א-א) שיש ראם אהם דבר עולל או התנהגות פסולה שיש בדיעתה תועלת לאחריים, מותר לספרה לתועלת, ולכלב שקיפיד על כל התנאים הבאים: א. שיעד את הדבר בעצמו ולא ע"י שמועה בעל פה, ב. שנתגבר לו הדבר בברור גמור, ג. שתובנן היטב תחילה אם אכן מדובר בהתנהגות פסולה על פי דין, ולא ימור להחליט מתוך כעס או התרשמות גרעית. ד. שיוכיח את החוטא מתוך קצם, אם שי אפשרות כגריה שהדבר יועיל. ד. שלא יגידל את העוולה יותר מכפי שהייתה באמת. ה. שתהיה כוונתו תועלת ו. מתוך שגאה, נקמה או שמחה בפגיעה ביהוה. ז. שלא ניתן להשיג את התועלת בדרך אחרת שאינה כרוכה בסכסור הגנות. ז. שלא יגרע על ידי דבריו יותר גדול יותר מכפי שהיה מתחייב על פי דין (ע"ד נגד הרב הדבר בבית דין, עוד תכלת החפץ חיים ע"ד ז' סעיף ד', שאחד מגדרי התועלת הוא תיקון העיד ומניעת נזק ממאחרים, וכן תיקון המעשים הפסולים עצמם, אולם כאשר ברור לו שתועלת לא תצא שום תועלת מן הפרסום, אין היתר לספר כלל. לפי זה, סקר שביעות רצון שנועד מעיקרו לשמש לברכה ומשוב לשיפור השירות, נכנס לגדר של לשון הרע לתועלת, שכן מטרתו המוצהרת היא לאפשר להנהלת המרפאה לחזות ללקימים ולתקנם לטובת הציבור. ומה שכתב החפץ חיים שהתנאי השלישי הוא שיוכיח את החוטא תחילה, נראה שבמקרים רבים עצם השימוש בערוץ המשוב שהמוסד הקים לצורך קבלת הערות ותיקון הלקימים נחשב הדרך המקובלת והראויה להביא את הדברים לידיעת הגורמים הממונים, ובכך מתקיימת מטרת התוכחה בדרך מכובדת ומסודרת, ובפרט כאשר מדובר בבעיה מערכתית, או שאין אפשרות כבירה להגיע לו ישירות, או שאין התוכחה הישירה לעובד צפויה להועיל כלל. זאת ועוד, של לדון אהם בכלל של סקר שביעות רצון דומה למקרה שעליו דן החפץ חיים. שם מדובר באדם הבא לספר גנותו של חברו לאחרים, ואילו כאן הנהלת המרפאה עצמה מבקשת במפורש לבצע הערכת שירות כדי לבקר את עבודתה ולשפרה. ייתכן שבמצב כזה עצם מסירת המשוב היא חלק מן ההתקשרות הרגילה בין המטפל למערכת, ולא נידונה למתחילה כלשון הרע באותה חומרה. אולם עם לפי ד"ז, ודאי יש להקפיד על אומר, דיוק וכוונה תחילה, ולכן למעשה נראה כי מותר למלא את סקר שביעות הרצון על פי האמת, ואף תכלת ציונים מכוונים כאשר הדבר משקף נאמנות את אכיות המבוטח שקיבל, ולכלב שכל מטרתו תהיה לתיקון ושיפור השירות, ולא יקפיד לכתוב סקר מדויק, ללא הגומה וללא תוספת פרשנות שאינה מותכנת. וברואי של

כדי שלא תבלוט הקופה כשהיא מלאה. באחד הימים, כשבא ליטול את הקופה בסוף הערב, הבחין לתדהמתו כי בצדה השני של הקופה נותר שלט נוסף, ובו מכתב המלצה מגדולי הרבנים לטובת ארגון העוסק בקירוב רחוקים בדרום הארץ. אין בידו לדעת אם שלט זה היה מונח שם במשך כל הערב או שהונח רק בשלב מאוחר. ונפשו בשאלתו: האם רשאי ליטול את כל המעות שבקופה עבור המשפחה שלשמה הציב את הקופה, או שמא עלי לחשוש שחלק מן התורמים נתנו את כספם על דעת השלט השני, ועליו להעביר חלק מן הכסף לאותו ארגון?

ת. מאחר ויש להסתפק שנודבי הצדקה ראו את מכתב הרבנים והתכוונו למטרה זו, על כן אין ליטול את כל המעות שבקופה עבור המשפחה שעל שמה הוצבה הקופה, שכן יש לחשוש שחלק מן התרומות ניתנו על דעת השלט השני, ואסור להסב את ייעודן⁴. אולם כיון שאין ידוע כמה מן המעות ניתנו לכל אחד, והוא המוחזק בקופה, אין בידינו לחייבו להעביר סכום מסוים ללא אומדן⁵. לכן עליו להעריך, ככל האפשר, מהו החלק הראוי לייחס לארגון השני, לפי מיקום השלט, גודלו, משך הזמן שהיה תלוי ובהשוואה לסכום שנאסף בקופה שמניח מידי יום וכיוצא בזה, ולהעביר סכום זה לאותו ארגון. ומאחר שהדבר תלוי באומדן הדעת ואי אפשר לעמוד עליו במדויק, נכון להיוועץ במורה הוראה שיסייע לקבוע אומדן ראוי. ובוודאי שמידת יושר היא להחמיר בזה, כדי שלא ליהנות מספק ממון שהוקדש לצדקה אחרת.

המשך בעמ' ד'

השתמש בלשנות חריפות וא בהשערות שונות
מוססות. אולם כאשר דיועו לו שדברי עוללים
מגורסות עובד נזק וזרוע וחומר במיוחד, מעבר
פיטורין מיידיים וא פגיעה קשה בפרנסתו, מכון
למה שמקובל ורואי לעל פי אופי הליקיו, ארע
להתניע עני מורה הוראה הבין בדניי שלק הרע,
כדי לכוון האם מתקיים התנאי השביעי שלא לגרום
נזק וזרע ממה שהמתניע על פי דהין.
לעניינא מה שרופאו האחות עם אנשים חרדים
ושומרי תורה ומצוות, אין בכך שינוי בעצם הדין,
אין שיאסור שלא וזרע והיתר שלק הרע לתועלת
שוים בכל ישראל. אמנם יש בכך כדי לחזק את
החובה לדון לכך וכותו ולבחון היטב אם אין הסבר
סביר להתנהגותם, וכמו שזכרנו (באותו פ"א מ"ז): 'ואין
דא תל לא האדם לכך וכותו'. לפיכך לא התבונן
תחילה שמה האי עומס חריג, צמק מיוחדת
או נסיבות אחרות שהשפיעו על מקום השירות
וכמבאר פרט חיובו לו בספר חפץ חיים (לשפה' לא)
(פ"א ז'), אולם לאחר בחינה גונת על הדברים, אם
אכן היא כשל מקצועי או שירות הראוי לתקון, אין
מניעה מלדון ולקון בדרך המותרת.
ש"ע (י"ד פ"א ונו"ד סכ"ב), שמהלכים אינם
כולים' לשנות את הצדקה לדבר אחר מכוונת
הנותנים. אולם בספר צדקה ומשפט (להר"י בלדא,
עמ' רב) שמקבל הצדקה אינו שראי לשנות לעניים
אחרים בכל אופן, וכדמכזב משהו הפוסקים
שבמותר עני ידוע אין שום היתר לשנות, ודעת רוב
הפוסקים שאפילו בני העיר ואפילו ז' טובי העיר
אינם כולים' לשנות נדבת היחיד. ועיין בפרט דקדק
לב (י"ד פ"א קו).

9 הור מקום למעט שמאחר שהשקפה שכינה לו
הוא מוחזק במוצא, רשאי לטול את שכלו של שרי
לכל דלול בדניי ממונות הוא 'המוציא מחבירו
עליו הרהר' (אם אחר מן הדברים שיש ספק
בבולעת, אם הוא מן הגדרים מוחזק - אין מוציאם
ממנו, וכמבאר במבאר (בפ"א ברא' דל) דה"ל דהפס
לא מפקנין מיניה. ויתר על כן, שפילו אם נאמר
שרוב הנותנים ראו וזקוק את השלטת ההוא, אין בכל
לום, שהרי 'אין הולכין במוצא אחר הרוב' (בפ"א ברא'
צ"ב ברא' ק"א). ולכן אין אפשר להוציא ממנו מכוון
אומדנו אם רוב קובע. ואין אף כאן דין 'חילוקי' דשנים
אוחזין (בפ"א ברא' צ"ב), שאותו לא אמרו לאב שני
תובעים האוחזין מוחזקים יחד, והוא הוא לבדו
מוחזק. ועוד, שהארזון השני אינו ידוע ואינו תובע,
ואין כאן בעל ה' המוציא ממנו. אולם נראה שאין
הדברים אמורים בנדון שלפנינו. יסוד ידע דקדק

6 בחפץ חיים (הכלכות לשון הרע כלל י סעיף א-א) מובאר שם ראה אדם דבר עוול או התנהגות פסולה שיש בידיעתה תועלת לאחרים, ומותר לספרה לפסולה, ובלבד שישפיע על התנאים הבאים: א. שידע את הדבר בעצמו ולא על פי שמועה בלבד, א. שנתמכר על הדבר בבירור גמור. ב. שמתכוון היטב תחילה אם אכן מדובר בהתנהגות פסולה על פי דין, ולא יתאר להחליט' מחדל כעס או התרשמות גריעת. ג. שזוכה את החוטא הנשוא, אם שי אפשרות כבירה שהדבר יועיל. ד. שלא יגידל את העוולה יותר מכפי שהייתה באמת, ה. שהתירה כוונתו לתועלת ולא מתוך שחמא, נקמה או שחמה בפניעה בולט. ו. שלא יתן להשיפ' את התועלת בדרך אחת שאינה כרוכה בסכסוך הגנות. ז. שלא יגידל על דין דבריו יותר גדול מזה שפיר מהם מחייב על פי דין אורזו תעברא תדבר בבית דין, עוד כזה החפץ חיים (סעיף ד), שאחד מגדרי התועלת הוא הפסול' ומניעת נזק מאחרים, וכן חפץ המעשים הפסולים עצמם, אולם כאשר ברור לו שזה הצמצם שום תועלת מן הפרסום, או יתיר לספר לכל. לפי זה, סקר שביעית' רצון שנועד מעיקרו לשמש לן בקרה ומשוב לשפיר השירות, ובכנס לגדל של לשון תועלת, התועלת, המפכה המוצגתה היא לאפשר להנהלת התועלת, להות' לקיימ' לתקנס' לטובת הצ'בור. ומה שכתב החפץ חיים שהתנאי השלישי הוא שזוכה את החוטא תחילה, נראה שבמקרים רבים עצם השימוש בערוץ המשוב שהמוסד חפץ לצור' קבלת הערות ותיקונים מליקויים נחשב הדך המקובלת והראויה להבי' את הדברים לידעת הגורמים הממונים, ובכך מתקיימת מטרת התוכחה בדרך מוסדרת ומסודרת, ופרט כאשר מדובר בבניה מערכת, או שאין אפשרות כבירה להעיר לו ישירות. את החפץ הנראה לעובד צפוי' להועיל כלל. את זעוד, יש לדון אלא בכלל כל סקר שביעית' רצון זעוד למקרה שעליו דין החפץ חיים. שם מדובר באדם הנאלץ לספר גנותו של חברו לאחרים. ואילו את הנחלת המרעא עצמה מנקשת מנפוש לקבל הערכת שירות דין לבקר את עבודתה ולשפיר'. ייתכן שבמצב כזה עצם מסירת המשוב היא חלק מן ההתקשרות הרגילה בין המטפול למערכת, ולא נידונה מלבתי'ה כלשון הרע הנאמרת חומרה. אולם אם לפי דע' זו, לדא' שיש להקפיד על אמת, דיוק וכוונה שפיר' ולכן למעשה נראה ין חומר מללא את סקר שביעית' הרצון על פי האמת, ואף לתן ציונים ממונים כאשר הדבר משקף נאמנות את איכות השירות שקיבל, ובלבד שכל מטרתו תהיה לתיקון ושפיר' השירות, ואלו יתכן לבחור אמת מדויקת, ולא הנמה הנאמרת או תוספת פירוטות שאינם מובח'ת. ובדאי שלא

שדיו ככלי סחור כיון שהשימוש אצל הקונה אינו לאיחלה אלא לאריזה ולתלת לאחרים, ואין הכלי סתוק כסבילה, אם מה שקיבל את הכלי ורוצה להשתמש בו שוב אחר ריקונו עליו לטובלו.

4 מיד תורה מותר ללוות חפץ או פירות ודכומה על עמט להחזיר חפץ באר כמותו, שהרי מביא את מה שלווה. ואפילו אם בין שעת ההלוואה לשעת הפרעון התיקף החפץ שלווה, או בהו ברית בין הלווה, אולם רבנן אסרו לאדם ללוות מחבירו כמות מסוימת של פירות ולהתחייב להחזיר לאחר אותו חומר כמות, מפני שאם ביתינים יחזיקו המין ומצאו שהוא מחזיר בוד ששווה יותר ממה שקיבל. ואיסור זה נקרא הלוואת 'סאה בסאה' וכמבואר בסנהדרין (פרק ט"ז הל' א-ג), כלכאור, שקיבל בשלש חמשים ליטר סאה ונתחייב בעודת מה ימס' יחזיר חמשים ליטר, הרי זה ממש דומה לסאה בסאה: אם מחיר הדלק יעלה, הוא מחזיר שוה גדול יותר. בשלשה אופנים התינו חכמים ללוות סאה בסאה: א' ש' לו' היינו כשיש ברשות הלווה בשעת ההלוואה המאות המין שלו, ובאופן זה מותר לו להחזיר את החפץ אף על פי שבשעת הפרעון הוא יקר יותר ממה שהיה בשעת ההלוואה. אלהכנה אף אם אין לו אלא מעט ממנו, ודי בכך להחזיר לו ללוות על כל כמות שרצה. ב' צנא' שהעני, פירושו, כשיש לאותו החפץ שלווה חומר קטן בעתה הלוואה, באופן זה מותר להלוות אף על פי שיחזיר לו לאחר שיתיקף החפץ, ובכלל שיש איך קיבץ שאינו ראוי להחזיר לפני מוה' ו' קצנצ' דמים', שהינו שבעשית ההלוואה קובעים את עלוה החפץ שלווה, ומתחייב הלוה להחזיר לו. סכום זה אם הוא יתיקף חמשה וכו' אלא שיעל יותר, והשעתה ההלוואה כהלוואה מבטל ואל יחזיר, חפץ. אולם אם הלוה חפץ מחבירו באופן שלא היו אחד מהיתרים הנזכרים, ואחר כך התיקף החפץ אפילו מעט, אין הוא ראוי להחזיר את הכלי, אלא 'יחזיר' לו מנות כפי ערך החפץ בשעת ההלוואה, אבל אם נשאר החפץ בשוויו או שהוול, 'יחזיר' לו את החפץ שלווה.

5 מה שחציו שישאול הרמב"ם מלמא את הלווה באופן שאי סכים איתו כלל שיתכב דלק, בזה אין חשש ריבית אף אם מומיק יתר ממה שהשתמש, שהרי מועיל לו לווה ממנו את הדלק וההשתמשות במכוניתה היא השאלה בלבד. ויש מי שכתב שהשואל מכונית מותר לו להחזיר יותר דלק ממה שהשתמש, משום שהוא אומדנא דמוכח שמוסיף עבור ההשתמשות המכונית לווה עבור הלוואה הדלק שהיא הנאה מועטת ביחס להשתמשות המכונית, ומוכל מקום אל הכל הכסמיו והתחייב זאת אלא אם אפרש שמחזיר יותר עבור ההשתמשות המכונית.

מ' שאמר שאם לא לקחו הראשון בצדור סעודה,
אלא לחתוך קציפ'ס ויכאזב בו, א'ין ק'ר להטביל.
וביתו יוסף (ס' פ"ט) שכתב כל כלי כסף לסחורה
ואביתו יוסף סביליה. אמנם עד האיסור והיתר
(נ"ה ס"ט) שגם כל סחורה חייב בטבילה, והט"ו
הה"ש (ס' פ"ט) כ'תבו להלכה שכל לטבול בל
ברכה. וראה בש"ת אדם (ש"ה אה"ס ס"ה) שכתב
בשם קשר"מ, לא הביא את דעת האיסור והיתר
היה רומז שאלו מוכר בדבריו, וכו' הפיר' חדש
ב' חלק עליו, והוסף שאף בדעת האיסור והיתר
יש לומר שאף כח כ'ן אלא בכלי מתכות שהיו
הטבילה בהם מהותה, אבל כלי זכוכית שהיו
בטבילתם הוא רק מדרבנן אף האיסור והיתר לא
החמיר בהצריכם בטילה, ואף ט"ו וה"ש שכתבו
להתחייב מוכרי האיסור והיתר את' לא בכלי
מתכות. וראה בש"ת שבט סופר (ד"ד ס"ה) שכתב
אודות קבוקין זכוכית הממששים למילוי ס'
מניינים וכו', שדרך השימוש בהם הוא שבעל
המפעל נתן ללקוח קבוק זכוכית מלא במים או
סודה ולאחר גמר השימוש הוא מחזיר את הקבוק
הרוק. וכח' שיש שבעל המפעל אינם צריכים
לטבול את קבוקי הזכוכית כיון ש'תבין הקבוקים,
שכלי סחורה הפסדים מטבילה כמ' שכתב הש"ס,
והתעיי' בדבריו להלכת הדרכי תשובה (ס' י"ב קס"ו ע"ס)
וכ'ן, ואף כח' בש"ת טוב טעם ודעת (מדרשו
י"א"ש ס' פ"ט) לפטור מביטל'ם מוסקקים ב'
וימוש שדינו ככלי סחורה [אך במסקנת דבריו
כלה המירא באופן שיעק הקונים ח' ישראל, עיי"ש].
וראה עוד בש"ת חזה ה"ק (ס' פ"ה) שכתב להקל
אפילו בכלי מתכות, ע' פ"ה מה שהעלה ס' שדעת
הראשונים שאף כלי מתכות חייב בטבילה כ'
מדרבנן. אמנם בש"ת ח' מכוז מרדכי (י"ד סביל'ה ס'
הקשה על דברי השבט סופר ומסקנתו שיש
למטבול, כ' צידד בש"ת מהר"ל (ס' קרא' פ'
ס' פ"ט) וקרא' פ' ס' פ"ט) כ'ן כתב בש"ת דתחיל' שלמה
(נ"ה ס"ט) ונבטל' השכונות והגהות (נ"ה ס'
נ"ה) לענין אכילת בשר מלון כבש' שיש טבוליהם
שאינם כלי סחורה, ולפי שהכלים נשארים תמיד
ברשות בעליהם. אמנם כל בדריהם אינם אמורים
באכל כליהם החורים לבעלים בגמ' השימוש, אבל
לכל' שיש אמורים לבעלים אף כלי השימוש בהם
הוא שכל העדות יש להגדירם ככלי סחורה
רואין שכל לטבול. כ'ן כתב בש"ת חלקת יעקב
(ד"ד ס"ה) שבאופן זה הכל מוגדר ככלי אצור
ככלי אכילה הפסוד מטבילה. כ'ן הוא מונה כל
העולם הכלי בה' ביצוריו י' וכד' שיש נהגים
למטבול את הקבוקים טרם המילוי. ולכן גם באופן
ה' שרצה למלאות בצנצנת הזכוכית סוכריות
למזכרות שממחת שכלי בורות, נראה שיש להקל
בטבילתם ככלי סחורה.

פגימתא. והרי פשוט שאין אדם מקדש על גבי חבית, אלא מוזהר ממנה לכוס. ואם כן, לפי דברי הראב"ה, היה צריך להיות שאשר מעבירים את היין מן החבית אל הכוס - שוב אין כל פגם, שהרי הכוס מלאה. ומוכח לכאורה, שאין המילוי מתקן את הפגם.

משום כך דחק הב"ח בדברי הראב"ה, שכל מה שהתיר להעביר לכוס אחרת אינו אלא בשעת הדחק, אבל לכתחילה גם הוא מודה שהפגם נשאר קיים, ולכן אמרו בגמרא שאף חבית עלולה להיפגם, וכתב שכן נהגו בשעת הדחק שאין יין חדש להוסיף על הכוס לתקנה, שמוחזים היין לכוס אחרת שגם בזה יש איזה תיקון לפגם הטעימה.

ו. בירור דעת הראב"ה

אמנם הב"ח ראה לדברי הראב"ה מתוך דברי רבינו מנחם מריזנבורק שהובא בגיליון מהרש"ל לטור (-ודבריו יובאו לקמן), אך בגוף דברי הראב"ה נראה לכאורה שסבר שפסול פגם מצד שאינו מלא, וכאשר מעביר לכוס אחרת קטנה יותר כלל אין זו כוס פגומה, ומשמע שגם לכתחילה מותר.

אלא שיש להעיר כי הראב"ה גופא הביא קודם לכן דעת הראשונים שניתן לתקן את הפגימה על ידי הוספה של יין או מים לתוך הכוס, ולדעתם התיקון בזה אינו מצד מה שהכוס חוזרת להיות מלאה, רק מצד שאחר שמוסיף יין או מים יש כאן מזהגה חדשה ואין זה שיירי כוס, ולכן גם לא התנו שיש למלאות את הכוס, כי הפגם אינו מצד שאינו מלא רק מצד שהוא שיירי כוסות. והראב"ה כותב שכן מנהג אשכנז וכן נראה לו עיקר, ומשמע שאפילו אם רק מוסיף יין או מים ואינו ממלא את הכוס נחשב כמתקן לדעת הראב"ה.

גם במקום אחר (ברכות ח"א סי' קלט) כתב הראב"ה שלא הוזכר דין פגום כי הוא בכלל דין מלא, ואף על פי כן כתב מיד שגם הוספה של יין או מים מועילה כמנהגו, ואינו צריך להוריקן לכלי אחר. ומשמע שאין חובה למלאות הכוס כדי לתקן הפגימה.

לכן נראה לבאר שאין נחשב כפגום עצם מה שהכוס חסרה ואינה מלאה, שכן שמתחילתה אינה מלאה עד הסוף אינה פגומה רק אינה מלאה, ורק כאשר מה שנחסר מן הכוס הוא מצד ששטו ממנו הוא נחשב לכוס חסרה, ופגם זה אינו עצם החיסרון, אלא הגנאי שיש בחסרון שעל ידי שימוש, והוא כמו פרי גנוס שהחיסרון בפרי מורה על השימוש, אך שימוש שאינו ניכר בפרי או בכוס אינו נחשב לפגם בפרי או בכוס.

וכן מפורש בספר הלכות הפסח לרבי יקותיאל משפירא (תלמידי רבינו שמחה ורבי יהודה החסיד, נדפס בסוף ספר מהר"ם חלוואה לפסחים, עמ' עה) שכתב: והא דבעינא מלא ושיעור, לאפוקי פגימת טעימה דגנאי הוא, דאי לא תימא הכי הא דקפיד מזה ליעבד (כלומר שמשלשן הגמרא 'קפיד' משמע שיש תקנה לדבר), הילכך מנהג כשר הוא כששתה וטעם ממנו להוסיף עליו קצת לסתום אותה פגימה שפגם. ועוד הלשון משמע דכשר, מדקתני פגמה ולא קתני פסול, ואין לך דבר שנפגם אם נסתמה הפגימה כשר, כגון מוזבז וסכין שנפגם, ולהכי יש נוהגין לסתמו בלחם וזורקין בו לחם או מים טובו הוא. וכן פסק הרב רבינו שמחה. עכ"ל.

וניכר שדבריו הם מדברי הראב"ה שכתב שדין כוס פגומה הוא אותו הדין של כוס מלאה, וגם פירש לבאר פגימה כעין מה שנאמר בסכין מוזבז ולמד מזה שאפשר לתקן את הפגימה, ומכל מקום כתב בפירוש 'לאפוקי פגימת טעימה דגנאי הוא', ומשמע שחסרון מלכתחילה שאינו מחמת טעימה אינו גנאי ולא עליו נאמר בגמרא 'טעמו-פגמו'.

בגיליון מהרש"ל לטור (סי' קפג) כתב בשם מהר"ם מריזנבורק (וכעת נדפס בספר נמוקי מהר"ם מריזנבורק, נמוקי או"ח סי' 1): כתב מהר"ם מעיל צדק, מי שיש לו כוס פגום מוסיף עליו מים כל שהוא ומכשירו, ומשמע כל שכן יין. ובשם רבי אליעזר הלוי (-הראב"ה) אמרו, אפילו בלא תוספת יש תקנה כגון אם שתה בכוס גדול יערה אותו לכוס קטן אם יהיה בו שיעור ברכה יכול לברך עליו. ופגום פירוש חסר, כמו שמתלא פגימותיה של לבנה. ובפירוש אדיר דר מתוהים פירש הר"ם משפירא מדקתני טעמו פגמו ולא תני פסול, אין לך דבר שנפגם שאם נסתם הפגימה שלא יהא כשר, כמו פגימת המוזבז ופגימת הסכין של שחיטה, ולהכי נוהגין לסתמו בלחם וזורקין בו לחם או מים טובו

המשך בעמ' ד'

תועלת יש שמוסיף בו מעט יין או מים. לכן נראה לבאר כפשטות לשון הראשונים שכל הטעם משום שהוא 'שיירי הכוס' ושימוש בשייריים אינו כבוד וחשיבות לברכה, רק מה שקובע את הכוס לשייריים הוא במה ששונה ממנו אך אם מוזהר ממנו לכוס אחרת או לידיו, אין מה שנשאר בכוס נחשב לשייריים. וראה בהגהות מיימוניות (שם אות א) שכתב: 'כששופכין בו מעט, יצא מתורת שיוור וחזר לחשיבותו, וכן נוהגין בעלי דרך ארץ כשמושיט לחבירו לשותות'.

וכן משמע ממה שכתבו הראשונים (רשב"א ברכות נב. ד"ה תרי, ריטב"א ד"ה ואסיקנא, מאירי ד"ה כל שאדם) בשם הראב"ד שכל מה שאדם שופך לתוך כוס או ידיו אין שאר הכוס נחשב כפגום, הוא רק לדעת בית שמאי, אך לדעת בית הלל, כיון שהביא לפניו כוס מלאה, והשתמש בחלק ממנה לתת לתוך ידיו או כוס אחרת, גם בזה נחשב שנעשה שימוש בכוס, והנשאר הוא 'שיירי כוסות' ופגום. ומבואר שהפגם אינו מחמת הסלידה של האנשים מכוס שחברו שתה בה, אלא מצד שיירי כוסות.

הראשונים (שם) כתבו ביאורים אחרים לדעת בית הלל שלפיהם אין הכרח לדעת שגם כאשר מוזהר לכוס אחרת נחשב כפגום, אך גם לדעתם נראה לבאר מה שאינו פגום משום שכיון שלא שטו מכוס זה אין זה שיירי כוסות, ולא משום שהפגם רק כאשר שותה מפיז ואחרים סולדים, וכמו שנתבאר.

על דברי הרמב"ם (שבת פכ"ט ה"ו) בדין כוס פגומה שהוא כשיירי כוסות, כתב הראב"ד 'דוקא מן הכוס עצמו, ובמגיד משנה (שם) כתב: 'דברים סתומים הם, ונראית כוונתו ששתה מאותו הכלי שהוא מלא יין עם הכלי עצמו, וא"כ היא כוונתו כן הוא האמת, וזהו דעת רבינו, ולא היה צריך לאמרו. ואם רצה לומר שאם אחר שטעמו ערה ממנו לכוס אחר, שמברך על הכוס השני, אינו אמת.

ובמה שהסתפק המגיד משנה, לספר הבתים (הקידוש והשביחה שער ב אות ד) פשיטא ליה שדעת הראב"ד להחיר אם מוזהר לכוס אחרת, וכתב שיש חולקים ע"ז, וכתב שהעיקר לדינא כהראב"ד. גם בספר הפרדס (שער המעשה ד"ה אין מקדישין) כתב שהעיקר לדינא כהראב"ד. ומבואר שהפגם רק בעוד נמצא בכוס ששטו ממנה, אך כאשר מעבירים לכוס אחרת הוא מזהגה חדשה, ונחשב עוד לשיירי כוסות.

אך בריטב"א (הלכות ברכות פ"ח ה"ד) מפורש כדעת החולקים והמגיד משנה, שאין תיקון לפגם במה שימוזהר לכוס אחרת. וכן מבואר מרוב הראשונים (ה"ה לקמן) שכתבו עצות שונות כיצד לתקן הכוס, ולא כתבו שדי במה שימוזהר הכוס לכלי אחר.

ד. האם עיקר הפסול מפני שאין הכוס מלאה

הראב"ה (ח"ב סימן תקיד) כתב שכל ימיו תמה למה בעשרה דברים המנויים בכוס של ברכה (ברכות נא). לא הוזכר גם שאין לקחת כוס פגום, ומכאן יצא לומר שאין פסול מיוחד של פגום, והוא בעצם החיוב לקחת 'כוס מלא', ולשון 'פגם' לא בא להורות על קלקול ב"ן, רק על חסרון בכמות שאין כל כוס המלאה, ולכשון שמצאנו (פגהדין מא): לגבי הלבנה 'משתתמלא פגימתה'. ומטעם זה כתב שאם שתה מכוס גדולה ושפך את היין לכוס קטנה ומילאו מאותו יין עצמו - שוב אין הכוס נחשבת פגומה.

וטעמו, שעיקר פסול פגום אינו מפני עצם השתייה, אלא מפני שהכוס חסרה ואינה מלאה. ממילא, כאשר מעבירים את היין לכוס קטנה וכעת היא מלאה עד שפתה, שוב חזרה לחשיבותה הראשונה.

מטעם זה הוסיף הראב"ה, שאפילו הוספת פירורים לכוס כדי להשלים את מילואה מועילה לתקן את הפגם, שהרי סוף דין פגום הכוס עומדת מלאה. לפי שיטה זו, נמצא שכל עיקר דין פגום אינו אלא חיסרון בצורה החיצונית של הכוס, ולא בגוף היין.

הראב"ה לשיטתו שהחיסרון מצד החיסרון של הכוס, מקשה על מה שמבואר בגמרא (ברכות נב.) שאם שתה על ידי ידיו ולא בפיו אין בזה את הדין של טעמו פגמו, שהרי אם הפגם מצד החיסרון מה לי כיצד החסיר מן הכוס, ולכן כתב ליישב שכוונת הגמרא רק לבאר ששתה מעט בלבד, ודבר זה נעשה על ידי ששותה בדרך שמוריד מעט יין אל כפות ידיו.

ה. קושיית הב"ח - הרי גם חבית נפגמת

אלא שכבר תמה הב"ח (או"ח סימן קפב ד"ה והר"מ) מהמבואר בגמרא בפסחים (ק): מר בר רב אשי קפיד אפילו אחתיתא

אמנם המאירי (שם) הביא מתחילה מה שכתבו גדולי הדורות שלפנינו שדין כוס פגום הוא דוקא לברכת המזון וכן לכל ברכת חובה כגון קידוש והבדלה, אבל לענין בורא פרי הגפן טעמו לא פגמו ומברך עליו בורא פרי הגפן, הואיל וברכת הנהיגין היא אפילו מאה זה אחר זה אין להם ליהנות בלא ברכה. אך הקשה עליהם וכתב שאין נראה לו כן, שאם כן למה אמרו (פסחים קה.) במי שאין לו אלא כוס אחד, קידוש לילה קודם לשל יום, יקדש בלילה ויטעום מעט ויניחחו למחר בו אין אומרים נוסח קידוש, אלא רק ברכת בורא פרי הגפן, אלא מוכח שאף בבורא פרי הגפן הדין כן שטעמו פגמו. ומכל מקום תירץ לדעתם, שמאחר שאותו קידוש של ברכת בורא פרי הגפן נתקן גם הוא לכבוד שבת כדי לקבוע סעודה על היין, הרי חזר לו כדין ברכת חובה ודינו כקידוש והבדלה שיש לכבוד בכוס שאינה פגומה, אבל כל שמה לשותות מתורת רשות, אף על פי שנפגם צריך לברך בורא פרי הגפן. [נמצא שלדברי הכל דין פגום הוא רק לענין כוס של ברכה].

ב. ביאור ההוה אמינא ודחיית רב אשי

והקשו התוספות רבינו פרץ (קו. ד"ה מאי טעמא) והמרדכי (פסחים רמז תריא) כיצד העלתה הגמרא בתחילה להוכיח מהברייתא שטעמו פגמו, הרי מסתבר שבכוס אין אלא כן שיעור מצומצם של רביעית, ואם כן פשוט שאסור לטעום ממנה מפני שאם יטעם יחסר השיעור, וכדחיית רב אשי.

ותירצו, שהגמרא סברה בתחילה שמכיוון שאי אפשר לצמצם, מסתמא יש בכוס מעט יותר מרביעית, ואם כן היה יכול לטעום מעט מן היין לאחר ההבדלה, ולהשאיר רביעית שלמה לברכת המזון. ומכאן ביקשה הגמרא להוכיח שעצם הטעימה פוסלת את הכוס.

ועל כך השיב רב אשי, שאין זו ראייה, וזאת מפני שרב אשי סובר שבכוס של ברכה אין די בטעימה כלשהי, אלא שיעור שתייה לענין כוס של ברכה הוא מלא לוגמיו, ואם ישתה כשיעור זה, שוב לא תישאר רביעית בכוס. נמצא שאין מכאן ראייה כלל ש"טעמו פגמו".

והנה הערוך השולחן (או"ח סימן רעא סעיף ל) דייק מלשון הבית יוסף דאע"ג דבעינן מלא לוגמיו או רוב רביעית (כדעת ר"י שהביא בבית יוסף שם ושלא כדעת הראב"ה שחולק וסובר שטעימה היא דבר מועט), מכל מקום בשעת הדחק כגון שלא ישאר רביעית על קידוש דלמחר או להבדלה, יוצאין בטעימה בעלמא.

ולמד הערוך השולחן מדברי המרדכי שזו הייתה ההוה אמינא בגמרא, שמתחילה סברה הגמרא שאין צורך במלא לוגמיו לענין כוס של ברכה, אלא די בטעימה כלשהי. ואף למסקנה אין הכרח שרב אשי חולק על דין זה להלכה, שהרי כבר כתבו התוספות (שם ד"ה משום) שרב אשי אינו בא לחלוק על הדין, אלא רק לדחות את הראיה. משום כך מסיק הערוך השולחן שלכתחילה יש לשותות מלא לוגמיו, אולם בשעת הדחק אין הדבר מעכב.

ג. גדר פסול 'פגום'

כדי לעמוד על גדר דין 'פגום', יש לברר תחילה מהו עצם החיסרון שנוצר על ידי הטעימה. האם השתייה פוגמת ופוסלת את היין עצמו, או שאין כאן אלא גריעות בכבוד הראוי לכוס של ברכה.

לכאורה יש להביא ראייה שאין הפגם בעצם היין, שהרי מצינו שמועיל לתקן את הפגם על ידי הוספת מעט יין או מעט מים (ירושלמי ברכות פ"ה ה"ה, שו"ע סי' קפב ס"ו). ואם נאמר שהיין עצמו נפסל, כיצד תועיל תוספת מועטת להכשירו, אלא משמע שאין כאן פסול עצמי ב"ן, אלא שנתמעטה חשיבות הכוס, וכשחזרת חשיבותה - חוזרת גם כשרותה לכוס של ברכה.

הרמב"ם (שבת פכ"ט ה"ו) ביאר טעם הפגם: 'אם שתה ממנו מעט הרי זה פגמו ונפסל, ואין מקדשין על השאר מפני שהוא כשיורי כוסות'. וכן הוא לשון אבודרהם (סדר מוצאי שבת ד"ה ומברך) והארחות חיים (הלכות קידוש היום סי' כב).

בגמרא (ברכות נב.) איתא: 'האמר מר המברך צריך שיטעום, דטעים ליה, והאמר מר טעמו פגמו, דטעים ליה בדידה'. ומבואר דכל שאינו שותה ישר מן הכוס רק דרך ידי, אינו נעשה פגום, ולכאורה אפשר היה לבאר טעם הפגם משום שדוחה לאדם מלשותות ממה ששתה חברו.

אלא שגם לאותו אדם עצמו אין לקדש ולברך על כוס פגום כדמוכח בגמרא (שם, ובפסחים קו.), ועוד שלפי זה מה

להציע עזרה לאשה להעלות עגלה במדרגות

בבניין בו אני מתגורר אין מעלית, לפעמים כשאני עולה במדרגות אני נתקל באחת השכונות שמעלה את העגלה או שקיות כבדות והדבר כרוך המאמץ רב. רציתי לברר, האם מותר להציע לאישה להעלות עגלה במדרגות, או שיש כאן בית מיחוש?

ת. יש מצוה לעזור לכל אחד. אמנם בכל מקום שיש חשש איסור, אין לו שום חיוב ולא נצטווה לסייע באופן כזה.¹⁰

יתור על מקום בתור כשאחרים מתעכבים

אני עומד בתור לקופה במכולת וממחר מאוד. אחד האנשים העומדים לפניי הציע לוותר לי על מקומו ולאפשר לי לשלם לפניי. אלא שהויתור שלו אינו נוגע רק אליי, שהרי אדם אכנס לפניי יתעכבו מעט גם כל שאר הממתנים העומדים אחריו בתור. האם מותר לי לקבל את הצעתו ולעקוף אותו, או שאין אדם רשאי לוותר על מקומו בתור כאשר בכך הוא גורם עיכוב גם לאחרים?

ת. אסור לעקוף ולעכב אדם אחר.¹¹ ומכל מקום, כל עוד שבסופו של דבר כל אחד יגיע את תורו, אין בעקירת תור משום

איסור גזל ממון, אלא הוא גזילת זמן ואינו הגון וישר.

מתוך שהציע דירה לשכירות ולבסוף הלקוח קנה אותה

מתוך הציע ללקוח דירה לצורך שכירות. הלקוח הגיע לראות את הדירה באמצעות המתווך, הדירה מצאה חן בעיניו, אלא שבסופו של דבר, במקום לשכור אותה, סיכם עם בעל הדירה על רכישתה. האם העובדה שהעסקה שיצאה לפועל שונה מן העסקה שלשמה פעל המתווך פוטרת את הלקוח מדמי תיווך, או שכיון שהדירה הגיעה לידיעתו של העסקה, חייב הלקוח לשלם לו דמי תיווך? ואם חייב - לפי איזה שיעור יש לחשב את דמי התיווך: כדמי תיווך המקובלים בעסקת שכירות, שלשמה הוצעה הדירה מלכתחילה, או כדמי תיווך המקובלים בעסקת מכירה, שהיא העסקה שנעשתה בפועל?

ומה הדין במקרה הפוך: מתווך הציע ללקוח דירה למכירה, אך לאחר שהלקוח ראה אותה החליט שלא לרוכשה, ולבסוף שכר אותה מבעליה - האם חייב בדמי תיווך, ואם כן, לפי שיעור תיווך של מכירה או של שכירות? ת. מעיקר הדין אין חיוב לשלם דמי תיווך, אך ראוי להיטיב עמו.¹²

להקדים אלא אם כן כולם מוותרים לו. 12. שלא ירד על דעת קנייה, ולא יסכמו על תיווך של קנייה. וכן להיפך. כאשר המתווך פעל לשם קנייה ולבסוף שכר את הדירה, הרי לא ירד על דעת כן. ובשבת הלוי (חלק י' סימן רסח אות ג') כתב שראוי להיטיב עמו ז"ל: ואשר שאל לענין מתווך לצורך דירה זמן, ונתגלגלו העניינים בין הצדדים עד שהגיע למכירה משם, אם מגיע למתווך דמי תיווך עבור שכירת זמן או תיווך של קנין דירה. לכאורה יראה היות סרסור היינו מתווך הוא שליח, כמבואר ח"מ סי' קפ"ה, ולא עשאו שליח אלא לשכירות של זמן, א"כ עשאו נתחייב לו דמי תיווך של מכירה, ואם "שע" שליחותו נעשה עדיף מינה להועיל למשלח, שרצה להרויח ע"י שכירות ומכל שכן ע"י מכירה, מכל מקום המתווך היה רק גורם בעיקרין, לא מסתמך לא ידע כלל להדחישל רוצה למכור, ובדאי מטיבין עמו, אבל דמי תיווך צ"ע לדינא. ע"כ. ומכל מקום, הדעת נוטה שראוי לשלם לו כמו משלמים על מידע, שהוא בדרך כלל שליש הסכום, והטעם מפני שהוא מסר את גוף המידע על דירה זו גופא. אמנם אם תיווך לו דירה אחת, ובגלל אותו תיווך היעסקה יצאה לפועל, לא אפילו רד ספיר לו כמסית לפי תומנו שפלוני עובר דירה וכו', ומזה נודע לו שיכול לקנות או לשכור את הדירה, על כל פשוט שאין חיוב תיווך בגלל המידע שהעביר, וכמו שכתב האבני נזר (ח"מ סי' לו) לגבי אחד שראוי עמו אחות המוכרת. אולם יש לחלק, שהדבר ובנידון דין מדובר על אותה דירה ממש, נראה שראוי לשלם על המידע. אכן, ברור שאין צריך לשלם יותר ממה שהציע, ולכן אם הציע את הדירה בשכירות, ישלם לו רק שליש תיווך על שכירות לפי שיעור הצעה. וגם לא ידך גיבא, אם הציע לקנות את הדירה ופועל הלה שכר את הדירה, לא ישלם על תיווך של קנייה, שהרי לא קנה, אלא שליש על תיווך של שכירות כפי שהיה בפועל.

11. במראה (פנהרי"ב) דרשו מהפסוק (דברים ט"ז) 'צדק צדק תרדוף', אחד לדון ואחד לפשרה, לענין שתי פסוקים עובדות בנהר או שני גמלים במעלות בית חורון ופגנו זה בזה ואין אפשרות לשניהם לעבור כאחד, טעונה ושאינה טעונה תידחה שאינה טעונה מפני טעונה, קרובה ושאינה קרובה תידחה קרובה מפני שאינה קרובה, שתיהן קרובות שתיהן רחוקות הטל פשרה ביניהן ומעלות שכר זו לזו. וכן נפסק ב"ש"ע (סימן ע"ב סי' יד). וראה במאירי (שם) שדימה את הקדימה בכל דבר כמו הקדימה בדינים. וראה בשו"ת צ"ץ אליעזר (ח"פ סי' ס"א) ש' שהורה מחייב ואיסור גמור לעקוף את התור משום 'מנהג בני העיר', שהרי נפסק ב"ש"ע במקומות רבים שהמנהג מחייב בחיוב גמור, וכן אסור לבקש מאדם הנמצא בתחילת התור לסדר את ענייניו. ובפתחי חושן (גניבה פ"ו) סוף סי' א' דן בעצם המושג גזל זמן, שיש לדון בו הרבה, שלפעמים יש בזה גם משום דראא דממונא וכמו שציינו חייב תשלומים על שבת, וממילא אף בלי מעשה שאין בו דין תשלומין מסתבר שעכ"פ אסור, ואין במקום דליכא דראא דממונא יש בזה צער. והוסף שם (גניבה פ"ו סוף הערה ג') שמדברי הפוסקים משמע דמה שיצטרך הראשון לטרוח ולבזבז זמן, אין זו סיבה שיצטרך לתל לו. ולפי זה אין בעקירת תור משום עני המהפך בחברה. אמנם אם ידוע שלא כל הממתנים בתור יקבלו זה זה כהפקר ומציאה, אלא שאפשר שכיון שעל פי מנהג רבא ראשון וזכה לקבל ראשון על פי שיש די כלום, ומ"מ אם רוצה המוכר או נותן השירות להקדים לאחד נראה שאין הראשון יכול לעכב מצד דין עני המהפך. רק מצד מנהג אפשר שגם מצד עשיית הישר והטוב יש להימנע גם מזה. ובשו"ת תשובות והנהגות (ח"ד סי' ש"ה) כתב שעקירת תור הוא ענף מאיסור גזל, שדיני התורה דיני ממונות הוא כפי השכל והסביר, ופשיטא שקיים הצדק הוא בשמירה על התור, והמשנה הוא בגדר גזל, ואין

מכתלי בית ההוראה

תשובה ממורינו הרב שליט"א

המשך מעמ' ג'

הוא כן פסק מורי הש"ר (רבינו שמחה) עכ"ל. ומלשון שכתב שמוסיף עליו מים כל שהוא ומכשירו, משמע שבתיווך שעל ידי תוספת אינו מדין למלא לגמרי את הכוס, והתיווך של הראב"ה הוא תיווך אחר ושיניהם טובים כאחד.

אלא שמכל מקום יש ליישב את שאלת הב"ח מה חיסרון יש בחבית שטעם ממנו, והרי ממלא ממנה לכלי אחר, ומעתה הכלי החדש מלא, ומה כוונת הגמרא שהקפידו על חבית שנפגמה. ובאמת שהראב"ה עצמו כתב בתוך דברי חידושו שם: 'והא דאמרין רב אשי קפיד אחביתא פגימא, קפידא בעלמא, שהיה יכול למצוא יין אחר'. ונראה ששאלת הב"ח הוקשתה לו על דבריו, ויישב שדברי רב אשי אינם הלכה גמורה, רק הקפדה לכתחילה כשיש אחר, והיינו שגם כאשר כעת הכוס מלאה לגמרי ואין ניכר הפגם בחסרון הכוס, לכתחילה כשיש אחר עדיף לקחת יין שלא טעמו ממנו כלל. ובב"ח הוכיח מזה שרק בדוחק התיר הראב"ה לתקן במזיגה לכוס קטנה, אבל בראב"ה עצמו מבואר שמזיגה לכוס קטנה היא תקנה ראויה, ורק שיש קפידא בעלמא כשיש לו יין אחר להעדיפו. [ומה שכתב שם שאביו כתב שגם בדיעבד פסול, היינו כי אביו לא החזיק ביסוד של הראב"ה, ולדעת אביו לא מהני מה שמעביר לכוס קטנה, כי החיסרון בכוס גנוס אינו מה שאינו מלא, רק מה שהוא שייירם בעלמא].

עוד כתב הב"ח (שם) כי ממה שכתב מהר"ם מריזבורק שמועיל לתקן את הכוס הפגומה במה שמוסיף מעט מעט יין שאינו פגום, מוכח שאין אומרים קמא קמא בטיל, וא"כ לא יועיל לתקן את הכוס במה שישפוך אותה לתוך הקנקן שאינו פגום, ודלא כמהר"ם מריזבורק שכתב שקמא קמא בטיל ומהני.

ובשולחן ערוך (סימן קכ"ט סעי' ה) כתב שמועיל לתקן במה שישליך אל תוך הקנקן דקמא קמא בטיל, ושוב כתב (סעי' ו) שמועיל לתקן במה שמוסיף יין או מים לתוך הכוס הפגומה, ולכאורה הם דינים סותרים לפי מה שזעירי הב"ח. וסתירה זו קשה גם בבור (שם) שפסק את שתי דרכי התיווך.

כדי ליישב את הסתירה, כתב המגן אברהם (פ"ה) שמהות הפגם הוא מה שחסר בכוס, ובמה שממלא את הכוס שוב אין בו חיסרון שאינו חסר, ולא שייך לאסור מצד שקמא קמא בטיל, שבטל כל טעם הפגם. אבל כאשר מטיל חזרה לתוך הקנקן המצד קמא קמא בטיל. ובגיליון חתם סופר (שם) הקשה על מה שכתב המגן אברהם שעיקר טעם הפגם מצד שהכוס חסרה וכאשר מלאה בטל הפגם, שהרי אם מוזג מחבית שנפגמה בטעימה וזעת כל הכוס מלאה, גם כן יש את החיסרון של הפגם, ומוכח שאין הפגם מצד החיסרון רק מצד הגנאי, וכבר נתבאר שזו שאלת הב"ח על הראב"ה. ועוד הקשה שהרי אם שפך לידיו ושתה אינו פגום, ואם מצד החיסרון הרי גם בזה חסר, וכבר נתבאר שהראב"ה עצמו הקשה שאלות אלו על דבריו וישבם. [ובעיקר הדבר כתב החתם סופר שלדינא בודאי אין לחלוק על התקנה שבהוספת יין או מים, שהרי כן מפורש בירושלמי (ברכות פ"ה ה"ה), ודלא כב"ח שכתב להחמיר, עיי"ש].

ז. יין בבקבוק ובבקבוק גדול

מתוך הדברים עולה שהנפקא מינה במחלוקת זו לגבי נידון דידן שהסתפק אם שתי מבקבוק או מבקבוק גדול המכיל כמות כפולה מן הגליל: לדעת הראב"ה, שעיקר הפסול הוא מצד גריעות חשיבות הכוס שאינו מלא ביו, כאשר הפגם נעשה בבקבוק אך כעת הוא מוזג לכוס הקידוש והיא תהיה מלאה לגמרי, אין זה דין כוס פגום, ורק חומרא של עדיפות אם יש לו יין אחר שלא טעמו ממנו כלל. והגם שכתב הב"ח שגם הוא מודה שנפגם ולא התיר במזיגה לכוס אחרת שתהא מלאה רק בשעת הדחק, כבר נתבאר שהראב"ה גופא כתב שהוא ר. הידור. אבל לדעת שאר ראשונים רק כאשר מוסיף יין או מים נוספים היא מזיגה שמנתקת את הפגם, והחיסרון הוא מעיקר הדין כשאר כל כוס פגום.

ועוד שלדעת הראב"ה שהחיסרון מצד שאין הכוס מלאה, יש לומר שכל שהכלי יותר גדול חיסרון מועט אינו כל כך מורגש בו, אבל לדעת הרמב"ם והראשונים, שהיין נעשה כשיירי כוסות, אין כל משמעות לכמות היין שבוטרה, אלא שאם שתי ממנו שוב הרי הוא שייירם, בין אם נשאר בו מעט ובין אם נשאר בו חבית שלמה. ומעתה יש לעיין בביאור מחלוקת האמוראים בפסחים, אם יש מנמה ראה שאכן יש עדיפות לכלי גדול, או שמה אין הדבר תלוי כלל בגודל הכלי אלא בדרך השימוש בו.

ח. מחלוקת האמוראים בחצבא ובחבית

ונהה אחר שביארה הגמרא את עצם דין 'טעמו פגמו' והביאה לדברי רב אשי שהטעם הוא משום שכוון בברכה צריכה שיעור, במיאה הגמרא מחלוקת (פסחים קו:). רבי יעקב בר אידי קפיד אחצבא פגימא. רב אידי בר שישא קפיד אכסא פגימא. מר בר רב אשי קפיד אפילו אחביתא פגימא. וצריך להבין, מה יסוד מחלוקתם.

בפשטות נראה, שרבי יעקב בר אידי סבר שאין הקפדה אלא על חצבא (כד-), רב אידי בר שישא החמיר רק בכוס, ומר בר רב אשי הוסיף להחמיר אפילו בחבית גדולה. אולם עדיין צריך ביאור, מהו החילוק בין כוס, חצבא וחבית.

המשך בעמ' ו'

בגדרי 'מן המותר בפין' והמסתעף

בהלכות ראש השנה (ש"ע או"ח סי' תקפו סעיף א) פוסק הרמ"א, ששופר מבהמה טמאה פסול. וכתב המגן אברהם (שם), כתב, שמקורו של הרמ"א הוא מהפסוק שכתוב בתפילין 'למען תהיה תורת ה' בפין' (שמות יט ט), ודורשים בגמרא (שבת כח:) מזה שכתוב 'בפין', שרק מן המותר בפין כשר לתפילין, ולכן מותר לעשות תפילין רק מעור בהמה טהורה. וכתב הגמ"א שמכאן מקורו של הרמ"א, שהרי בפסוק הוקש כל התורה לתפילין, 'למען תהיה תורת ה' בפין' (גמ' קידושין לה. וראה מכות יא.), ואם כן, כמו שתפילין כשירות רק מבהמה טהורה, גם כל המצוות כשירות רק מבהמה טהורה, ולכן שופר מבהמה טמאה פסול.

ובשו"ת נודע ביהודה (תניינא או"ח ג) מקשה הגאון רבי שמואל לנדא מפראג [- בנו ומ"מ של הנודע ביהודה, שעקר את הספר והביאו לדפוס (פראג תקע"א)], על המגן אברהם ה"ל, מגמרא מפורשת במסכת סוכה (כג.), שהגמרא אומרת שם: בפיל קשור כולי עלמא לא פליגי דכשר לדופן סוכה (עיי"ש). והרי פיל לאו מן המותר בפין הוא אפ"ה מותר לתשמיש מצוה לעשות ממנו דפנות לסוכה, ואיזה חילוק יש בין שופר שהוא תשמיש למצות תקיעת שופר, ובין דפנות שהוא תשמיש למצות סוכה, ודפנות סוכה הוא ג"כ דאורייתא [וכו'], כמו דאיתא במסכת סוכה (ו:). ואחרי שהוא מפלג ומצדד שאלו שופר חמור יותר, הוא חוזר על שאלתו: מ"מ לדברי הגמ"א יהיה פיל פסול לדופן סוכה, הואיל ואתקוש כל התורה כולה לתפילין, אלא ודאי דלא מלתא שיהיה מן המותר בפין לא אתקוש כל התורה לתפילין. עכ"ל.

ואחרי שנים רבות, נדפס מחדש שו"ת נודע ביהודה ע"י מכון ירושלים (-ה' תשנ"א), והוסיפו שם 'ליקוטי הערות' על דברי הנוב"י מהרבה גאונים האחרונים, ושוב נדפס הספר על ידיהם במהדורה חדשה (-ה' תשנ"ד) בה נתחדש שנסופו גם הגהות והערות מכת"י בן המחבר, הגאון רבי שמואל לנדא זצ"ל ראב"ד פראג, עורך הספר במהדורתו הראשונה, שלא נדפסו מעולם ונתגלו רק לאחרונה, לאחר הדפסת חלק או"ח (-ה' תשנ"א, וכנ"ל) וכעת ראו אור עולם לראשונה. ובהגהתו על תשובה זו, כתב תשובה לשאלה שהניח שם בלי מענה. וכך כתב הגאון רבי שמואל לנדא (שם) חלק או"ח תניינא עמ' קמ', בהגה"ה מכת"י: רבות בשנים אחר הדפסת הספר נתגלה לו חלק בסברא. והוא מביא שם חילוק, שדווקא בשופר ורצועתו וכד' שאינן נעשים אלא מדברים הראויים לאכילה, דא"א לעשות שופר רק מבהמה וחייה, שייך לומר שהפסוק מקפיד שיהיה מן המותר בפין, אבל בסוכה זה אחרת, כי סתם דפנות אינן נעשות מדברי אוכל אלא מחומרי בנין. עכ"ל. סתם ולא פירש כיצד נתגלה לו אותו חילוק. נסתלק הגאון רבי שמואל זצ"ל ביום כ"ה בתשרי תקצ"ח, ואת סודו לקח עמו אלי קבר. אבל כבר אמרו חז"ל (ע"ז מ:), ברוך שמסר עולמו לשמריה! אי כנה, מה ואישישם לפני שפורסמה בדפוס אותה הגהה של הגר"ש לנדא, כבר נפתרה התעלומה הזו: בספר ברכת משה (ברלין תקצ"ד) כתב המחבר, הגר"ר משה קערנר, שהגאון ר' שמואל לנדא סיפר לו, שאביו, הגאון המפורסם, רשכבה"ג ה'נודע ביהודה' זיע"א, נתגלה לו בחלום לאחר הסתלקותו, ויישב לו את שאלתו, שאת השופר והתפילין וכד' עושים מבעלי חיים ואותם בעלי חיים צריכים להיות 'מן המותר בפין', מה שאין כך דפנות, שנעשים מדומם וצומח, אין שייך לומר בהם 'מן המותר בפין'. ומוסיף המחבר, שלמחרת סיפר הדברים לפני כמה תלמידי חכמים, ובליילה חלם שהנודע ביהודה בא אליו, והוא סיפר לו הדברים, וציווה לו הנודע ביהודה לכתוב זאת, וכך עשה למחרת. ולהעיר, שהספר נדפס בחי' הגר"ר שמואל לנדא זצ"ל. [-לחייבת הקודש נצטט לשונו מתוך הספר הנ"ל (עמ' 46): אכתוב דבר פלא אשר שמעתי מפה קדוש הגאון מהר"ש לנדא ז"ל, בקרא דברי [וכו']. ימים רבים הוקשה לו, דבס"י תפ"ו ס"ס כתב הרמ"א ששופר מבהמה טמאה פסול, וכתב הגמ"א סק"ג הטעם דאיתקש כל התורה לתפילין כדאיתא בקדושין ל"ה ע"א וא"כ איפוא איך מותר לעשות מפיל דופן לסוכה, דהא דפנות ג"כ דאורייתא, כדאיתא בסוכה ו: ואביו רבינו יחזקאל זצוק"ל בחלום דיבר בו, בני! אל תתמה על החפץ, דכל אלה עושין מבעלי חיים, ואותן בעלי חיים צריכין להיות ממוותר לפין. משא"כ הדפנות, הנעשים גם מדומם וצומח, אין נוכל בהם לומר מן המותר לפין. ודפח"ח. שמעתי מפי, אור ליום ה' י"א אלול תקצ"ב [וכו']. למחרת, ספרתי דבריו לפני איזה מופלגי תורה הבאים לבקרני. בלילה, ראיתי לרבינו מהר"ח בחלום והגדתי אלה הדברים לו, ענני, כתוב לך את הדברים אשר שמעת, ובבוקר השכם עשיתי כאשר צונית]. וכך לימדונו חכמינו ז"ל (וחז"ל ו:), גדולים צדיקים במיתתן.

ולפי יסוד זה, אפשר לתרץ רש"י קשה בגמ' מגילה (כד:), שם כתוב במשנה שתפילין שציפן זהב היו זו דרך החיצונים [ופסולין], ורש"י מפרש שהטעם שאסור לצפות התפילין בזהב היא, כי כתוב 'למען תהיה תורת ה' בפין', שיהא הכל מבהמה טהורה, וכאמור לעיל 'מן המותר בפין'. והקשו האחרונים (רע"א בדרוש ויחידוש (שם) ובתוספות רע"א על המשניות (שם פ"ד מ"ח), נוב"י (קמא או"ח א) וגליון מהרש"א על אתר) איזה איסור יש בלאכול זהב. ובשפת אמת שם מיישב שכיון שכתוב 'מן המותר בפין', סימן שמדובר בבעלי חיים שיכול להיות שיהיו אסורים, ולא בזהב, שלא שייך בו איסור.

לפי הנ"ל, יוצא חידוש לדינא, שהדיו שאיתו כותבים את התפילין יהיה כשר גם אם הוא לא נעשה מבהמה וחייה טהורים, דכיון שלא צריך שיהיה הדיו נעשה דוקא מבעלי חיים [-כמו הקלף של הפרשיות והרצועות], אם כן אין בו את הדין שצריך שיהיה 'מן המותר בפין' דווקא. ובמשנ"ב (ס"ב לב ס"ח פ"ה) פסק, שדיו שעשוי מסתם יינם של גוים כשר לכתיבת סת"ם. ומקורו הוא בספר דברי שמואל (ס"ה קסד). ושם מסביר, שהסיבה שהוא כשר ואין בעיה של מן המותר בפין היא או כי המין בכללותו מותר ורק איזה אסור, או כי אחר שעשו מזה דיו זה כבר לא ראוי, ופנים חדשות באו לכאן, ואין איסור באכילה. והנפק"מ בין שני טעמי ההיתר, כיון שדיו לא צריך להיות 'מן המותר', אם מותר לכתוב בדיו שעשוהו ממין טמא ממש, שלטעם הראשון אסור לטעם השני מותר. ולפי הנוב"י הנ"ל יהיה מותר, כיון שדיו לא צריך להיעשות מבהמה וחייה, א"כ אפילו אם יעשה מדבר טמא אין בעיה, ולא נאמר על זה הדין שצריך שיהיה 'מן המותר בפין'.

ואפשר, לפי המבואר לעיל, שרק מה שיכול להיות אסור, נאמר בו 'מן המותר בפין' שכל עוד הוא טהור וכשר ניתן לכתוב עליו, וכן בגמרא בפסחים (נג). נאמר, שרק דבר שיכול להתחמץ [-להיות חמץ], כשר לעשות ממנו מצוה, כך גם הוא הדין ואותו הדבר בבחור בר מצוה, שמעכשיו מחוייב במצוות, ואסור לו לעשות עבירות ונענש עליהם, אז גם המצוות שעושה הן חשובות ביותר ויובל לעליהם שחר, מה שאין כך לפני הבר מצוה, כמו שלא נענש על העבירות כן גם המצוות לא כל כך חשובות - כאותן המצוות שעושה אחרי שנעשה בר חיובא, ויתכן להעמיס גם את זה בכונת מאמרם ז"ל (קידושין לא. ועוד) גדול המצווה ועושה. ודו"ק.

בענין החיוב לקרוא שמע עם תפילין

ראובן קם מדי יום מוקדם בבוקר ומשתתף במסגרת 'כולל בוקר' בלימוד של שעה קודם התפילה. והנה במהלך תקופות השנה זמן קריאת שמע מוקדם יותר, ובמסגרת הלימוד כולל, אינו מספיק לקרוא קריאת שמע עם ברכותיה בתוך התפילה, והוא מקדים לקרואה מיד בקומו בבוקר, אך הוא שואל, שמא עדיף שיתפלל מוקדם יותר ויקרא קריאת בברכותיה בזמנה?

תשובה: איתא בגמ' (ברכות יד:): אמר עולא, כל הקורא קריאת שמע בלא תפילין, כאילו מעיד עדות שקר בעצמו, אמר רבי חייה בר אבא אמר רבי יוחנן, כאילו הקריב עולה בלא מנחה וזבח בלא נסכים.

ורש"י (שם) מפרש, שהלשון 'בעצמו' זה, לישנא מעליא, כלומר, שהכוונה היא כלפי מעלה. והב"ח (או"ח סי' כה) מבאר, שכוונת רש"י היא שמצוות קריאת שמע היא עדות על הקב"ה שהוא אחד, והקב"ה מראה לנו איך להעיד עליו, והוא בזה שתקשרם לאות על ידך ולטוטפות בין עיניך, שהוא מורה על יחודו שהוא יחיד בעולמו וכו', נמשך מזה כששאנו מניח תפילין נראה כמעיד עליו עדות שאינו יחיד, שהרי אינו מניחן להורות על יחודו, והוא עדות שקר שמעיד עליו יתברך. אמנם רבינו יונה (ברכות שם) מבאר, שהיות ואומר 'וקשרתם' ואינו קושר, נמצא שמעיד שקר על עצמו, שמה שאומר אינו אמת, ואף על פי שעשה המצווה, שיצא ידי חובת קריאת שמע, אפילו הכי עבר בעצמה מצד אחר, שהעיד עדות שקר על עצמו, ורבי יוחנן סובר שאפילו המצווה עצמה אינה נעשית שלימה, כיוון שלא קיבל עליו עול מלכות שמים, דהוי ליה כמי שמקריב תודה בלא מנחה וכו'.

היוצא מזה, שלדעת הב"ח יש חיסרון בכל הקרי"ש, ולרבינו יונה רק בפסוק של 'וקשרתם' [וכו'] והיו לטוטפות' [וכו']. אמנם תוספות חיברו בין שני הפירושים וכתבו: כאילו מעיד עדות שקר בעצמו, פירוש, באדון שצוה שהוא קורא 'והיו לטוטפות', ולאות על ידך, ואין לו. ומסבירים שהבעיה היא הפסוקים 'וקשרתם' וכו', אבל התוס' עצמם פירשו את הגמרא כרש"י, שהכוונה היא כלפי מעלה. והמשנה ברורה מביא ביאור זה בסימן כ"ה.

ולכאורה הנפק"מ בין הסבר הב"ח להסבר רבינו יונה הוא כדלהלן, דהנה בספר כ"ה החיים מסתפק האם מותר לקרוא קריאת שמע שלפני הקרבנות בלי תפילין, וכתב דלפי כמה מפרשים, היות וקורא רק 'שמע' ו'ברוך שם' אין זה מעיד שקר, שהרי לא אומר 'וקשרתם' וכו'. וכן מה שהביאו בשם ר"י החסיד, שקודם שיוצא מביתו לתפילת שחרית יאמר פסוק 'שמע ישראל'. ולכאורה נידון זה האם כשקורא רק פסוק ראשון יש חיסרון של עדות שקר, תלוי בביאור הגמרא הנ"ל וכאמור לעיל, דלפי ביאור הב"ח, שהחיסרון הוא בעדות של קרי"ש, שמחסר בייחוד ה', אז זה ג"כ בפסוק אחד, אבל לפי רבינו יונה והתוספות החיסרון זה רק באמירת הפסוק 'וקשרתם', ואם לא אומר 'וקשרתם' אין חיסרון וא"כ מותר לקרוא הק"ש שלפני הקרבנות בלי תפילין.

עוד נפק"מ אפשר לומר, דהמשנה ברורה מבארת מספר חרדים 'דמזה נלמד כשאומר ואהבת את ה' וגו' יראה להנסיא אהבת השם יתברך בלבד שלא יהיה כדובר שקרים חס ושלום'. ונראה שלמד כרבינו יונה, שאם קורא את ציווי ה' יתברך ואינו מקיים, עובר על עדות שקר, אבל לפי הב"ח שמחסר בעדות של יחוד ה', אין טעם לומר שכל אי קיום מצווה יכונה בתואר עדות שקר.

עוד נפק"מ אפשר לומר, דבשו"ת ארץ צבי (ח"א סי' לג) רצה ליישב מנהג העולם שקוראים ק"ש מיד בבוקר לפני שמניחין תפילין, מחשש שיעבור זמן קיש, ומבאר שלכאורה הכינוי של 'עדות שקר' אינו מובן, שאם כן גם אדם שלומד הלכות סוכה ולא יושב אותה שעה בסוכה, או לומד הלכות שבת ביום חול ייחשב מעיד עדות שקר, ולא מצאנו כזאת. אלא שרק במצווה שחיובה קבוע ומתמשך בכל רגע, כשאנו מקיימה מעיד שקר, אבל מצווה שזמנה רק פעם אחת ביום ולא כל היום, אין עדות שקר אם יקרא הפסוקים הנוגעים לה כשאנו מקיימה. ולפי זה, מצוות תפילין אמנם מעיקר הדין חיובה כל היום, ולכן אמרו חז"ל כאילו מעיד עדות שקר בעצמו. אבל בזמנינו, המצווה היא רק בשעת קריאת שמע ותפילה כי הפסוקים ראו שקשה ליהזר בקדושת התפילין וקבעו שלא לקיימה כל היום אלא כאמור רק בעת ק"ש ותפלה. ועל כן בימינו אין זו מצווה תמידית ואין מוכח ממעשיו שאינו מקיים המצווה, כי שמא יקיימנה מאוחר יותר, ולכן כיום אין איסור לקרוא ק"ש ללא תפילין. ומדבריו נראה שלמד כרבינו יונה והתוספות, הן מהוכחות - שדימה ללומד הלכות סוכה או שבת ואינו מקיים, והן מתירוצו, שחילק בין מצווה תמידית למצווה שאין חיובה כל היום. אבל לדברי הב"ח יש ענין בייחוד ה' לעשות זאת באופן שמראה יחודו בשלמותו, וזה רק במצוות קריאת שמע ולא בשאר מצוות.

ונהגה מנהג החסידים לקרוא קריאת שמע תיכף בקומם ממיטתם. ובשו"ת בית יצחק (או"ח סי' יז) הביא ששמע בשם הרבי מלובלין זיע"א, שמותר לקרוא ק"ש ללא תפילין אם מניח תפילין אח"כ, כי היה איתא בגמרא (מנחות טו:): מביא אדם את זבחו היום ואת נסכיו מוכן ועד עשרה ימים, רואים שהנסכים משלימים את הזבח אח"כ, וא"כ גם כשמניח תפילין אחרי קריאת שמע, הרי זה השלמה לקריאת שמע. וכוונת הגמרא בברכות שהבאנו למעלה, היא רק על מי שאינו מניח כלל [וכתב שם שגם הרמ"ע מפאנו כותב כן באלפסי זוטא]. ומאמר הגולם, שמשמים הוכיחו שהלכה כמותו, שהרי ביומא דהילולא רבה של הרבי מלובלין (ה"חחחח) זיע"א, שחל בתשעה באב, כל כלל ישראל נוהגים כדבריו, מקיימים ק"ש בשחרית ללא תפילין ורק לעת תפילת מנחה מניחים תפילין, כמו שכתוב בשלחן ערוך (הל' ת"ב).

וכן מביאים בשם השרף מקאצק זיע"א, ששאלו אותו על מנהג החסידים

אליבא דהלכתא

הרה"צ פנחס מנחם רנד

המשך מעמ'ה'

שקוראים שמע בלי תפלין קודם התפלה, וענה כהנ"ל בשם הרבי מלובלין, והוסיף שלכאורה יש לדקדק, שבגמרא (ברכות ש) נאמר: אמר רבי חייא בר אבא, והיה צריך לומר רבי חייא בר אבא אמר - שהרי לכאורה מסביר נראה שבה לחלוק, אלא משינוי הלשון יש להוכיח שבאמת רבי חייא לא בא לחלוק על עולא אלא לפרש את דבריו, דהיינו, אימתי הוא מעיד עדות שקר על עצמו, רק אם הוא מקריב עולה בלי מנחה כלל, אולם אלא הקריב מנחה, אפילו לאחר זמן, יצא, ויש לו תמיד תשלומין, וכן הדין לגבי קריאת שמע - שרק אם לא הניח תפלין כל אותו היום הרי זה כמעיד שקר בעצמו, אבל אם הניח תפלין אחר כך יצא. מכאן ללמוד זכות על חסידים המאחרים להתפלל אלא שקוראים שמע בעונתה בלא תפלין (שש"ק ח"ב אות רחצ, וראה עוד מה שהביא שם בשמו מספר אספת חכמים).

וראה מה שכתב הגה"צ הק' רבי אפרים דב איינהורן זצ"ל אב"ד ור"מ מאסטוב: בדבר המנחה שנהגו חסידים ואנשי מעשה לקרות קריאת שמע ג' פרשיות תיכף כשעמדו ממסתם (יעניין ברש"י על הפסוק (במדבר כג כד) 'הן עם כלביא יקום' [וראה להלן בענין זה]), הרי הם זריזים ונשכרים, וזריזים במצוה ונשכרים בכוונה, דקיי"ל באור"ח סי' ס סעי' ד, דק"ש צריך כוונה, וזאת א"א לכיון הק"ש בתפלין, דאין אדם יכול לכונן דעתו לב' דברים כאחד, כנ"ל. ועל דבר החשש דכל הקורא קריאת שמע בלא תפלין [כאילו מעיד עדות שקר בעצמו וכן כאילו הקריב עולה בלא מנחה וחבא בלא נסכים] כדאמר' בברכות (ד:), ועיין בדגול מרובה או"ח סי' מ"ו ובספר שם אפרים, אני בעצמי בדברי מזה עם אדמו"ר הקדוש מגור, השפת אמת זלה"ה, והשיב לי בזה: "דבגמרא אמרין דכל הקורא ק"ש בלא תפלין כאלו הקריב קרבן בלא נסכים. והנה אם הקריב נסכים אחר הקרבן מהני. ע"כ דהש"ס לא מיירי רק אם לא הניח אח"כ תפלין, אבל אם הניח אח"כ תפלין מהני וליכא חשש. ע"כ דבריו הקדושים. ודפח"ח. עכ"ל (הפרדס, פיעטרקוב תרע"ד, ח"א קובץ ד ס"ג לג [ומשם בשארית אפרים דב עמ' עו והלאה]).

והגאון רבי יצחק שמעלקס זצ"ל, רבה של לעמבערג (שו"ת בית יצחק אור"ח סי' יז), יישב על פי זה את דברי רש"י בפרשת בלק, הנראים כתמוזים, שביאר את הפסוק 'הן עם כלביא יקום' וגו' (במדבר כג כד), בזה הלשון: כשהו עומדים משנתם שחרית, הן מתגברין כלביא וכארי לחטוף את המצוות, ללבוש טלית, לקרוא את שמע, ולהניח תפלין. עכ"ל. ולפום רהיטא אינו מובן למה הקדים קריאת שמע להנחת תפלין, אמנם ההסבר הוא כנ"ל, שהיות ומניח תפלין אחר כך נחשב לו הדבר כהשלמה לקריאת שמע שקרא כבר.

וכן הגאון רבי עובדיה יוסף זצ"ל אמר שיש להוכיח מובדית במשנה בברכות (כב:): 'ירד לטבול אם יכול לעלות ולהתכסות ולקרות עד שלא תהא הנץ החמה יעלה ויתכסה ויקרא, ואם לאו יתכסה במים ויקרא. והגמ' מעמידה את המשנה כשיטת הוותיקין ולא מזכירה את התפלין, ולכאורה איך שתקו חז"ל הלא ממש מקודם (ד:). אמרו שהעושה כן הוא כמעיד עדות שקר, אלא מכאן מוכח שאם זמן ק"ש עומד לחלוף והוא רוצה לקרוא מיד כדי להספיק ק"ש בזמנה, ומתכוון להניח תפלין אח"כ, מותר לקרוא ללא תפלין.

המרובה שבקנקן. ושהשו"ע (שם ס"ה) הביא דעת מהר"ם שמועיל החזרת יין פגום לקנקן, ולעומת זה פסק (שם ס"ו) שמועיל תיקון על ידי מעט יין, והקשו האחרונים, כיצד מועילה הוספת מעט יין לכוס הפגומה. הרי גם כאן היה מקום לומר להפך - שמעט היין החדש יתבטל מיד בתוך רוב היין הפגום.

ונאמרו בזה כמה יישובים: א. הט"ז (אור"ח שם סק"י), כתב, שהכלל 'קמא קמא בטיל' אינו מוסכם להלכה בכל מקום [כמבואר ביו"ד סי' קלד ס"ג], ובפרט שכאן כל דין פגום אינו אלא דין לכתחילה. משום כך אין מחמירים לומר שהיין החדש יתבטל, אלא תולים שהוא מתקן את הכוס.

ב. המגן אברהם (שם סק"י) ביאר שהפגם אינו נמצא בעצם היין, אלא בכך שנחסרה שלמות הכוס. וכשם שמזבח שנפגם חוזר להכשרו על ידי סתימת הפגם, כך גם כאן, הוספת מעט יין מחזירה את הכוס לשלמותה, והיין הפגום עצמו חוזר להכשרו. יסוד זה מתאים למה שנתבאר לעיל, שעיקר הפסול הוא בכבוד הכוס, ולא בעצם היין.

ג. עוד תירץ המגן אברהם, שאפילו אם נאמר שהתיקון פועל מדין ביטול, מכל מקום לא שייך כאן קמא קמא בטיל, מפני שכלל זה נאמר כאשר האיסור נופל לתוך ההיתר, אבל לא כאשר ההיתר נופל לתוך האיסור, וממילא גם אם נוסף מעט יין חדש, אין לומר שהוא יתבטל מיד, וכן תירץ הקרבן נתנאל (שם).

והעיר הגאון רבי עקיבא איגר על דברי הט"ז והמגן אברהם, שאם ננקוט שהתיקון פועל מצד ביטול, כיצד יבטל מעט יין חדש את כל רוב היין הפגום. אדרבה, היה צריך שהרוב יבטל את המיעוט, ולא להפך. ונשאר בצריך עיון.

והידש בערוך השולחן (אור"ח סימן קפב סעי' ח), שאין הפגם חל על כל היין, אלא רק על אותו חלק קטן שנגע בו פיו של השותה, נמצא שמעט היין החדש בא לתקן או לבטל רק את אותו מעט יין שנפגם, ולא את כל היין שבכוס.

ד. ה"ח (והביאו השיירי כנסת הגדולה הגהות ב"י סק"ט) כתבו שאכן אין כאן שני דרכי תיקון, רק יש מחלוקת כיצד לתקן את הפגם, ולכן יעשה את שני התיקונים, שקודם יוסיף מעט מעט יין לתוך הכוס הפגומה, ורק אחר כך ישליך לאט אל תוך הבקבוק, ובה יעשה התיקון בדרך של קמא קמא בטיל.

ולמעשה פסקו המגן אברהם (סק"ט) והמשנה ברורה (סי' כז) שלכתחילה אין לתקן בדרך של קמא קמא בטיל, רק קודם יתקן בדרך של הוספת יין לכוס, וכדי לצאת ידי חובת מהר"ם מרוטנבורג רק אחר כך יעשה גם בדרך של קמא קמא בטיל. עוד כתב המגן אברהם (שם) שאין צריך להטיל את היין לקנקן מעט מעט וכמו שכתב ה"ח, וגם במשנה ברורה (סי' כח) השמיט לדין זה וביאר טעמו בשער הציון (סי' כח). אך כתב במשנה ברורה (שם) להזהיר שלעולם צריכים להקפיד שיהיה היין שאינו פגום רב על היין הפגום.

ומכל מקום בעיקר השאלה, שהעלה השואל להסתפק על בקבוקי היין שנשארו פתוחים, שאף שלא ראה איש ששותה מהם, אך הוא מסתפק אולי לאחר שראה אדם אחד נוהג בדרך שאינה ראויה, שמה גם אחרים עשו כן, נראה שאין לחשוש לכך ומן הסתם רוב האורחים מזוג מהם כדרך העולם ואין הבקבוקים מוחזקים לפגומים לכוס של ברכה.

להלכה:

א. אין לחשוש ששני הבקבוקים שנותרו בבית המלון נפגמו, שהרי אין מחזיקים את שאר האורחים כמי שנהגו בדרך שאינה מקובלת מחמת מעשה חריג של אדם אחד.

ב. לפיכך רשאי לקדש על כל אחד מן הבקבוקים שנותרו, לאחר שיוודא כמובן שאין בהם חשש אחר, כגון חשש סתם יינם של גויים, אם עמדו זמן ממושך ללא השגחה.

ג. אף אילו היה ברור ששני הבקבוקים נפגמו, אין ראייה להעדיף בקבוק מגנום על פני בקבוק רגיל. שהרי הדבר תלוי בביאור מחלוקת הראשונים בגדר דין פגום ובטעם החילוק שבין כוס להבית, ולא מצאנו טעם מהפוסקים שכתב להלכה שכמות היין המרובה מקילה בדין פגום.

ד. את תיקון הבקבוק שנפגם יעשה בדרך שקודם יוסיף בו יין מבקבוק אחר, ואחר כך ישפוך כל מה שיש בבקבוק אל תוך הבקבוקים האחרים לבטל בדרך של קמא קמא בטיל, ובלבד שלעולם יהיה היין שאינו פגום מרובה על היין הפגום.

ט. האם ככל שהכלי גדול יותר, כך הפגם קל יותר

הרשב"ם (ד"ה אפילו) כתב כי מר בר רב אשי שהחמיר אפילו בחבית, דיבר דווקא בחביות קטנות, אבל חביות גדולות אינן נפגמות. כלומר, עצם גודל הכלי גורם לכך שאין השתייה ממנו נחשבת גריעות הראויה לפסול את כל היין שבו.

והעיר על כך בעל המנהיג (הלכות פסח אות צג) בשם הראב"ן, שאין לחלק כלל בין חבית קטנה לגדולה. כי אם יסוד דין פגום הוא משום 'הקריבהו נא לפחת', כלומר שאין זה מן הכבוד להביא לפני מלך דבר שכבר השתמשו בו, מה לי חבית קטנה ומה לי חבית גדולה, סוף סוף הרי שתו ממנה ונפגמה.

ומזה נראה שנחלקו בעיקר גדר הפגם, האם הוא תלוי בחיסרון של היין, שאז יש מקום לחלק בין מעט למרובה, או שהוא דין בעצם השימוש שנעשה בו, ולפי זה אין כל הבדל בגודל הכלי. והנה בנידון שלפנינו, אף לדברי הרשב"ם, שחבית גדולה אינה נפגמת, מכל מקום דבריו נאמרו דווקא בחבית עץ גדולה במיוחד, שאין דרך בני אדם לשתות ממנה כלל, אלא היא עומדת לאוצר ולמזיגה בלבד, ואילו בקבוק מגנום עומד לשימוש רגיל, ואין דינו כחבית.

ועוד, שכבר ראינו שלדעת הרמב"ם והראשונים יסוד הפסול מפני שנעשה כשיירי כוסות, ואם כן לדבריהם אין משמעות לגודל הכלי.

אמנם בגמרא מצאנו שנחלקו כמה להקפיד לפי גודל הכלי, ונראה לכאורה שכלל שהכלי יותר גדול כך פחות ניתן להגדיר את מה שנשאר בו כשיירים, ואם כן לכאורה ככל שהבקבוק יותר גדול יש פחות הגדרה של שיירים על מה שנשאר בו.

אך יתכן שאין ההבדל בין חבית לכד ולכוס מצד ריבוי היין, אלא מצד דרך השימוש. שכוס עומדת לשתייה ישירה, ואילו חצבא (כד) עומד להגשה לשולחן, אבל חבית אינה עומדת אלא לאחסון. וככל שיותר אין דרך לשתות מהן ישירות, אף אם שתה מהן אדם אחד - אין זה פוגם את חשיבות היין שבתוכן.

גם לפי דרך זו, אין ראייה להעדיף את בקבוק המגנום מאשר בקבוק רגיל ושניהם דומים לדגה של 'כד', שהרי אף הוא עומד למזיגה ישירה, ולא לאחסון בלבד.

י. כיצד מועיל תיקון הפגימה

הרא"ש (פסחים פ"י סי' יד; ברכות פ"ה סי' ב) הביא את דברי הירושלמי (ברכות פ"ז ה"ה), שרבי יונה היה טועם את הכוס ומתקנה. ופירש, שהיה מוסיף לאחר מכן מעט מים או מעט יין, ובכך היה מתקן את הפגם. אלא שבמסכת ברכות דחה הרא"ש פירוש זה, וכתב שיתכן שכוונת הירושלמי הייתה שהיה שופך את היין לכוס אחרת, וטועם מן הכוס השנייה, ולאחר מכן משלים את השיעור בכוס הראשונה.

ומכאן נחלקו האחרונים, האם עדיף לתקן את הפגם ביין או במים: מלשון הרא"ש בפסחים שכתב 'ואפילו במים יכול לתקנו', דקדקו האחרונים שעיקר התיקון הוא דווקא ביין, אלא שאפילו מים מועילים. וכן משמע מלשון הטור (אור"ח סימן קפב), ומשום כך פסק הב"ח שהעיקר הוא שתיקון ביין עדיף. וכן ביאר הדרישה, שהרא"ש חזר בו ממה שמשמע מדבריו במסכת ברכות.

אמנם הקרבן נתנאל (שם סי' יד אות ק) חילק בין שני אופנים. אם יש לפנינו רביעית יין שאינו פגום, ודאי עדיף לתקן ולהוסיף יין. אבל כאשר אין בידו אלא מעט יין, עדיף לתקן ברביעית מים, משום שבמעט יין יש מקום לחשוש שיתבטל בתוך היין הפגום, ואילו במים אין חשש זה.

יא. כיצד מועיל מעט יין - הרי קמא קמא בטיל

והנה נתבאר כי מהר"ם מרוטנבורג (הובא בטור אור"ח סימן קפב) כתב, שאם שפך את היין הפגום בחזרה אל תוך הקנקן, אין לחוש. מפני שקמא קמא בטיל, וכל מעט מן היין הפגום מתבטל ביין

